

I. B. 44.

Biblioteka Jagiellońska.

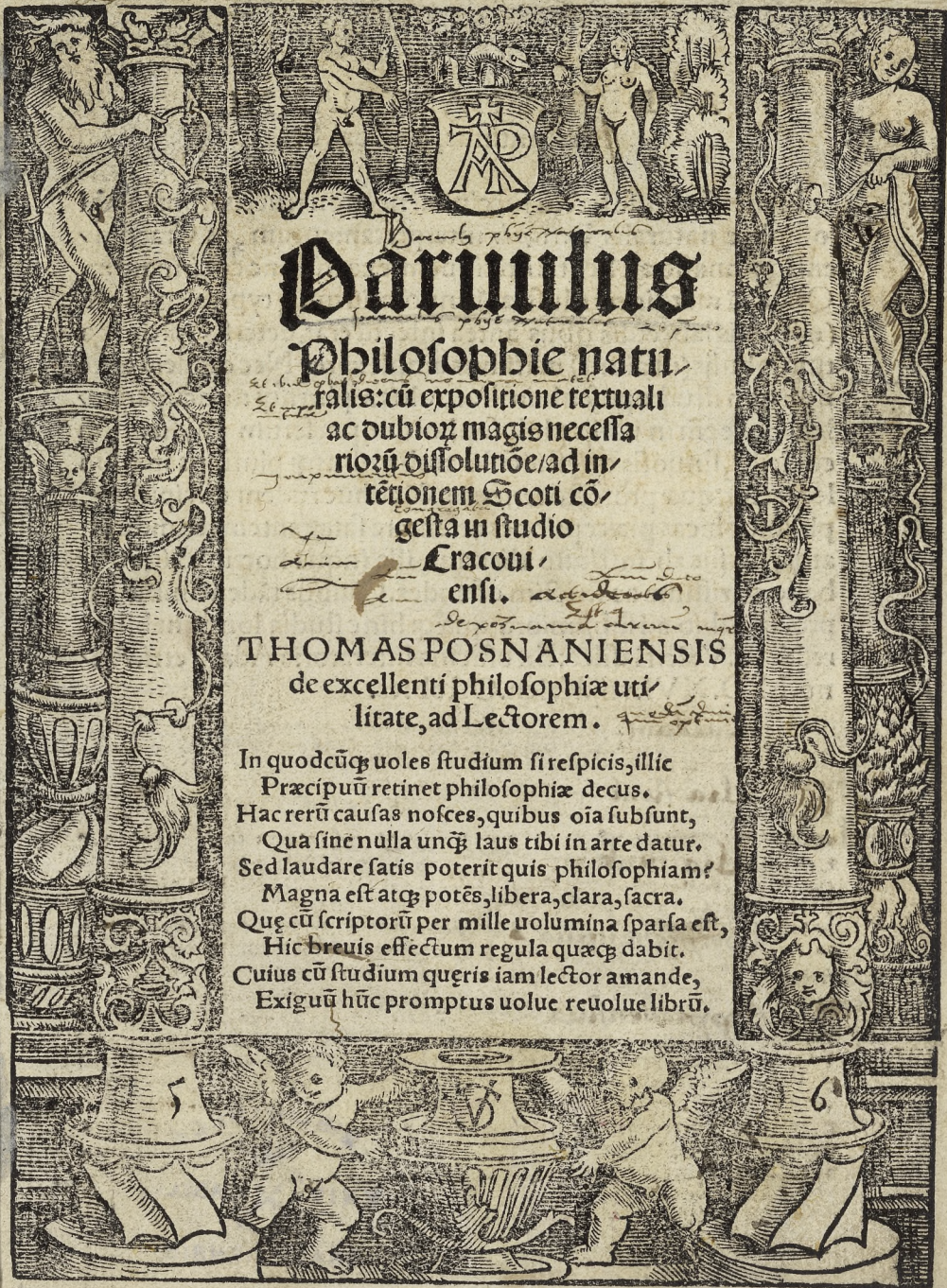
5202

CIMELIA

~~VIII 26~~

137 x 41

I. B. 44.

ANDREAS HARTMANNI
Argentinus, Lectori. S.

Habes studiosè lector succinctū necnon fructuosum in phi-
losophiæ naturalis ἐπιτομὴν interpretamentum, in Cracoui-
ensi gymnasio ad Scoti intētionem exactissime cōcinnatum.
Quod iā margineis illustratū annotatiūculis, typo elegātiori
(nōnullis labeculis qbus antea infectū erat, deterfis) propaga-
tum, obujs (ut aiunt) manibus amplexare. Nec quidem abre-
nostrum istud opusculum Paruulus a plerisq nuncupari so-
let: Quæ em̄ in uarijs philosophorum, præsertim physicorum
codicib⁹, sinuosis questiuiculis ambagibusq plurimis sparsim
leguntur: quæ profectio tenerum & adhuc rudem discipulum,
philosophicas præceptiones attentare satagentem retundunt,
atq prorsus ab instituto alienant, illa inquā hoc in exiguo li-
bello clarissime ac strictim offendes. Quibus tādē imbutus,
proculdubio ad sublimiora quæq hinc studia longe habilior
redderis. Vale. Basileg: Ex officina litteratoria Adæ Petri. An-
no. M. D. XVI. viij. Kalen. Octobres.

*Quædam sunt que præueniunt intellectu
Et voluntatem humanā ut sensus et intellige-
re. Et ista vocantur Encia Realia*
Encia
Et tri-
phicia
*Alia sunt que dependent a voluntate hu-
mana ut virtutes et omnia. Et de his & physica
moralia*
*Alia sunt que dependent ab actu illa
intellectus que vocantur Encia Rationis. Et
de his & physica rationalia*
Cognitio
Et tri-
phicia
*Comprehensiva est qua cognoscit obiectum sicut
quibus & integrabile sub esse perfecto et sic intellectus
non non cognoscit deum*
*Apprehensiva est qua cognoscit aliquid obiectum
non habendo sine parte sine imperfecte et sic
intellectus non cognoscit deum*

Cim. Cel. 5202

Prologus.

Sol. II

Aristoteles philosopho-

rum princeps: ostendens in fine secūdi Elenchorū
modum quo scientie sunt inuēte: dicit primū inuenta
fuisse qdam parua que a posterioribz particulariter
elaborata continue augentur donec scientia copleat.
Illud aut qd in principio inuēntū fuerat licet sit par
uum magnitudine: maximū tñ virtute est et vilitate:
principiū enim est oīm que postea addunt: quo fit vt
difficillimum sit cognitu: quanto enī min⁹ est magni
tudine et maius virtute: tato videt difficilins: sed il
lo inuēnto facile est addere et augere reliquū.

Quo in
uēte sunt
scientie.

Quibz verbis Aristotelis clare pat
et qd vtilis sit cognitio huius libri qui parvulus philosophie vulgo dicit: in q
principia philosophie naturalis tradunt: collecta ex tribus libris Aristotelis: cu
demqz in philosophia vltioribus: qui sunt Physicoz / de generatiōe et corruptio
ne: ac de anima: in quibz libris pncipia philosophie inter alia multa q ibi obscure
ac diffuse tractant latitantia: vix a magnis ingenis multa doctrina adiutis vide
ri dinoscitqz possunt: hic vero cōpendiose in ordinē redacta sunt. Quāobrem ado
lescentes philosophie studiosi si operaz dent vt vtilissima pncipia philosophie ex
hoc parvulo opusculo primū addiscat: ac veluti firma structure sciētiay fundame
ta in animo suo iaciāt. Quod vt facilius efficere valeant: nos adiutore deo acces
sum ad illa facile que aspera vident / planando aperiemus. Et auebim⁹ etiā ne prin
cipia philosophie rursus regant ea multitudine ac obscuritate digroz a qua se esse
segregata hic gaudent: cōuenit em vt in parvulo philosophie parvula parvullis
accomoda dicant. Nemo itaqz hic a me expectet multiplices questionū dissolutio
nes fm varias in philosophia opinioēs: sed cum pncipia philosophie naturalis
hic collecta ex sententia doctoris Scoti declarauero: aliorū opiniones valere sinā.
Solui aut vt adolecētes doctrine Scoti sequaces etiā in hac introductiōe in phi
losophiā tāti doctor⁹ sentētiās: vt ita dicā / vinas addiscat: ne aliorū opinionibz
circa cognitionē pncipiorū imbuti / sanā doctrinā prius cōtemnāt qz cognoscant.
Et aut quod volumus fauēte dño cōsequamur: paucis dicemus quid sit philoso
phia: que et pres⁹ et alia que principio huc cōducere putabimus.

Est itaqz sciendum primo: philosophia generaliter accepta est apphensio veri
tatis cuiuscūqz entis. Et est triplex philosophia fm triplicia entia. Prima est rea
lis: que cōsiderat entia realia. Secūda moralis: que tractat moralia: hoc est: vitia
et virtutes. Tertia sermōnalis seu rationalis: que cōsiderat entia ratiois. Quelli
bet harū tripartit. Hāc sermōnalis diuidit in tres sciētiās triuales: scz Gram
maticam / Logicā et Rhetoricā. Moralis in Ethicā / Politicā et Economicā. Rea
lis in tres sciētiās speculariās: Metaphysicā / Mathematicā et Physicā. Has
vltimas tres sic distinguit Aristo. vj. Metaphysicā: qd Metaphysica ē de separa
bilibz et immobilibz: et intelligit Aristo. secūdu esse: vt est de et intelligit. Mathe
matica est de inseparabilibz et immobilibz: vt sunt naturalia. Hic aut scias fm Scotū. i. q.
metaphysicā: qd metaphysica cū sit sciētia cōmunissima: cōsiderat oia que et alle
sciētie speciales: licet sub ratione cōmuniōis et magis abstracta. Aliqua tamē con
siderat que in alijs sciētijs nō cōsiderant: quibz cōuenit tanta abstractiō in essen
do: quāta nō cōuenit cōsideratis in alijs sciētijs. Et ideo qd Metaphysica distin
gitur ab alijs sciētijs: cōuenienter hoc fit p illa cōsiderabilia in quibz nō cōue
nit cū alijs. Itē p dicte tres sciētie cōmuniter solēt sic distingui. Hāc Metaphysica
cōsiderat entia que nec habēt esse in materia: nec diffiniuntur per materiā. Phy
sica vero cōsiderat ea que habēt esse in materia: et diffiniunt p materiā. Mathe

Tractatus Primus

matica mediū tenens cōsiderat ea que licet habeāt esse in materia; sibi dīstīnuntur
sine materia; vt patet de circulo et alijs mathematicalibus. Mathematica rursus
solet diuidi in quattuor scientias quadrīuales; Arithmetīcam; Mūsicam; Geo-
metriam; & Astronomiam. ¶ Sciendū secūdo qd subiectū sciētie vel gen^{is} scibi
lēdicit materia circa quā pncipalis ē cōsideratio sciētie; & dīstīnīt sic sūm Geo-
plo. q. iij. Subiectū pīmū est illud qd pmo virtualiter cōtinet dēs veritates illi
sciētie cuius est subiectū. Ad cuius declaratiōē scias qd pīncipia est multiplē
quedam essentialis; quā inseri pīncip sūū super^{ius}. Alia ē vntiūa; quā pūis cō-
tinet posterius; sū quo est idē realiter dīstīnūtū sibi formaliter; vt antea cōtinet suas

Quid sit
subiectus
p̄mū ī to/
ta philo/
sophia na/
turali.

Parvuli philosophie natu. Fo. III

vertitur cum ente naturali: et per consequens in philosophia naturali completa ens naturale: et non corpus naturale. ponitur pro adequato subiecto: ad huc sensum: quod ens non in sua communitate: sed ens finitum sit subiectum materiale: et naturalitas sit ratio formalis sub qua hic consideratur. ¶ Sciendum quartum: quod libri naturalis philosophie ab Aristotele traditi sunt octo principales: scilicet physicoz / de celo et mundo / de generatione / meteoroz / de mineralibus / de anima: cuius supplementum sunt libri parviorum naturalium: de vegetabilibus et plantis / de animalibus: quorum distinctio capienda est secundum distinctionem corporis naturalis. Scilicet enim locatur quod admodum res de quibus sunt: ut dicit Aristoteles. h. de anima. Nec distinctio patet in figura.

Corpus naturale In communi est subiectum in lib. Physicorum.

Syderatum Abi est subiectum in libris de celo et mundo.

ut habet in se principium Simplicis elementum est subiectum in lib. de generatione et corruptione.

am motus Imperfectum est subiectum in lib. Meteororum.

Forma Inanimatum est subiectum in lib. de mineralibus.

Contra In communi est subiectum in lib. de anima.

cti ad Vegetativum est subiectum in lib. de vegetabilibus et plantis.

Forma Sensitivum est subiectum in lib. de animalibus.

Perfectum Intellectivum est subiectum in lib. de intellectu et sensu.

¶ Sciendum ultimo quod iste parvulus philosophie naturalis habet tres tractatus: cor-
respondentes tribus libris Aristotelis. Primus enim correspondet libris physicorum. lib.
Secundus lib. de generatione et corruptione. Tertius lib. de anima. In quibus tri-
bus tractatibus subiecta eadem assignata sunt: que et in libris quibus ipsi corre-
spondent. Ex quo patet: quod in primo tractatu est subiectum corpus naturale: ut ha-
bet in se principium motus in communi: sicut et in libris physicorum. Dicitur autem motus
in communi: quia corpus naturale consideratum ut habet in se principium alientis
motus specialis est subiectum in aliis libris sequentibus physicorum. Et si corpus
mobile consideratur ut per se predictorum modorum: sic est subiectum totius philoso-
phie naturalis. Primus tractatus dividitur in quatuor partes correspondentes
principaliter quatuor primis libris physicorum: quarum prime due tractant de princi-
piis et causis corporis naturalis: relique vero due de eius passionibus. Harum quat-
tuor partium prima est de principijs rerum naturalium: secunda de causis: tertia de
prima et adequata passione ipsarum rerum naturalium: scilicet de motu et de passione
motus intrinseci: scilicet de infinito: quarta de passionibus motus extrinsecis: scilicet de vacuo loco
et tempore. Et quod in omni scientia ex cognitione principiorum et causarum contingit scire princi-
piata et causata: ut dicit Aristoteles in principio. 1. physicorum. Ideo nos iterum auctor
imitatus Aristotelem volens determinare de rebus naturalibus: incipit a principijs
et causis ipsarum: et postea descendit ad principjata et causata: hoc est ad motum et alias
passiones rerum naturalium. Et primo determinat de natura: quod est primum principium et causa ad
equata omnium passionum quod insunt rebus naturalibus: ipsam primo diffinendo / secundo ob-
videndo / tertio differentiam rerum naturalium ab artificialibus assignando: quod omnia ponunt
apud Aristotelem in principio secundi physicorum. Primo itaque naturam sic diffinit.

Natura

Tractatus Primus

Nature
Initio

Natura est principium et causa

mouendi et quiescendi eius in quo est principium

per se et non secundum accidens.

Natura
capitur
duplicit

Pro declaratione diffinitionis nature Nota primo q natura fm Scoti in prologo. q. i. accipitur dupliciter. Uno modo pro principio actiui naturalis: prout natura distinguitur contra artem siue propositum propter oppositum modum principandi. Nam vt dicitur. ix. Metaphysica natura que ibi vocat potentia irrationalis determinata est ad vnum: vt patet de potentia calefactiva ignis. Alio vero et propositum seu voluntas qua ibi Aristoteles vocat potentia rationalem non est determinata ad vnum: sed potest in opposita: hoc est potest sic et aliter agere vt placet sibi: potest etiam agere et non agere. Alio modo capitur natura p principio intrinseco moris et quietis: et sic capta natura hic diffinitur.

Declara
tio diffini
tionis na
ture.

In qua diffinitione primo ponitur principium: et debet exponi fm Scoti. xviii. q. ii. de principio passiuo non solum receptiuo motus sed etiam inclinatio ad motum: vt natura grauium est principium motus deorsum: quia per eam graua inclinant ad motum deorsum. Non potest autem exponi de principio actiui: probatur dupliciter. Primo quia fm Aristo. ii. et viii. physica naturalis mutatio est quando passum mouetur si aut aptum natum est moueri: sed nunquam passum est sic aptum moueri propter principium actiuum intrinsecum inexistens sibi sed solum propter principium passiuum. Secundo: quia natura vt est principium motus est principium intrinsecum: sed natura est huiusmodi ratione principii passiuum: et non quia est principium actiuum: ergo et. Minor probatur per Aristo. ii. physica. Nam accidit infirmo qui mouetur ad sanitatem seu sanatur: q sit medicus: hoc est q habeat illam artem que est principium actiuum motus sanationis: si enim per se haberet tale principium actiuum: esse sanaretur in quantum medicus: quod est falsum: de quo magis patebit cum dicitur differentia inter naturalia et artificialia. Ad id autem et causa ad maiorem expressi onem. Dicitur tamen aliqui q dicitur principium ad denotandum auctoritatem nature respectu motus et quietis: in ratione enim principii semper includitur potentia: sed dicitur causa ad denotandum dependentiam moris et quietis ad naturam sicut effectus ad suam causam. Secundo ponuntur in diffinitione ea quorum natura est principium et causa: cum dicitur mouendi et quiescendi scilicet passiuo: hoc est moris et quietis: et addit eius in quo et ad denotandum q natura est principium moris intrinsecum: quia scilicet et causa moris illius mobilis in quo ipsa natura est intrinsece. Tercio ponitur tres particule que ostendunt quale principium est natura respectu moris: debet enim natura esse principium primum: hoc est principale et non instrumentale: et per hoc excludunt qualitates rerum naturalium: que etiam sunt principia et cause moris: sed non prima seu principalia: vt patet de leuitate in igne et grauitate in lapide. Debet etiam natura esse principium per se: hoc est proprium ipsius moris: vnde illud dicitur esse principium per se aliam moris quod intelligitur in omni quod mouetur tali motu: non per se presupponit de omnibus primo posteriorum. Ultimo ponitur et non secundum accidens: ad differentiam principii actiuum moris: quod quicquid est intrinsecum mobili sed hoc solum est per accidens: vt accidit medico q sanatur per artem medicine que est in ipso: quia accidit ei qui sanatur esse medicum. Nota secundo q licet natura sit principium moris et quietis: tamen non est intelligendum q ipsa sit principium motus in quolibet respectu cuiuslibet speciei motus: sed in aliquibus est prin-

Generale
est principium
per se
et causa
motus
in quolibet
specie
motus

Instrumentale
est principium
per accidens
et non per se
et causa
motus
in quolibet
specie
motus

capitulum motus finem locum: ut in gravibus et levis et in ipso celo. In aliquibus vero est principium augmenti et decrementi: ut in plantis etc. Non omnia enim moventur omnibus speciebus motus: et conformiter dicendum est de quiete. Etiam finem intentionem Aristotelis: qui tenet motus celi semper fuisse et semper fore (ut patet viij. phys. et ix. metaph.). ubi habet quod non est timendum quod celus stet non oportet quod natura celi sit principium quietis celi. Unde Comen. super secundum physicorum. Comen. iij. dicit: quod si hec distinctio convenit nature corporis celestis non oportet quod illi conveniat finem omnes particulares. Et Themistius circa definitionem nature dicit: Divinum et celeste corpus exceptio: in quo natura est principium motus semper iterum: et non est causa aut principium quietis.

Et est alia materia: alia forma. Et alia privatio.

Ostendit de quibus dicit natura. Pro quo notandum quod natura capit tri-
tione propria eius: et hoc modo extendit se etiam ad non entia: ut dicit Scotus. xvi. q. re-
quiritur. ut cum dicitur natura negationis est negare solam ea que ipsam sequuntur. De
secundo capitulum ut distinguitur contra propolitus seu arte: et sic dicitur de principio
actiuo: natura enim et libertas seu oppositum sunt differentie agentis seu principii acti-
vi ita quod omne agens vel est naturale: quod scilicet agit per modum nature: hoc est ex
instinctu nature: vel ignis: et de eo quod scilicet agit per voluntatem. Et natura ista
secundo modo capta potest dici et de eo quod est principium primum agendi: et de vir-
tute mediante qua agit: sive illud agens sit universale sive particulare: et hoc modo
Athena natura universale appellatur virtute distulam in corporibus celestibus:
de natura vero particulari dicitur quod est vis insita rebus et similibus similia procre-
ans: et nullo istorum modorum accipitur hic natura. Tercio modo accipitur natura ut
opponitur violentie et neutralitati: de quibus infra dicitur et circa differentiam naturale
um et artificialium et in capitulo de motu. Et ad naturam sic acceptam requiritur finem dif-
finitionem predictam quod sit principium passivum: quod non finem accidet sed per se et pri-
mo inclinatur mobile ad motum cuius est principium: et hoc modo accepta natura dicitur
de materia et forma: et quodammodo de privatione finem Aristotelem. vii. physico. in qua
ipsa privatio principium motus: ut infra dicitur capitulum de privatione. Acceptioes predictae
nature patent in figura sequenti.

Primo pro ratione formali: ut natura accideris vel negationis.
Secundo pro principio actiuo motus et hoc
Naturae capit triplex.
Tercio pro principio intrinseco motus: ratione cuius scilicet motus
mobile inclinatur intrinsece ad motum. Et sic dicitur de

Sed dices: quomodo natura de forma dici potest: si natura capiat pro principio passi-
vo cum propriis sit forme agere: materie vero pati ex primo de generatione? Respon-
deo quod natura ut est principium passivum motus inclinativum dicitur non solum
de materia sed etiam de forma: unde lapis non solum aptus nature est deorsum mo-
veri propter materiam sed magis propter formam. Unde ponit talis regula Scoti
xviij. dist. ij. Per eandem formam per quam res est: per eandem naturaliter inclinatur
ad recipiendum passionem naturaliter consequentem naturam eiusdem rei: ut per ean-
dem formam per quam homo est homo naturaliter inclinatur ad ridendi actum
et per eandem formam que grave est grave vel leue leue: convenit ei talis vel talis motus.

Acceptio
nes natu

Cooperib.

Dubium

Regula

4

Tractatus

Primus

Natura
de q^o di
citur.

Magis tñ forma dicitur natura / q^o materia: q^o saluat res natu-

Quo for
ma 2 ma
gis natu
ra q^o ma
teria.

rales in esse: etiā natura dicitur via in naturā: vt generatio

Cōparat formā ad materiā in ratione nature: ad cuius intelligentiam pono hanc distinctionē. Natura capitur dupliciter. Vno mō pro denominato seu materialiter: & sic natura non est aliud q^o materia & forma: q^o sunt substantie nō suscipientes magis & minus fm Aristotele in predicamentis. Alio mō capitur p per se significatio seu formaliter: & sic natura nihil aliud est q^o actus naturandi seu principiandi motū: & quia principiare motum seu inclinare mobile ad determinatum motum magis cōuenit forme q^o materie: vt dictum est circa tertium precedentem: ideo forma dicitur esse magis natura q^o materia. Cui^o etiā pbatōne auctor subiungit: quia forma saluat. i. cōseruat rē in esse magis q^o materia: quia res per materiam solū est in potentia: p formā vero simpliciter est & in actu: lignū em habens formā in se lectulū dicitur simpliciter lectulus: sine forma autem non dicitur lectulus nisi in potentia. Postea auctor subiungit q^o natura etiā dicitur de generatōe: ita q^o generatio dicitur naturitas: propter hoc: quia est via qua peruenitur in naturā. i. formā. Apud Aristot. iste textus ponit ad probandū q^o natura dicitur forma. Arguit em sic Aristot. quasi a minorib^o: si natura dicitur de generatōe: eo q^o ipsa est via in formā: multo magis dicet de forma.

Differen
tia natu
raliū ab
artificiali
bus.

Et differūt naturalia ab artificialibus: quia naturalia inquan
tum hmoi habent in se principium mouendi et quiescēdi: Ar
tificialia vero non.

Ponit differentia naturalū ab artificialib^o. Pro cuius declaratione nota primo q^o cū natura dicatur de materia & forma: sequit q^o naturalia dicuntur entia cōposita ex materia & forma substantiali: vt sunt omnia animalia & partes integrales ipso^o: plante/elementa & corpora ex his mixta: vt dicit Aristoteles in principio secūdi physico^o. Ex hoc patet differentia inter naturā & naturalia. Nam vt lā dictū est: natura est illud principium in rebus a quo inclinantur ad motum determinatum. Naturalia vero dicunt habētia in se naturam a qua inclinat ad motus determinatos. Non omnia em naturalia habēt in se principium cuiuscūq^o mot^o: sed aliqua habēt solū principium mot^o localis: vt celi: alia: qua augmenti & decrementi: vt viuētia &c. Et ppter hoc & hi mot^o ad quos inclinat natura, i. que sūt fm inclinationē nature: dicuntur naturales: sicut illi qui sunt cōtra inclinationē nature dicuntur violenti. Mor^o em grauiū deorsum: quia est fm inclinationē nature grauiū: dicitur naturalis: mot^o vero sursum q^o est cōtra inclinationē eorū: dicitur violentus. Ille aut mor^o qui neq^o est fm naturālē inclinatio nem neq^o est cōtra inclinationē: dicitur neutralis: vt patet de motu pgressiuo animalium: de quib^o motib^o magis dicitur in capitulo de motu. Ex quib^o facile intelligitur differentia quā habēt naturalia ab artificialib^o. Nam naturalia inquantū naturalia: hoc est: ratione nature a qua dicuntur naturalia/inclinantur ad aliquē motū: artificialia vero ratione forme artis a qua dicunt formaliter artificialia/nul lam habent inclinationē ad motū. Si aut inclinant artificialia ad motū deorsum: hoc nō est inquantū artificialia: sed q^o sunt lignea aut lapidea vel ferrea aut hmoi. Ad cui^o differentie intelligentiā nota secūdo: q^o q^o natura fm Seco. i. q. p^olo: q

Mor^o na
turalis.
Violent^o
Neutra
lis.

quādoq; capitur p principio actiuo: & quādoq; p principio passiuo motus: vt dictū est circa diffinitionē & acceptiōē nature. Ideo etiā naturalia possūt dupliciter distingui ab artificialib⁹: vt vult Scot⁹. xviij. di. ij. Primo ex parte principij actiui: nā agētia naturalia ex necessitate sic agūt determinate: vñō modo q non possunt aliter agere. Agentia vero artificialia quia agunt a pposito possunt sic & alit agere vt ipsi placet: secūdo differūt ex parte principij passiui: quia naturalia habent in se principium passiuum inclinans ipsa in hoc vt sic moueantur: artificialia autē non habent hūmō principium inclinatum ad talem incisionem vel erectionē: vt patet in edificijs: vnde artificialia si mouent ad talē formā cōtra inclinationē naturalem materie in qua fiāt: mouent violēter: si vero talis formā artificialis non sit cōtra inclinationē: mouent ad eā motu neutrali. Ex quib⁹ omnib⁹ concludit q ad motū naturālē nō requirit q mouens sit intrinsecū mobili: sed sufficit naturalis inclinatio in mobili ad recipiendam illam formam ad quā mouet. Et posito q graue nō habeat in se principij actiui mot⁹: deorsum: adhuc moueret naturaliter deorsum ppter solā naturālē inclinationē.

Duplex
distinctio
naturalis
ab artificiali
albus.

Quid sit
motus na
turalis

Sunt autē tria principia rerū naturalium. s. materia: et duo cōtraria. s. priuatio et forma: qd sic patet. In omni eo qd fit scdm naturā oportet aliquid subijci quod ad illud qd fit est in potētia.

Per h qd dico aliqd subijci tāgo materia: & p hoc qd dico fit tāgo formam: & p hoc qd dico est in potētia: tāgo priuationē.

Postq; auctor determinauit de principio cōmuni & adequato omnib⁹ rebus naturalib⁹ scz de natura: nūc incipit determinare de principiis quo dāmodo specialioribus scz de materia forma & priuatione: de quibus etiā dicitur ipsa natura: & primo in generali: secūdo in speciali: & illud totū acceptū est ex pmo physicoz. Primo itaq; auctor ostēdit tria esse principia trāsmutationis rerū naturalium: scz materiā que est subiectū trāsmutationis: & duo cōtraria q sunt termini illius trāsmutationis scz formā & priuationē. Et hoc ostēdit per hāc maximā: in omni trāsmutatione naturā oportet esse aliquid quod subijciatur illi trāsmutationi seu quod trāsmutatur (nā ex nihilo nihil fit sū naturā) hoc autē est materia: oportet etiā esse aliqd qd in tali trāsmutatione acquirat: & hoc est forma. Ad hāc autē formā non potest materia trāsmutari nisi sit ad eā in potētia: ita q careat illa & sit apta eandē recipere: & hoc est priuatio: q simul includit carentiā forme in subiecto cū aptitudine ad illā: vt infra dicit: & erēpt grātia capiatur trāsmutatio animalis ex egritudine in sanitatē: ibi subiectū quod trāsmutat⁹ est animal: terminus ad quē terminatur trāsmutatio & qui acquirit⁹ est sanitas: cui⁹ cōtrariū est egritudo: in quā priuatio sanitatis saluatur a quā incipit illa trāsmutatio ad sanitatē. Ad declarationē horū nota primo q res naturalis potest dupliciter. Vno modo cōmuniter: & sic principia rei naturalis vt materia & forma / possūt dici res naturales: similiter passiones & operationes naturales: vt mot⁹ & quies &c. & generaliter omne eis pducibile virtute agētis naturalis mediāte motu & trāsmutatione: vt accidentia potest dici hoc mō res naturalis. Alio modo res capitur

De principiis
rerū natura
lis: motus
naturalis

De principiis
rerū natura
lis: motus
naturalis

De principiis
rerū natura
lis: motus
naturalis

Hoc instabile prout dicitur in argum. quod est argum.
non est in materia sed in forma quod est argum.
hoc est in materia sed in forma quod est argum.
hoc est in materia sed in forma quod est argum.

Tractatus Primus

Prout p[ro]posito ex materia et forma substantiali ut pri[us] d[icitu]r: et hoc secundo m[od]o
principi[um] soli hic capitur. ¶ Hora secundo q[uod] principi[um] rei naturalis est duplex: extrinsecu[m] et
intrinsecu[m]. Extrinsecu[m] est causa q[uod] no[n] est pars rei naturalis: ut efficiens et finis.
Intrinsecu[m] principi[um] potest capi dupliciter. Ano[m]o modo p[ro]prio illo quod est
pars intrinsecu[m] essentialit[er] co[m]pone[n]s re[n] natural[em]: et sicut em[en] duo sc[ilicet] materia et for-
ma. Alio m[od]o capitur principi[um] intrinsecu[m] p[ro] omni illo q[uod] est intrinsecus termin[us]
generationis rei naturalis: et sic p[ri]vatio cu[m] sit terminus a quo et intrinsecus gene-
rationis naturalis etia[m] est principi[um] rei naturalis intrinsecu[m]: et hic sermo est solus
de principiis intrinsecis: siue sit intrinsecu[m] p[ri]mo m[od]o. i. quo ad esse: siue secundo
modo. i. quo ad fieri seu generari. Et si dicas: P[ri]vatio est non ens: ergo no[n] po-
test esse principi[um] rei naturalis. Respondeo q[uod] veru[m] dicit[ur] p[ri]vatione[m] no[n] esse p[ri]nci-
pium rei naturalis quod ad esse seu co[n]stitui[n]g[um] licet em[en] no[n] est principi[um]: sed soli quo
ad fieri: quia p[ri]ncip[ia] res naturalis generantur: nisi in materia fuisset p[ri]vatio for-
me illius rei genit[ur]. Dico ulterius q[uod] illud q[uod] est non ens bene potest esse p[ri]ncipi-
um in ratione p[ri]ncipiandi: sed non in ratione causantis. Ideo licet p[ri]vatio sit
principi[um] rei naturalis: no[n] tamen est causa. Si ultra queras: an p[ri]vatio sit p[ri]nci-
pium rei naturalis per se vel per accidens. Dico q[uod] est principi[um] per se rei natura-
lis quo ad fieri: cu[m] sit termin[us] a quo et intrinsec[us] et generationis: sed est p[ri]ncipi-
um per accidens quo ad esse: q[uia] soli ratio[n]e materie cui ipsa p[ri]vatio accidit. Et q[uod]
concludo hanc co[n]clusionem. T[er]tia sunt p[ri]ncipia rei naturalis intelligendo de p[ri]nci-
piis intrinsecis: siue sint intrinsecu[m] quo ad esse et fieri: ut materia et forma: siue
quo ad fieri tm[en] ut p[ri]vatio. Et exponendo co[n]clusionem gratia pluralitatis et no[n] alie-
tatis: ad hunc sensum q[uod] sint specie distincta s[ecundu]m ratio[n]es p[ri]ncipiandi. ¶ Pro quo
noto tertio q[uod] p[ri]ncipia distingui specificet potest intelligi dupliciter. Ano[m]o modo
per distinctionem sumpta[m] a differetis essentialibus specieru[m]: et sic forma ho[m]inis et eq[ui]
specificet distinguunt[ur]. Alio modo per distinctionem sumpta[m] a r[ati]one formali p[ri]nci-
piandi: et sic cap[itu]l[us] hic. ¶ Ratio p[ri]ncipiandi materie est p[ri]ncipiare per modum
subiecti: et forme p[er] modu[m] terminatis t[ra]nsmutatione[m] et informatis materie: p[ri]vati-
onis vero p[er] modu[m] termini a quo q[uod] abicit in m[od]o. ¶ Hora quarto q[uod] in qua
libet t[ra]nsmutatione naturali sunt duo termini: sc[ilicet] terminus a quo et terminus ad
que[m]. Unde illud quod in aliqua t[ra]nsmutatione acquiritur: est terminus ad que[m]
sc[ilicet] terminat t[ra]nsmutatio: et illud quod in t[ra]nsmutatione deperdit[ur] seu abicit: d[icitu]r
terminus a quo: et hi duo termini sunt inc[om]passibiles in eod[em]: et propter hoc
dicunt[ur] co[n]trarii: capi[en]do co[n]trarietate[m] large s[ecundu]m L[ati]nem. ut se excludit etia[m] ad p[ri]vati-
one[m] opposita: unde quia p[ri]vatio et forma sunt termini t[ra]nsmutationis naturalis:
ideo p[ri]vatio et forma inter se sunt co[n]traria: materia vero nec p[ri]vati[on]i nec forme
co[n]trariatur: sed ipsa eadem que fuit sub p[ri]vati[on]e ante t[ra]nsmutationem: post t[ra]ns-
mutationem est sub forma. ¶ Hora ultimo q[uod] condiciones p[ri]mo p[ri]ncipio[rum] s[ecundu]m
Aristote[m] p[ri]mo physico sunt tres. Prima q[uod] no[n] fiat ex aliis: quia alias non essent
p[ri]ncipia s[ecundu]m p[ri]ncipia: secunda q[uod] no[n] fiat ex alterutris: ita q[uod] vnu[m] no[n] co[m]ponat aliud
et hec co[n]ditio patet ex hoc: quia sunt co[n]traria: et t[er]tia q[uod] omnia alia fiat ex ipsis.
Item dices: quod p[ri]ncipia non sunt ex alterutris cu[m] sint co[n]traria: vnu[m] aut[em] co[n]trariu[m]
fit ex alio co[n]trario vel ex medio inter illa co[n]traria: ut dicit[ur] p[ri]mo physico. ut genera-
tio calidi fit ex frigido vel tepido? Respondeo q[uod] aliqua fieri ex alio quatu[m] sufficit
ad p[ro]positu[m] potest intelligi quadrupliciter. Ano[m]o modo effectiue: ut lix denotat
causam efficientem: secundo integratiue: ut denotat parte[m] integrale seu essentialem: et
his duob[us] modis p[ri]ncipia non sunt ex se inuicem: vnu[m] em[en] principi[um] non est causa
efficientis alterius nec pars eius. Tercio subiectiue: prout lix denotat subiectum in
quo vel ex quo fit illud q[uod] fit: et sic p[ri]ncipia co[n]traria. i. p[ri]vatio et forma sunt ex ma-
teria ta[m]q[uam] ex subiecto q[uod] supponit. Quarto m[od]o lix potest denotare terminu[m]
a quo distinguit[ur] a subiecto: et sic vnu[m] co[n]trariu[m] fit ex alio: videlicet forma ex p[ri]vati-

*Materia fieri de puritate huius est ut dicitur generantem aliquid compositum
et dicitur ut non potest generare in seipso et materia*

Parvuli philosophie natu. Sol. VI

tionem ut ex immusico sit musicus. Item dices: quod principia possunt fieri ex alterutris. Quomodo
ultimis in nobis modis: cum secundum Aristotem prima physica oportet principia semper manere oportet prin-
cipia. Respondetur ad auctoritatem Aristotelis quod non oportet sic principia semper manere principia sem-
per et semper existat: hoc enim non est verum nisi de sola materia: que ut in capitulo sequetur per manere
ita dicitur: est in generabilis et incorruptibilis: sed ideo dicunt semper manere: quia in re
omni transmutatione habet easdem rationes principia dicitur: ideo dicunt principia semper
manere: intelligendo quo ad rationes principia dicitur: de quibus ita dicitur est. Alii tamen
huius auctoritatis alias expositiones afferunt: quas apud eos vide.

Materia est primum subiectum unicuique rei ex quo aliquid Materie
fit: cum insit non secundum accidens. distinctio

Superius auctor determinavit de principijs rerum naturalium in gene-
rali: nunc incipit de eisdem determinare in speciali. Et primo de
materia ipsam primo diffiniendo: secundo duas eius proprietates assignando: et tertio
varia nota eius declarando. Et diffinitionem itaque declarando: distinguo illam in quatuor
particulas. Unde primo ponit quod materia sit primum subiectum unicuique rei natu-
rali: et non intelligo quod ipsa sit primum subiectum inhesionis omnium formarum tam substantialium
quam accidentium: cum sint multa accidentia sicut spiritualia: que non possunt inesse ma-
terie: imo nec accidentium corporalium est primum subiectum: quia talium non est subiectum
materia prima: sed compositum ex materia et forma substantiali: ut colligitur ex primo phy-
sico: sed intelligo quod materia est primum subiectum unicuique rei naturalis: hoc est illud
quod primo presupponit in generatione cuiuslibet rei naturalis. Et addit primum: ad diffe-
rentiam elementorum: quia elementa non sunt primum subiectum: cum in generatione eorum prius
ponitur materia. Secundo ponit quod ex quo semper subiecto aliquid id est res generabilis sit
seu generat: per quod ostendit quod quicquid generatur ex materia generatur. Et hec parti-
cula ponit ad differentiam efficientis et finis: ex quibus nihil generatur eo modo quod
ex materia. Tertio ponit cum insit: id est maneat in re genita: ad differentiam contrarii
forme generatæ ex quo transmutato et corrupto fit res: non autem inest rei factæ: siue il-
lud contrarium sit privatio abijcenda in transmutatione siue forma corripenda: ut cum
generatur ex aqua aer: aqua non inest aeri genito ex ipsa: sed corripitur. Ultimo po-
nitur non secundum accidentem: ad differentiam privationis: non illi quod erat contraria forme gen-
te: quia talis non inest rei genite: sed illius que est respectu forme recipiende in eadem
materia: et que stat simul cum forma genita: quia talis non componitur re genitam nulli
secundum accidentem: hoc est ratione materie cui inest.

Et est ingenerabilis et incorruptibilis. Si enim esset generabilis Materie
esset genita antequam generaretur: similiter si esset corruptibilis
esset corrupta antequam corrumperetur.

Ponit duas materie proprietates: quarum prima est quod materia est ingenerabi-
lis et incorruptibilis. Ad cuius intelligentiam suppono quod aliquid potestibile et cor-
ruptibile aut corruptibile dupliciter. Uno modo terminative siue obiective: et corruptibile
est illud quod per generationem acquiritur aut corruptionem perdit: sicut est forma dicitur
vel totum compositum. Et isto modo materia est ingenerabilis et incorruptibilis. Cuius
placuer.

Tractatus Primus

ratio ponitur in textu: quia si esset generabilis/esset genita anteq̃ generaretur: cū
ipsa presupponatur in qualibet generatiōe: similis si esset corruptibilis/ esset corru-
pta anteq̃ corrumpereur: hoc est postq̃ esset corrupta adhuc maneret incorrupta
quia materia manet post quolibet corruptionē naturālē. Unde ⁊ Aristote. p̃mo
physicoꝝ de materia dicit: ⁊ si qd corrūpitur in hoc abibit vltimum. i. in materia
vltimo resoluitur. Alio modo dicitur aliqd generabile et corruptibile subiectiue
quia scz est subiectū generationis aut corruptionis: sicut illud dicitur mobile qd
est subiectū motus: ⁊ sic materia bene est generabilis vel corruptibilis: quia ipsa
est subiectū cuiuslibet generationis ⁊ corruptionis substantialis: vt dicit Aristote.
p̃mo de generatione. Ad hūc sensum etiā Cōmē. p̃mo physicoꝝ dicit q̃ materia
est que in rei ṽtate generatur. i. que est verū subiectū generatiōis. De quo magis
dicitur in tractatu secūdo: sicut aut materia sit ī generabilis ⁊ ī corruptibilis: ita
q̃ incipiat esse de nōio per generatiōē/aut desinat esse per corruptionē: tñ est cre-
abilis ⁊ annihilabilis ⁊ deo: vñ dicitur Heñ. p̃mo. In principio deus creauit celū
⁊ terrā. Per celū intelligitur celū empiē: per terrā materia: quā deus p̃mo cre-
auit informē: ⁊ ideo subditur: Terra aut erat inanis ⁊ vacua.

Secunda
pprietas
materie.

in natura
Est quidam appetitus naturalis in materia ad oēm formam:

et hoc est propter omnimodam imperfectionem sui a forma: vnusq; dqs

em ens in quo magis deficit/ illud magis appetit: vnde mate

ria appetit formam/ sicut femina virum/ & turpe bonū.

Appetit⁹
triplex.

Hic ponitur secunda proprietates materie scilicet appetitus eius ad omnem formam simplicem est naturaliter receptiva. Pro quo nota quod appetitus est triplex: natu-

ralis, sensitivus et intellectualis. Naturalis est quedam inclinatio consequens na-
tura qua unaq; res inclinatur et tendit ad suam perfectionem. Appetitus sensitivus sive

animalis est qui consequitur cognitione sensitivā: hāc cuilibet potentie cognitivae
correspondet proprius appetitus fm Scoti. xvii. dist. iii. In solutione vñe. q. 7. pñ.

mo meta. q. ij. et. ij. Intellectualis vero appetitus seu rationalis est ille qui consi-

plus dicitur in tertio tractatu. Differūt autē hī duo appetitus a naturali dupliciter: 1.

quatuor initia ad ppositum. Porro: quia appetitus naturalis communis est utrisque. ubi
vbiq; reperitur sensitiuus et intellectiui appetitus ibi et naturalis: sed non e converso.

tra. In appetitus naturalis inuenitur in omib' reb' naturalib': inlinitus solum
in animalib': & intellectus tñ in his q' habet intellectū. Unde appetitus sensit

uus & intellectiuis. vt sunt quedam nature habet appetitum naturalē / quo inclinā
tur in suā naturalē perfectionē. Secundo differūt: q̃a appetit⁹ sensitīu⁹ & intellectī

nus p[ro]ponit cognitione[m] appetentis: naturalis vero n[on] ut lapis appetit descen-
dere a ianiis ascēdere: licet nec lapis cognoscat descensum nec ianiis ascēsum. ¶

lapidē naturaliter appetere descendere/non est aliud ¶ Ipsum a natura inclinari

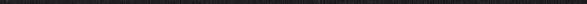
et delectatur: eliminatur obiectum de aq. 17. De eia appetitū naturāli materia appetit formā: hoc est a natura sua inclinatur ad recipiendū formā / sicut suā perfectio.

ne. Et quod patet qd principiu huius appetit^r est natura qua colequitur talis appetit^r sicut effect^r suā causam. Ubi scias qd appetit^r naturalis potest capi dupliciter.

Et modo fundametaliter: hoc est pro ipsa natura quae consequitur inclinatio na

...des do pign...
 ...luz fign...
 ...egnosat...

non appetet fixum
non appetet fixum

naturalis: et sic idem est realiter cum ipsa re cuius est appetitus nullam habens a natura eius distinctionem a parte rei. Secundo capitur formaliter: scilicet pro ipsa tendentia quam habet res ad suam perfectionem: et sic dupliciter. Uno modo pro tendentia aptitudinali: que necessario consequitur naturam sicut passio sui subiecti: et sic idem est realiter cum re cuius est: et distinguitur ex natura rei et formaliter. Alio modo capitur pro tendentia actuali: et talis distinguitur etiam realiter ab illa re cuius est: cum sit eius accidentis. Sed dices contra predicta: quod causa appetitus naturalis non est natura sed carentia seu priuatio appetitus. Unde autor etiam dicit: quod in materia est appetitus naturalis propter omnimodam eius imperfectionem a forma: hoc est quia caret de se perfectione cuiuslibet forme. Et in .i. phyl. dicitur: quod in materia ipse appetitus est propter priuationem materie annexam. Dico quod ista simul habet: materia appetit formam a natura sua et etiam ratione priuationis seu carentie. Natura enim est causa principalis illius appetitus: priuatio vero ut causa sine qua non: nam nisi careret forma nullo modo appeteret eam. Sicut animal a natura sua appetit cibum: et tamen non nisi sit priuatus seu euacuatus cibo: nam plenus non appetit immo fastidit cibum. Ultimo considerandum quod in Auenennam. iij. metaph. cap. ultimo: Appetitus est duplex. Quidam est copulantis vel delectationis qui scilicet est respectu boni habiti. Quidam desiderij qui scilicet est respectu non habiti: et de isto solum est verum quod omnis appetitus fit ratione carentie. De quo etiam dicit autor in textu: quod vniquodque in quo magis deficit illud magis appetit. Ex quo patet quod materia aliter appetit formam quam habet quia solum appetit copulantis: et aliter eam quam non habet quia solum appetit desiderij. Seco. aut. ij. q. j. metaph. videtur negare hanc distinctionem in appetitu naturali in quo prope nulla est delectatio.

Appetitus naturalis capit dupliciter. scilicet per se et per rationem. Per se est tendentia aptitudinalis. Per rationem est tendentia actualis.

Aliter appetit res non habita aliter habita.

Nota materia.

Et dicitur materia in quantum apta nata est recipere formam. Sub

stantia vero siue subiectum in quantum substat forme: unde acci-

dentia sine forma non habent esse suum in materia. Sed yle

dicatur secundum id quod non habet comparisonem ad aliquam formam.

Origo vero secundum quod est principium omnium rerum naturalium.

Ponit nomina materie et eadem declarat. Ubi notandum quod nomina materie sunt duplicia: quidam sunt propria: quidam transumptiua. Propria sunt sex scilicet materia quasi mater rei: quia quicquid generat ex materia generat. Secundo dicitur subiectum siue substantia: ut substantia dicitur a substantiando in quantum accu substat forme naturali que in ipsam recipitur vel immediate vel mediate: immediate ut forme substantiales et si non omnes scilicet alique de quo dicitur in secundo tractatu: et mediate forme substantiales substat accidentibus corporalibus: quod non sunt immediates in materia prima sed in composito ex materia et forma substantiali. Propter eandem causam dicitur ab Aristotele .i. de generatione et corruptione. l. receptaculum omnium formarum. Tertio dicitur yle in quantum est indifferens ad omnem formam sibi possibilem nec plus disposita ad hanc quam ad illam. Quarto dicitur origo in quantum forme ex ea originantur: et solum hec itru or nota eius declarant in textu. Quinto dicitur elementum: quia est prima in compositione et vltimum in resolutione. Sexto dicitur massa pro quantum est in se non distincta sed distinguitur

Nota materia. Materia proprie dicitur a mater. Subiectum dicitur a substantiando. Yle dicitur a ylen. Origo dicitur a origo. Elementum dicitur a elementum. Massa dicitur a massa.

*Explanatio
que ab huius
modi est per
hoc sunt huius*

Tractatus

Primus

Mater.

Femina

Turpe

Sylva

Chaos

Latres in

tenebris

Materia

prima

Actus en

tia

Potetia

obiectiva

Actus

formalis

Potetia

subiecti

na

fm diuersitate formar qd suscipit in diuersis copositione. **C**hoia trasumptua sunt
materiquila forme ex potentia eius quasi proles ex utero matris educunt. **F**emina
etiā dicit ppter et pfectione: qd ex ea nō pōt educi forma sine agere / ipam alte
rate r disponere: sicut scia est imperfecta respectu viri / nec pducit plē sine masculo.
Turpe etiā turpe / rōne pñatōis sibi annex: qd se habet de se nullā habet formā / qd est et
Sylva pulchritudo r bonū. i. pfectio. dicit etiā sylva fm platonicos: qd sicut i sylva sunt
ligna nō disposita / sed dolabilia vt cōponat edificia: sic materia de se nō est magis
disposita ad hoc vt sit pars hui⁹ vel illi⁹ cōpositi / sed ē disponibilis ad hoc vt trāse
eat in cōpositionē diuersor cōpositor. dicit etiā chaos fm Anaxagorā / rōne potē
tie qd dicit cōtinere oēs formas confuse r indistincte. dicit etiā fm Platonicos / la
tes in tenebris: qd vt dicit Aristot. f. phys. non cognoscit a nobis materia: nisi fm
analogia ad formā / scz in quātū videmus eā transmutari ex vna forma in aliā. **A**li
r cōmē. viij. metaph. dicit qd trasmutatio facit scire materiā / sicut opatio formā.
Ad euidentiā dictor r dicēdor de materia pono aliqz cōclusiones ad intētiōē
Seco. i. r. dist. ij. sen. **P**rima cōclusio: Materia prima ē ens reale r positiuū. **P**roba
tur: qd materia est p se principiu / ex pmo phy. r p se causa / ex secūdo eiusdē: r est sub
iectū gñatōis substantialis / ex pmo de generatiōe: r ibidē vocat eā paderim. i. rece
ptaculū oīm formar: r etiā materia est pars essentialis rei naturalis. Itē fm Ari
stote. ij. phy. p se refert ad formā relationē reali. **S**ed certū ē qd oia pdicta nō possūt
cōuenire nisi enti reali / r positiuo: hoc est actu existēti: ergo materia prima est ens re
ale r positiuū. **E**t intelligo p materiā primā / materiā i sua entitate p se cōsiderata
line oīm forma. **S**ed cōtra hāc cōclusionē obijci suplicet. **P**rimo: qd dicit. viij.
metaph. qd materia nec est qd / nec qle / nec quātū / nec aliqd aliud eor qd ens de
terminat: ergo materia nō est ens reale. **R**espondeo: qd oīne ens reale finitū
est aliquid pdicamentū. **R**espondeo: qd Aristot. ibi loquit de his qd ens diuidit p se:
vt patet p illā pñclā qd addit / nec aliqd eor qd ens determinat. **A**ult qd Aristot.
ibi / qd materia nō est p se in aliq pdicamento: qd verū ē / sed in materia / sed eti
am de forma / pñclia nō sūt in predicamento / nisi reductiue. **S**ecūdo obijci p
hoc / qd materia est ens in pura potetia / vt dicit. f. phys. r. v. metaph. / ergo nō est
ens reale r positiuū seu in actu. **R**espondeo qd materia est in pura potetia subiectiua
sed est in actu entitatiuo. **P**ro cuius declarationē pono hāc distinctionē: **D**uplex
est act⁹: scz entitatiu⁹ seu existētiē r formalis. **E**t illud dicit esse in actu entitatiuo
qd existit realitē extra suā causā / r extra quēcūqz intellectū. **H**ui⁹ actui opponit po
tetia obiectiua. **E**t illud dicit esse in potetia obiectiua / qd nō est / sed potest esse: vt
antichrist⁹ r quodlibet pducibile. **E**t igit materia sit iā pducta r est pars rei ex
stetis: sequit qd ipa nō est in potetia obiectiua / imo est in actu entitatiuo. **A**ct⁹ for
malis est ipa forma. **E**t illud dicit esse in actu formali / qd est forma vel habet for
mā. **H**ui⁹ actui opponit potetia subiectiua vel receptiua: sicut suplicies est in potē
tia subiectiua qd albedinē cui⁹ est receptiua. **E**t illud dicit esse i potetia subiectiua
qd est r potest esse subiectū alicui⁹ forme. **P**er hoc qd dico / est: excludunt ficta r ea
q habet esse in potetia obiectiua: qd nō pōt cōuenire potetia subiectiua. **E**t itaqz
materia i sua entitate cōsiderata nec ē forma nec habet formā / sed ē receptiua oīm
formar: ideo ipa nullo modo est in actu formali / sed est i pura potetia subiectiua.
Secūdo cōclusio: Materia est res distincta essentialit a forma. **P**robat: qd ipossibi
le est idem separi a seipso: sed materia potest separi ab oīm forma saltē successiue: er
go est res distincta essentialit a forma. **M**inor. pbat: qd (vt supra dictū ē) materia
est receptaculū oīm formar: sed nō simul: ergo successiue. **E**t p cōsequens sicut pōt
successiue recipere oēs formas / ita successiue pōt separi ab omnib⁹ formis: qd nō pōt
recipere nouā formā / nisi sepe a pōt. **T**ertia cōclusio: **A**licet naturalit materia nō
pōt esse sine forma: tñ nō implicat contradictionē materiā esse sine oīm forma. **P**rima
pars patet p Aristot. pmo de gñatōe dicentē: qd materia nūqz est sine morphetis r

Parvuliphilosophienatu. Fo. VIII

passiōib⁹: hoc est sine formis substantiālib⁹ ⁊ accidentiālib⁹. Secūda pars pbat: qđ
om̃e absolutū p̃us alio absoluto a quo est distinctū realit⁹ / potest esse abis⁹ cōtradi-
ctiōe sine illo: Materia est absolutū realit⁹ distinctū / ⁊ prius quacūq; forma ⁊ sub-
stantiāli ⁊ accidentiāli: ergo materia potest sine cōtradictiōe esse abis⁹ qñq; forma.
Maior pbat: qđ prius essentialit⁹ nō dependet in essendo a sūo posteriori. Unde
dicī. v. metaphy. Priora sū natura sūnt qñq; possunt esse sine alijs / ⁊ aliā nō
sine illis. Minor satis patet ex precedentib⁹ / quātiā ad id qđ materia sit realit⁹ di-
stincta a forma: ⁊ sūnt absolutū: qđ sūnt partes rel absolute. Quare materia sit
prior forma salte natura ⁊ origine / patet: qđ est receptiū forme ⁊ fundamentū ei⁹:
sed receptiū ⁊ fundamentū forme est prius forma / qđ supponitur. ¶ Cora has
duas cōclusiones simul sit instatur: Materia nō potest cognosci / nisi in analogia de cog-
noscibilib⁹ ad formā / sū Aristote. pmo phy. ergo nō habet entitatem realit⁹ distinctam / nōscibilib⁹
a forma: vel saltem nō potest separari a forma: quia magis videtur cōuenire ma-
terie posse intelligi sine formā / qđ posse esse sine forma. Respondeo: qđ materia sicut
habet distinctam entitatem / sic ⁊ distinctam cognoscibilitatem: sicut em̃ res se habet
ad entitatem / sic ⁊ ad cognoscibilitatē / ex ij. metaphy. Dico igitur qđ materia in
sua entitate est cognoscibilis: sed nō a nobis. Prīmū patet ex predictis: Itā ois
entitas absoluta in se est cognoscibilis. Secūdū patet: Itā forma est magis
cognoscibilis a nobis qđ materia: sed forma nō cognoscit⁹ a nobis in sua entitate
nisi ex operatiōib⁹: ergo nec materia. Cognoscimus itaq; materiā / vt dicit Aōmē.
vij. metaphy. per trāsmutatiōē / sicut formā per operatiōē. Cognoscim⁹ em̃
nouā formā quia videmus nouā operatiōē que arguit formā: hoc autē subiectus
quod trāsmutatur de vna forma in aliā / manens sub vtrāq; indicamus materiā:
patet igitur qđ licet materia scibilis est per analogiā seu comparatiōē ad formā:
tamen ex hoc nō sequitur qđ nō sit alio modo in se scibilis.

Divatio est carētia formę cū aptitudine materię ad il-
lā. Cū aptitudine dico: ppter ignabilia & corruptibi-

Determinat de secundo principio rerū naturalū, scz de priuatione quā primo diffinit: secundo diffinitionē declarat. Ad cuius declarationē sciēdiū: q̄ puatio fm̄ philosophū. iij. metaphysi. est negatio in subiecto apto nata: ita q̄ nihil addit puatio vlti. negationē n̄ nisi q̄ requirit subiectū aptū natū ad habendū illā formā cuius puatio est negatio. Ex q̄ patet: q̄ ad puationē diu requirunt. Primum est carētia forme: i. in hoc cōuenit cū negatiōe. Scdm̄ est aptitudo in subiecto ad illā formā: r̄ p̄ hoc differt a negatiōe. Ali licet lapsus est nō vidēs: m̄ nō dicis cec̄: q̄ ad cecitātē nō sufficit carētia visus: sed requirit aptitudō i subiecto ad habēdū visum: hēc aut̄ nō ē in lapide. ¶ Abi cōydera dū est fm̄ Aristo. v. metaphy. r̄ Sco. r̄ vij. dist. i. solutiōe p̄me q̄stionis. q̄ q̄dā ē puatio p̄ p̄le dicta: puta qn̄ aliqd̄ caret eo q̄ aptū natū ē habere fm̄ suā naturā specificā: r̄ qn̄ r̄ v̄ p̄oret: r̄ sic de alijs cōditionibz: v̄ patet de cecitātē canis. Quēdam est puatio cōiter dicta: scz qn̄ aliqd̄ caret illō q̄ natū est habere: nō tamen fm̄ cōditiōes p̄dictas: v̄ p̄ter dicit̄ puari scia. ¶ Si q̄ accipit puatio ad huc cōmuni: qn̄

Tractatus

Primus

ma substantialis dat esse substantiale & simpliciter: accidentalis vero accidentale
t scdm quid: vt anima dat esse homini simpliciter: quia homo non habet esse sim-
pliciter sine animalalbedo vero dat homini esse album: quod est esse scdm quid
nam sine ea potest esse homo. ¶ Secunda distinctio q est apud Aristoteli in pmo
physicorū sic exponit: Forma est quoddā diuini scz inquantū est essentialiter qui-
dam actus: & optimus scz inter principia rerū naturalū: vel optimū inquantū est
finis transmutationis: finis autem in vnoquoqz habet rationem optimi: & apper-
tibile scz a materia cuius est perfectio.

Et dicitur forma inquantum dat esse materie. Species vero
inquantum est principium cognitionis. Ratio aut inquantum est
finis materie vel inquantum est proportionabilis materie. En-

delechia siue actus inquantum opponitur priuationi.

Declarat Adam nota forme. Abi sciēdū q non est inconueniens eam
dem rem vocari multis nominibz scdm diuersas proprietates
scz que in re vna inueniuntur: a quibz etiā nota rebz imponunt. Forma itaqz pro-
pter diuersas eius proprietates / diuersa habet nota. Nam dicitur primo forma
inquantū informat seu actuat materiam dāns illi esse: nō enīstatiū / quo scilicet
Species recessit de nō esse: sed solum formales vt supra distinximus. Secundo dicitur species
inquantū per formā venimus in cognitionē rei cuius est: sicut per specie. l. simili-
tudinem lapidis que est in intellectu / vensim in cognitionē lapidis. Tercio dicit
Ratio tur ratio inquantū est finis materie. Nam materia est propter formā: vt colligitur ex
secūdo de aīa & secūdo physicorū: vbi etiā dicitur q forma et finis coincidunt in
idem numero: vt infra patebit. Et ipsa etiā forma capitur ratio dispositionis ma-
terie. Nam omne agens volens inducere formā in materiā electā materia prius
sic eam disponit sicut forma requirit. Ad ideo dicitur ratio: quia est pportionabi-
lis materie sicut actus sue potentie seu perfectio suo perfectibili: & ppter hanc p-
portionē ex eis constituitur vni. Quarto dicitur Endelechia grece vel actus lati-
net quia scz actuat & pphit materiā subiciēdo ab ea priuationē sibi oppositā. Et hec
sunt quatuor nomina forme que declarantur in textu. Preter hec aut inueniuntur
& alia. Nam quandoqz dicitur habitus inquantū scz opponitur priuationi. Unde
secundo de generatōe dicitur: habitibus. i. formis pntibz in materia cessat oīs
motus scilicet ad illas formas. Vocatur etiā ab Aristō. ij. physicorū & alibi fre-
quenter qd quid erat esse / hoc est quidditas: nō q ipsa sola sit tota quidditas
rei materialis: Nam scdm Aristō. vij. metaph. Materia ē etiā ps qdditat rei mate-
rialis sed ideo qd forma ē principalior ps hmoi qdditat. Cui placuerit cognosce-
re plura nota forme videat expostores circa scdm physicorū: a quz declaratione
hic amore breuitatis abstinco. Deinde cum dicit:

Nota q materie est pati & moueri. Mouere aut & facere alte-
rius sunt potentie scilicet forme.

que id est. Que
 sunt de causa
 causa guberna
 ut agatur
 bono
 de se Intrinsic
 sol. In
 20. In
 finis
 finis
 20.

ce cause.
 Extrinsic
 ce cause.
 Distinctio
 causarum.

pore. Per hoc autem quod dicitur in definitione aliud finem naturam: notatur ob-
 stititio essentialis inter causam et effectum. ¶ Sciendum secundo quod cause per se ve-
 dicuntur in textu sunt quattuor. Due intrinsece scilicet materia et forma: que ideo di-
 cuntur intrinsece: quia sunt partes componentes intrinsece rem cuius sunt cau-
 se: et de his la dicitur est. Alie due extrinsece scilicet efficiens et finis: de quibus dicitur
 est. Ite aut quattuor cause distinguunt a se invicem per rationes causandi: ad hunc
 sensum quod quattuor sunt modi causandi: et omnis causa causat finem aliquem illorum
 quattuor modorum causandi. ¶ Sufficietia aut predictarum causarum sic accipit.
 Omnis causa aut est intrinseca aut extrinseca. Si intrinseca: et sic dupliciter: aut est
 dans esse et perficiens: et sic est forma: aut recipiens esse et perfectibilis: sic est mate-
 ria. Si extrinseca: sic etiam dupliciter: aut est causa a qua res fit: et sic est efficiens: aut
 propter quam res fit: et sic est finis. Postea cum dicitur:

Differen-
tia inter
principiū
& causāz.

Differt aut principium a causa: quia principium est causa in
 trinseca et essentialis rei. Causa vero extenditur ad causas in
 trinsecam et extrinsecam simul.

Ponit differentia inter principiu & causam: & vult q principiu dicitur so-
lum de materia & forma: que sunt cause intrinsee & partes essentia-
les rei. Causa vero dicitur de esse & tunc hoc de efficiere & fine: que sunt cause extrin-
sece: vt ia dictu est. Sed contra textu auctoris obijciunt pmo: na ipse in textu sequen-
ti diffinitio causam efficientem dicit: causa efficiens est vnde principiu mor? &c. ergo
etia cause extrinsee possunt dici principiu: & vnde & Aristotele causam efficientem co-
muniter vocat principiu vnde motus. Secundo obijci probando q principiu di-
citur etiam de his que non sunt cause: na priuatio est principiu & non causa reru
naturaliu: vt supra dictu est. Item punctus est principiu linee & non causa. Item in-
diuinitas pater est principiu filij & non causa: sic de multis alijs. Ex quib? patet q
hec est bona consequentia: omnis causa est principiu & non e contra: ita q principium in
plurib? habet q causa: & tertiu aut auctoris sequit? oppositum. Dico igitur aliter q
hec tria / principiu / causa & elementu / habet se vt superius & inferius seu vt magis
& minus communem ome elementu est causa: & no e contra: & similiter omnis causa
est principiu & non e contra. In cuius signu Aristoteles v. metaph. determinas
de his trib? pmo determinat de principio tanq inter ea comunissimo: secundo
de causa: vltimo de elemento. Unde licet elementu pproxime acceptum dicatur so-
lum de materia pma: tamen generaliter acceptu accipitur p causas intrinsecas (vt pa-
tet per Compositoru circa principiu pmi physicon) ex qb? res coelementatur / id est
intrinsee componitur. Causa vero dicitur tam de causis extrinsecis q intrinsecis.
Principiu aut dicitur de his de quib? elementu & causa: & de alijs vt de priuatione
puncto & multis alijs: vt supra tactu est. Ex quib? omnibus patet q auctor dicit
principium solum esse causam intrinsecam & essentiali re / accipit principium valde
stricto / vt conuenit cum elementis.

Cause ef-
ficientis
diffinitio

Causa efficiēs est vnde est principium mutationis ⁊ quietis.
Incipit tractare causas in speciali ⁊ quia iam dictū est de causis intrinsecis/que sunt materia ⁊ forma: ideo restat determinandū soluz de causis extrinsecis/sez de efficiēte ⁊ fine. Primum aut tractans de causa efficiēte

tria facit. Primo ex diffinit: secundo dividit: tertio reducit aliqua ad ipsam causam efficientem. Et pono sic diffinitionem: Causa efficiens est scilicet causa unde scilicet quod est principium mutationis et quietis scilicet in esse reali: hoc est que facit realiter motum et quietem. Motus quidem dum res fit seu producitur: et quiete dum iam facta res est. q. d. Causa efficiens est quod mouet realiter ad hoc ut res fiat vel mutetur. Et addit autem ponendo diffinitionem in esse reali seu realiter: ad differentiam cause finalis: scilicet enim finis sit principium motus: non tamen mouet in esse reali seu realiter sicut efficiens sed solum in esse intentionali et metaphorice: finis enim inquitur amatur et desideratur ab efficiente/mouet intentionaliter seu metaphorice efficientem: ut efficiens moueat realiter producendo effectum in esse reali. Subiungit autem in diffinitione et quietis: ad ostendendum quod efficiens non impeditur tam diu mouet transiundo materia: donec introducat formam ad quam mouet: et illa forma introducta cessat ab illo motu: tunc est principium quietis in eadem materia in qua fuit principium mutationis ante introductionem forme. Et ideo dicitur primo de generatione: habitus .i. formis presentibus in materia cessat motus. Et sciendum fuit Scoti in metaphysica q. iii. quod hec descriptio motus est a posteriori et a notiori quo ad nos et non simpliciter. Hoc enim est simpliciter de ratione efficientis quod sit principium motus: quia accidit efficienti fuit quod est efficiens quod agit per motum: quia efficiens potest agere sine motu: fit in naturalibus communiter est verum quod efficiens agit per motum: et ideo hic diffinitur efficiens non simpliciter sed naturale: cui conuenit agere per motum ut dictum est.

Et est duplex scz intrinseca & extrinseca. Intrinseca est virtus

actiua seminis in materia: que a theologis vocatur ratio semi-

nalis. Extrinseca est sicut virtus celestis: vt allatio solis in ob-

liquo circulo: que facit generationē in istis inferioribus.

Ponit diuisionē cause efficiētis: dicēs q̄ causa efficiēs generatiōis rerum naturalīū quedam est intrinseca/ vt viri⁹ actiua feminis: q̄dam ex⁹ trinseca/ vt motus solis in zodiaeo. Ad cui⁹ diuisionis declarationem tria dubi⁹ necessario sunt dissoluenda. ¶ Prīmū dubiū: quomōd⁹ hec diuissio potest stare cū il^{lo} quod supra dictū est solū materiā t⁷ formā esse causas intrinsecas: efficiētē v^o t⁷ finē extrinsecas. Respondeo q̄ aliquā causam esse intrinsecā potest intelligi d^up^{li}citer. Vno modo p^{ro}p^{ri}e: quia scz intrinsece tanq³ pars essentialis cōstituit rem cuius est causa: t⁷ sic solū materiā t⁷ formā sui cause: vt supra dictū est. Alio modo d^up^{li}citer p^{ro}p^{ri}e illo quod est intra materiam ex qua res naturalis debet generari: concurrēns actiue ad p^{ro}ductionē rei generandē ex illa materiā. Et hoc modo dictū mus q̄ ratio seminalis / que est viri⁹ actiua intrinseca semini/ est causa efficiēns t⁷ intrinseca g^{en}erationis rei p^{ro}ducēdē ex illo semine. ¶ Secundū dubiū: qd est ratio seminalis: t⁷ quo modo t⁷ ad qd ponatur in materiā. Ad hoc dubiū respondēt A^ubertis: q̄ cū in materiā rerū naturalīū sint solū tria: scz substantia materiē/ potē⁹ tia receptiua t⁷ actiua: t⁷ cū ratio seminalis nō potest esse substantia materiē/ nec potē⁹ tia eius receptiua: qā viri⁹ est principiu passiuū in generatiōe: relinquit⁹ ergo q̄ sit actiua. Tūc actus ponit⁹ ab eis eiusdem essentie cū forma per generatiōē p^{ro}ducendā: nec differre ab ea nisi sicut imperfectū a perfectōe: Ideo vocatū illū actum seu ratio nē seminalē inchoatiōē forme seu formā inchoatā: t⁷ talē formā inchoatā

Paruuli philosophie natu. Fo. XII

Idēo sequit: q nec ratio seminalis que est in semine sicut in subiecto est coeua ma-
 terie. Et hoc ulterius sequit: q sicut non omnia generant ex semine: sic non omnia
 habēt rationē seminālē in materia ex qua generant: sed solū illa q generantur per
 ppagationē. ¶ Ad cui⁹ declarationē sciendū: q agētia naturalia seu generantia generant
 sunt duplicia. Quedam equooca: que pducunt sibi dissimile in specie seu in forma tia Equā
 vt sol producēs ranā. Quedā vniuoca: que producūt sibi similia fm specē specia uoca. Enī
 lissimam. Et hec sunt duplicia. Quedam pducūt sibi similia immediate/ vt ignis uoca.
 ignē. Quedam mediante ppagatione: z solū in his ponatur ratio seminalis: in
 generantibus vero equiuocis non ponitur: nec in his que immediate generant sibi
 similia. Nihil est enī dicere/ q ignis generans ignē pmo causet sibi rationē semi-
 nalē: que coagat sibi vel agēti vniuersali. Quod probat dupliciter. Primo: quia
 semen cuiuslibet generantis est imperfectius eo: vt patet ex diffinitione seminis:
 sed elemēta sunt imperfectissima corpora fm Cōmen. iij. celi z mundi/ cōmen. xij.
 ergo. ¶ Secundo: quia ratio seminalis agit absente agente principalis: sed cessan-
 te igne a calefactione nō cōtinuatur eo absente calefactio/ vel actio mediante qua
 generatur ignis: ergo. ¶ Sciendū ulterius: q ratio seminalis seu virtus acti. ¶ Ad quid
 ua seminis non ponitur ideo vt sit principium actuum generationis: sic q actiōe necessaria
 sua attingeret terminū formālē generationis/ qui est forma. Quod probatur du-
 pliciter. Primo: quia in instanti in quo producit forma substantialis/ semen iā
 non est/ sed corruptum est. Secundo: quia imperfectius non potest esse causa suffi-
 ciens actiua perfectioris: sed semen etiam cū omnib⁹ spiritib⁹ suis est imperfecti⁹
 forma generanda: igitur etiā si maneret/ non posset producere illam formā. Respo-
 detur: q semen agit in virtute generātis a quo est decūm. Contra: in virtute est
 entis eo modo quo est non ens nihil agere potest: sed generans ipse pater ibi est
 nō ens: cū non sit presens illi corpori in quod semen debet agere: z potest non esse
 simpliciter/ puta si moriatur: ergo semen virtute illius nō potest agere vt producat
 formā substantiālē geniti. Si queras: a quo ergo forma substantiālis producitur?
 Respondet Scotus q oportet recurrere hic ad virtutē diuinā. ¶ Sed nūquid se-
 men vel ratio seminalis agit ad alterationē preutam vel precedentem terminū
 generationis? Dico q agit non vt sufficiens causa tante difformitatis/ quanta ap-
 paret in mēbris animalium (maxime cum sit vniiforme) sed vt concausa influētie
 celesti. Ex predictis patet quid sit ratio seminalis: z q solum ponitur in his que
 generantur ex semine: non vt sit causa actiue producens formam substantialem:
 sed solum causa alterationis precedentis generationem: patet etiam quare dica-
 tur causa intrinseca/ z cuius causa. ¶ Tertium dubium: quomodo motus solis De actiōe
 sit causa generationis in istis inferioribus. Respondeo q licet celum agat in hec celi in hec
 inferiora triplici instrumento: scz motu/ lumine z influētia: tamen motus in ce/ inferiora
 lo non est ratio agendi sicut lumen z influētia: quia hec sunt de genere actiuorū.
 Motus vero vt motus non solum ergo est causa inquantū per ipsum appropin-
 tur agēs passo: quia fm Aristotelem secūdo de Generatione/ Ratio nihil facit ad
 generationem: nisi quia adducit generās scilicet ipsum solem: ergo si sine illo mo-
 tu generans esset eque appropinatum/ eque ageret: vt tenet Scotus. xlviij. distin-
 ctij. q. ij. ¶ Contra: in qlibet ordine essentiali destructo pmo destruitur quodlibet
 posterius: vt dicitur secūdo Metaphys. sed motus celestis est primus simpliciter
 motuum/ ex octauo physicor: ergo si sine motu celi generās esset eque appropin-
 tum passo/ non eque ageret. Unde dicit Aristoteles: Cessante motu celi/ cessabunt
 generationes z corruptiones in his inferioribus. Respondet Sco. ibidem: q pri-
 mitas motus celestis ad alios motus non est primitas cause vel alicuius a quo mor⁹ celi
 qli motus essentialiter dependere: sed tantūmodo ibi est primitas cuiusdam est prim⁹
 perfectionis in quibusdam conditionibus motus: que sunt regularitas/ vel cōst. motuū.
 tas z huiusmodi. Unde patet q actio corporis celestis in aliquod inferius nō depē-

Parvuli philosophie natu. Sol. XIII

In causis. Finis primo venit in mente efficienti sub ratione boni et appetibilis: et mouet ipsum ad causandum. Secundo efficiens sic motus et sine productis forma in materia: forma producta informat materiam; dans illi esse formaliter: et materia sustinet illam. Et quo ultimo sequitur: quod licet effectus immediatus dependat ab efficiente et a fine: et adhuc immediatus a materia et forma: que sunt cause intrinsece immediate rem constituentes: non tamen magis. Unde dicit Aristoteles. v. metaphysicorum. quod finis est maxima causa: et causa efficientis. Hoc etiam autor tangit in textu: cum dicit: que est potissima res. ubi ponit appetitatem cause finalis per comparationem ad alias causas. Et duo tangit. Primo quod causa finalis est potissima causarum: hoc est nobilissima et maxima quacunque alia causa. Quod intelligendum est non in entitate: sed causalitate. Secundo patet: quia finis causat ut habet esse in intentione agentis: alie vero cause non causant: nisi habeant esse verum in re: sed esse in re potius est quod esse in intentione. Secundo patet: quia causalitas finis est incausabilis: et ideo prima: et ipsa est causa causalitatis aliarum causarum: nam non causante fine nulla alia causa causat alius vero causis non causantibus potest finis causare. Unde Auicenna. vi. Metaphysicorum. dicit: quod si de qualibet causa esset scientia: illa que esset de causa finali esset nobilissima. Secundo autor comparans causam finalem ad alias causas dicit: quod ipsa est finis aliarum causarum. Quod patet ex hoc: nam alie cause ideo causant ut finis que sunt in intentione agentis habeat in esse reali: hoc est quod dicit: finis est primum in intentione et ultimum in executione. Unde Aristoteles. ii. physicorum. dicit: Tam in naturalibus quam artificialibus necessitas sumit ex fine: ideo enim agens talem formam inducit in talem materiam: ut fiat talis finis. Exempli gratia: terra fit ex ferro et de cetera: ut diuidatur dura: que est finis ferri: similiter dentes anteriores ideo sunt acuti: ut bene diuidant cibum: et posteriores lati: ut bene conterant cibum.

Finis est duplex: scilicet primarius siue gratia cuius: ut deus;

Alius est finis secundarius siue quo: ut qui ordinatur in finem

primarium.

Ponit diuisio finis. Quidam enim est finis primarius seu ultimus: qui ab Aristotele vocatur gratia cuius: et a Commentatore finis rei operare. Et est ille qui principaliter intendit ab agente et amat propter se. Et talis potest esse duplex. Quidam enim est primarius simpliciter siue ex natura rei: quidam primarius secundum Aristotelem. i. metaphysicorum. et secundum. ii. dicitur. i. in solutione. i. q. i. in tractatu de primo principio. Huius finis est solus deus: ad quem omnia alia dependent in duplici genere: scilicet ut ad primum efficiens et ultimum finem. Quod autem ad deum de causa exemplari non est aliud genus cause ab efficiente: huius scilicet quibus genera causarum. Unde causa exemplaris est quod dicitur efficiens secundum Scotum. vii. b. et reducitur ad agens per intellectum distinctum contra agens per naturam. Omne enim agens sic per intellectum habet ideam: ad quam imitationem producit res ad extra: ut domus ad extra fit a domo intra: ille tamen idee in mente diuina dicuntur causa exemplaris creaturarum: de quo alias. **Finis vero primarius secundum quid dicitur ille quem sibi constituit unusquisque agens particulare producendo effectum. Huius finis licet non repugnet ordinari aliud: potest tamen voluntas agentis constituere eum tanquam simpliciter ultimum. In potestatem**

Parvuli philosophie natu. So. XIII

est hec: qd cause sunt sibiinvicē cause: et debet intelligi in diversis generibus cau-
 sarum. Nam in eodē genere cause nō pōt esse circulus sū Aristotele. p. ph. vii. qd se sunt li-
 alias idem esset causa in ipsius. Scotus in in. xvij. di. p. m. q. ij. solutus p. m. q. d. hūmūce
 gūmēru cōtra tertiā opinionē: concedit circū in tantis equivoce partialibus cause.
 sed nō totalibus. Sicut em: Si habitus effectivē cōtūrit ad p. p. cēp. dū actus si-
 miles illis et quibus factus est: oportet dicere qd dūo distinctarū specierū possunt
 sibiinvicē esse cause partiales: licet nō totales: vt actus est causa habitus: et cōtra
 habitus est causa actus: quā qd id nō est respectu eiusdē numero. Nā habitus nō
 est causa actū eorundē in numero cū illis et quibus genitus est: sed solū eorundē
 in specie. ¶ Circa quā proprietatē sciendū sū Scotū. v. meta. in epōitione: qd
 quattuor existētibz causis duabus extrinsecis et duabus intrinsecis: due extrin-
 sece sunt sibiinvicē cause. s. efficiens et finis: et similiter intrinsece. s. materia et forma.
 Primum patet: nam efficiens est causa finis quāntū ad p. p. esse reale: finis autē est
 causa efficiens quāntū ad ipsius causalitatem: vt patet circa dīnitionē cause ef-
 ficientis. Et de his pōnt exemplū in textu de labore et sanitate: labor em seu exerci-
 cium: vt deambulario est causa efficiens sanitatis hoc modo: nam in labore calor
 naturalis auget per quē humores grossi digerunt et consumunt: quibus consum-
 ptis vel digestis sequit sanitas: hoc intelligendū est de labore corporali et modera-
 to: nam labor animi plus officit sanitati. Et em vires cognitiue intendunt: natu-
 rales remittunt: et cōtra: vt dicit in tractatu de anima. Immoderatus xō labor
 corporis plus qd opus est: consumit de humido naturali: et ideo nocet sanitati: ecō-
 tra autē sanitas est causa finalis laboris: qd fit ppter sanitatē. Eodē modo cause
 intrinsece s. materia et forma sunt sibiinvicē cause: nam forma actūa materia: et
 materia substantia forma: vt anima vivificat corpus: et corpus est subiectū anime.

Item idem potest esse causa oppositorum: vt sol liquefacit ce-
 ram et indurat lutum.

Ponitur tertiā p. p. etas: qd idem in eodē genere cause pōt esse causa op-
 pōsitō effectū: vt sol indurat lutū et liquefacit cerā: et vtrius
 qd est causa p se: licet nō in eadē materia. Arist. etiā in. h. ph. y. ponit exemplū de causa op-
 pōsitō: qui p suā p. p. etia est causa salutis navis: et p absentia est causa periclitati.
 onis eiusdē: vniū tū p se et alterius p accidens. Simile est exemplū de sole: qd sua
 p. p. etia causat diē et absentia noctē. Ex quibus exemplis patet: qd idē respectu eius-
 dem materie eodē modo disposite nō pōt esse p se causa oppositorū: si sit illud agēs
 naturale. Quod ideo addit: nam sūm Arist. Jr. meta. pōtētia rationalis. h. agēs
 voluntariū pōt in opposita: Natura vero est determinata ad vñ: vt supra decla-
 ratū est circa acceptionē nature et differentia naturalū ab artificialibus.

Item aliquid dicitur esse causa alicuius per prius aliud vero
 per posterius: vt medicus est causa sanitatis per prius: artifex

vero per posterius.
In hoc secūdo notabilū ponunt cōbinationes seu modi causarū. Abi sciendū
 sūm Arist. q. ph. y. et v. meta. qd modi causarū pōt combinari qdupliciter

Tractatus

Primus

¶ **N**oster autē autor solum tres primas ponit cōbinationes: quarta omīssa tanquā manifesta. Nō autē modi causarū hic traditi sumunt multū vniuersaliter: nā quilibet eorū habet sub se multos modos: omī possunt accipi sū diuersa genera causarū.

Cum itaque combinatio est in aliquid potest esse causa per prius, i. cois: aut per posterius, i. ppria. Exempla in tertio ponunt de causa efficiēte: sicut aut pnt po-
ni de alijs generibus causis: hois em causa formalis, ppria est alia rationalis/ sed
alia cois. Abi notandū fm Soc. v. metaph. y. in epōsitione: q causa cois et ppria
in eodē genere dupliciter sumi possunt. Ano mō fm cōmunitatē pdicationis: vt
artifex ⁊ medicus causant sanitatē. Alio modo fm cōmunitatē causalitatis: vt ho-
mo ⁊ sol generant hominē: sol em est causa plurij effectū q homo.

Item aliquid est causa per se vt statue factor: aliud vero per
accidens vt polidensis.

¶ Ponitur secunda cōbinatio: et est hec: Causarū quedā est per se: quedā
per accidens. Unde causa p se: vt diffinit Seco. in ii. dist. i. in

soluone. f. q. est que fm natura propria / et no fm aliquid sibi accidens casual: et
p oppositu causa per accidens dissimilat: vt statue factor seu statuario est causa p
se statue: nam statuario fm ppria formam / scz artem faciendi statue / namus est
facere statuum. i. simulacru solidu. Illa autem omnia que per accidens infigunt statua
rio / sunt causa p accidens statue: vt polidictus accidit eni statuario vt filius polidicti

**Causa p
accidens
capit du/
pliciter.**

Differūt
cause p se
et cause p
se ordina
te: sūr cau
se p accie
et p accie
ordinate

ut canis per leonem in canibus alterius rationis et alterius ordinis: quia

*causabatur in fine et causa
et per se in fine et causa
et per se in fine et causa*

*ut patet in de potentia
et per se in fine et causa
et per se in fine et causa*

Primum philosophie natura. Fo. XV

superior est perfectior. In accidentaliter ordinatis non hec secunda differentia sequitur
et prima: nam nulla causa dependet essentialiter in causando a causa eiusdem rati-
onis: quia secundum philosophum, in mera concordantia in hoc cum Platone: in his que
sunt eiusdem speciei non est prius et posterius essentialiter. Et hoc etiam vult Scotus
in 111. q. q. Sed in causis essentialiter ordinatis posterius dependet essentialiter in cau-
sando a priore: in per accidens vero non: ergo etc. Tertia differentia: Omnes cause
per se et essentialiter ordinate simul necessario requirunt ad causandum: alioquin
aliqua per se causalitas desinet effectui. In accidentaliter vero ordinatis non requi-
ritur similitudo in causando. Hec autem tertia differentia solum vera est in intentio-
nem philosophorum: qui imaginati sunt prima causam nihil agere in his inferioribus
sine causa secunda: licet secundum veritatem aliter sit. Potest enim deus qui est prima causa
simpliciter supplere vicem cuiuslibet cause extrinsece. Quod ideo adducitur in causa
intrinsece habenti sibi annexam imperfectionem: quia sunt partes illius rei cuius
sunt cause: ideo deus non supplet vicem causam intrinsecarum.

Item aliquid est causa alicuius in actu: aliud vero in poten-

tia

Tertia combinatio causarum est: quod quedam est causa in actu, scilicet causandi, ut
domificans. Et additur verius membro causandi: quia hic est sermo de potentia re-
spectu actus secundi, qui est operatio: et non de potentia respectu actus primi, qui est for-
ma mediate qua agens operatur. Et ideo homo non domificans nec habens artem domificandi
non dicitur esse causa domus: nec in actu nec in potentia: ut hic capit potentia. P[ro]ponit
autem Aristoteles differentiam inter causam in actu et causam in potentia: per hoc quod causa in
actu simul est et non est cum suo effectu in actu: et non causa in potentia. Hanc differen-
tiam exponens Egidius Romanus circa 11. physicorum dicit: quod causa efficiens per
motum habet duplicem effectum. Unum immediatum, scilicet ipsum fieri: alium mediatum, scilicet factum
esse. Et hanc differentiam dicit esse veram de causa in actu et de effectu immediato, scilicet
de ipso fieri: et non de effectu mediato, scilicet de facto esse. Nam quando causa est in actu
tunc mouet: et quando mouet tunc fieri est in mobili: factum autem esse non habet
diu causa mouet: ut quando domificator domificat: tunc domus fit: sed non est: et
ideo bene sequitur: domificans est: ergo factio domus est: vel domus fit: et contra.
Hec opinio licet sit probabilis: tamen Scotus non placet: et ideo ipsa reprobatam al-
ter respondet ipse. v. meta. q. 11. q. hoc differentia est intelligenda non de respectibus
quibus referuntur adinuicem causa et effectus: sicut correlativa: que simul sunt et non
sunt: ut dicitur in predicamentis: quia etiam causa in potentia et effectus eius simul sunt
et non sunt: cum hec sint eque correlativa: sicut causa in actu et eius effectus. Hec in-
telligenda est de fundamentis illorum respectum absolute: quod neutrobique simul ne-
cessario sunt in actu: nec necessario simul in potentia: non enim sequitur quod si fundamen-
tum cause in actu existat: quod fundamentum effectus in actu existat. Sed intelligit de
fundamentis actus existentibus sub relationibus comparatis ad existentiam. Nam si fun-
damentum cause in actu existit sub relatione in actu/fundamentum relationis effectus
existit sub relatione in actu: per hoc accipiendo illa effectum cuius est illa causa in actu:
nam dum efficiens mouet: non est causa in actu nisi ipsi fieri usque ad ultimum instantem: in quo
terminat motus in quo est causa in actu facti esse. Unde si causa est in actu in fieri
simul erit effectus in fieri: sed si causa in actu est in facto esse: erit simul effectus in
facto esse. Non sic autem est de causa in potentia et eius effectus: ut patet. Quarta
combinatio (quam noster hic auctor omisit) est hec: Causarum quedam est in coplexa

*Differentia inter
causas in
actu et cau-
sam in po-
tentia*

*in fine et causa
et per se in fine et causa
et per se in fine et causa*

1° quod aliquis fit 2° fixus
 2° quod aliquis fit 3° fixus in materia
 3° quod aliquis fit 4° fixus in materia
 4° quod aliquis fit 5° fixus in materia

Tractatus

Primus

pro aut p^{ro}
 p^{ro} p^{ro} p^{ro}
 ut p^{ro} p^{ro}
 ut p^{ro} p^{ro}
 ut p^{ro} p^{ro}
 ut p^{ro} p^{ro}

Differūt
spēs et mo
di causarū
et effectū

vt statuaris vel pollicitus: quedam complexa/vt statuaris pollicitus: que co-
plectitur causam per se ⁊ causam per accidens. Ex quibus quatuor cōbinationib⁹
colligi possunt vt dicit cōmentator. v. metaph. duodecim modi causarū in vno
genere ⁊ vno ordine cause: diuidendo per causam in actum ⁊ in potentia: que erant
membra tertie combinationis singula membra reliquarū trium combinationū.
¶ Ultimo notandum: q̄ alia est distinctio causarū per species ⁊ alia per modos.
Ita distinctio causarū p species sumit fm diuersas rationes causalitatis/cōstituen-
tes diuersas species causarū: ideo est quasi per differentias essentielles. Sed di-
uisio causarū per modos accipitur fm diuersas habitudines quas habent causa
manente eadem causalitate fm speciem: ideo est quasi per differentias acciden-
tales. Unde cōmentator. ij. phys. cōmen. xxxij. Et intēdit inquit/per modos cau-
sas que diuiduntur per accidentia. *firmato 136 forma 536 cōm;*

Decolncl
dētia cau
farum.

Et nota q^d tres cause quandoq^{ue} in vnum conueniunt: sicut for

malis/efficiens et finalis. Nam forma est causa formalis ipsi-

us compositi: et est efficiens respectu eorum que fiunt scdm

naturam: finalis vero respectu materię.

Coincidē
tia causa/
rum sit du
pliciter.

Tertium notabile de coincidentia trium causarū. Ad cuius declarati-
onem notandum in primo: qd causas coincidere in vnu; potest
intelligi dupliciter. Vno modo quo ad causalitatem: ita qd sit vna ratio causandi
plurib; causarū: 7 sic nunq̃ coincidunt. Alio modo quo ad rem a pluribus causis
denominatā: ita qd eadem res possit esse causa efficiens/formalis 7 finalis: 7 sic est
verum: quod autor in textu declarat de forma: que est causa formalis totius com-
positi 7 efficiens operationē naturalē 7 finis materie. Nam materia est propter
formam 7 non e contra: vt. 8. dictum est declarando nomina forme. Exemplū gra-
tia: anima est causa formalis corporis animati 7 est causa efficiens operationē vi-
taliū. Unde dicit. ij. de anima/in secunda dīfinitione anime: Anima est qua vi-
uimus/sentimus/mouemur 7 intelligimus primū. Et ipsa anima est finis corpo-
ris organici/quod est eius materia. ¶ Notandū scđo: qd in generatione vniuoca
predicte tres cause hoc modo coincidunt/in Aristot. ij. phys. finis generationis
7 forma geniti coincidunt in idem numero: 7 efficiēs cū illis in idem specie: vt cū
homo generat hominē: forma hominis geniti 7 finis generationis sunt idē in nu-
mero: 7 efficiens quod est forma hominis generantis/ coincidit cum illis in idem
specie. In factione vero equiuoca septius efficiēs 7 finis gratia cuius/sive finis rei
operatę/coincidūt in idem numero: vt patet cū homo propter seipsum edificat do-
mū: sicut deus est causa efficiēs 7 finalis creature. ¶ Si queras: an materia etiā
potest coincidere cū efficiente? Respondeo supponendo qd triplex est materia. Que
dam in qua: que est idem quod subiectū: 7 de hac cōcedit Sco. in. ij. di. f. q. viij.
vt patet in subiecto 7 eius mōda passiōe. Quēdā est materia circa quā seu obiectū
Et de illa etiā est verū: nam ignis quī est obiectū potentie auditiue 7 etiā auditi-
onis/est causa efficiens illius auditiōis: sicut obiectū scientie est causa efficiēs
ipsius scientie. Unde Sco. in. plogo. q. ij. dicit qd subiectū scientie fm veritatē nō
pertinet ad genus cause materialis/ sed ad genus cause efficientis. Quēdā est ma-
teria ex qua: que sola dicit fm veritatē materiam. Et illa nunq̃ coincidit cū efficiente

[illegible]

Parvuli philosophie natu. Fo. XVI

Quo ad transmutationem physicam. Quod ideo additur: nam cum materia sit in se in-
celligibilis: ut probatur est supra ex intentione Scoti. xij. dist. ij. q. 1. et omne intelli-
gibile in se concurrens effertur cum intellectu ad causandum intellectionem: quia
in Augustinum a cognoscente et cognito pariter notitia: ideo oportet concedere
re et etiam materia ex qua potest habere rationem cause efficientis respectu intel-
lectionis de se.

Fortuna est causa per accidens eorum que fiunt non
propter hoc: extra semper et frequenter in habentibus

propositum. Nota eorum que fiunt: quedam sunt propter hoc: quedam
non propter hoc. Et eorum que fiunt propter hoc: quedam sunt a pro-
posito: quedam a natura. Et illa sunt a natura: quecumque in semet

ipsis a quodam principio continue procedunt ad aliquem finem:

ut patet in febricitante. Et eorum que fiunt: quedam sunt ut
semper: quedam ut frequenter: quedam ut raro. Et eorum que
fiunt a proposito propter hoc: causa per se est propositum. Et

eorum que fiunt a natura propter hoc: causa per se est natura.

Et eorum que fiunt non propter hoc: causa per accidens est

fortuna et casus.

Ultima particula huius secunde partis: in qua autor incipit determinare
de causis per accidens: scilicet de casu et fortuna. Et tria facit. Pri-
mo ostendit quid sit fortuna: secundo quid casus: tertio in quibus contingit mon-
stra. Circa primum primo premitur definitionem fortune: secundo subiungit quat-
tuor divisiones: utiles ad declarationem particularum positarum in definitione
fortune et casus. Quas divisiones primo declarabo: et tandem reuertar ad exponen-
dam definitionem fortune. Prima divisio est hec: Eorum que fiunt: quedam sunt
propter hoc: quedam non propter hoc. Cuius divisionis alium sensum colligo ex tertio
auctoris: scilicet Aristotele. Nam apud Aristotelem sensus eius est iste: quod quedam actiones sunt

Voluntas et tale primum.
 primum est in opposita
 natura et tale est determinatum.
 Enim primum rectum finem

Prunus

[illegible]

Exposi-
tio diffini-
tionis for-
tune.
Fortune
diffinitio
fm Ari.
Causa p-
accidēs i
apposito.

Primus

propolitum. Est nota q casus quādoq̃ distinguitur cōtra fo
tunam: vt patet in eius diffinitione. Quandoq̃ autem est su
perius: & tūc in eius diffinitione omittitur vltima particula: sci

licet/in non habentibus propositum

Casus ca
pituli dupli
citer.

Secundo ponitur diffinitio casus et eius duplex acceptio. Recipitur enim casus dupliciter. Uno modo proprie, ut opponitur fortunæ: sic sic solū sit in agentibus secundum naturā: sicut fortuna in agentibus secundum positionem. Alio modo generaliter ut se extendit ad fortunā et casum proprie dictū: sic sic tamen in agentibus secundum positionem et secundum naturā. Primo modo diffinitur in textu: casus diffinitionis declaratio facile intelligitur ex his que dicta sunt circa diffinitionem fortunæ. Quicquid enim dictū est de fortuna per cōparationē ad agens secundum positionem cōfermiter intelligendū est de casu per cōparationē ad agens secundum naturā. Ad maiorem declarationē dictōrum moueo hoc dubiū: Unde est quod quidā sunt magis fortunati alii: et similiter quereretur de casu. Respondet secundum Aristotē in li. de bono et malo: quod hoc prolixi et concusū causarum imperiorum etque magnarum morum fortuna: et hoc breuius et concusū causarum imperiorum etque magnarum morum casus. Et si ultra queras: quare concusū causarum imperiorum etque magnarum morum casus mouet hūc et illud? Respondet Aristotē ibidem: quod hoc est propter aliquam qualitatem conuenientem a natura huic et non illi: per quam quidā disponit oculis ut magis moueatur ad hoc et ad illud: et istam qualitatem vocat imperium talis enim qualitas vel imperium inclināt hominem ad volendū aliquid ad quod sequitur commodū: et huiusmodi imperium non prouenit ex maiore nobilitate anime: quia ibidē dicit Aristotē: per minimū intellectū ibi maxima fortuna. Nec potest esse aliud cōsequens species: quod tunc vniuersimter inesset omnibus eiusdē species nec potest esse voluntas: quod potest esse similis actus volendi in duobus: et tamen vniuersimter cōsequatur effectū et alter non. Relinquitur ergo quod cōsequatur cōplexionē determinatā: et tenet se ex parte corporis. Theologi autē dicūt quod alter non est magis fortunatus altero propter aliquod intrinsecū/ inessens sic vni quod non alteri: sed deus habens prouidentia generalē de oībus prouidet omnia: et cōiungit causas medidas ad tales effectus: fortuitos causando: et regit omnia sicut apta nata sunt regi: secundum illud Augustini. vñ. de ciuit. ca. iij. sic deus quas condidit res administrat ut eas agere propriis motus linat.

De mon
Erie na
que.

Notandū q̄ in his que fiunt propter hoc siue fiant a propoſi-
to siue a natura / contingit fieri erroze: vel faciendo plus vel fa-
ciendo min⁹ / vel indebite. Et talia vocant p̄ctā vel mōstra in
natura / si fiunt a natura: vel in arte si fiunt ab arte.

Secundum a membrana et pellicula in qua includitur fetus
et in quibusdam partibus et in quibusdam partibus et in quibusdam partibus

Parvuli philosophie natu. Sol. XVIII

Ultimo ostendit q in his que sunt propter finem determinatum potest acci-
dere error tribus modis: primo faciendo plus: secundo minus:
tertio indebitum. Et huiusmodi errores si sunt in natura dicuntur peccata vel mō/
stra nature: et si sunt in arte vocantur peccata vel monstra artis. Ad dicitur aut nō
tantum in his que sunt propter finem determinatum: quia in his que non ordinantur ratio.
in aliquem determinatum finem non eveniunt monstra siue errores: sicut neq; ca-
sus vel fortuna. Nam monstrum nihil aliud est q error seu peccatus agentis pro-
pter finem: ut quando grammaticus non recte scripsit vel medicus q non solum
artificialia/verum etiam naturalia sunt propter finem determinatum: quoniam in vtriusq;
accidunt monstra: et patet id ex pmo Aristo. nā a natura producuntur dentes anteri-
ores acuti: ut facile dividant cibum: posteriores vero lati: ut ipsum cibum bene
conterant: unde si anteriores forent lati et posteriores acuti/esset error seu monstrum
nature. Circa quē textū occurrunt tria dubia: Primum dubiū quid est monstrum?
Respondetur ut supra: q est peccatum agentis propter finem. Quidā etiam sic dis-
tint: Monstrum est deformitas rebus ut in paucioribus adveniens/reputat
illis ex natura speciei. Secundū dubiū: Et quot causas sunt monstra in natu Cause et
ra? Respondetur sūm Alber. circa secundū physicorū q ex quatuor. Prima cau- qd hunc
sa est defectus materie propter quē aliquando fit diminutio in magnitudine ge- monstrum
nerat: unde si parvus vel cū vno pede breviori. Aliquā fit diminutio
in numero membrorū: pura defectus digiti in manu vel pede. Aliquādo vero fit
in vtroq; qualem nos vidimus puerū Cracovie/cuius manus erat brevissimē
singule singulos digitos habentes. Secunda causa est superfluitas materie: pro-
pter quā sunt monstra etiam tripliciter. Aliquando enim fit excessus in magni-
tudine aliquorum membrorū vel omnium: Aliquando in numero: ut in his q na-
scuntur cū sex digitis in vna manu: alii in vtroq; Tercia causa est disproportionē
qualitatis: propter quā aliquando generatur homines nimis macri vel pingues
vel leprosi: et sic de alijs. Quarta causa est malicia continentis fetū: et sic dupliciter
qm q duplex est continens. Quoddā est continens qm materiale: ut secundario
pter cuius rupturā aliquando fit plurimū membrorū cōcretescentia vel curvatio: ut
gibbositas: et similia. Sub hac causa etiam continetur varia dispositio matricis: itez
monstrorū affectiones vel fortis imaginatio matris tempore conceptionis prolis.
Aliud continens est quasi formale: ut est calor naturalis/aut virtus celi quod est p-
mū continens: et ppter hanc virtutē varia generantur monstra etia qm diversarū
specierū: qle etia fuit in nostra etate in vrbe Cracovienē cū mulier peperit draco-
nē. De monstris vide plura apud Albertū et alios naturales. Tercium dubiū
Strū natura producat monstrū intendat illud: et nō est hic sermo de causa pri-
ma: qz iā (ut dictū est) nihil evenit in rebus pter intentionē eius: et etia quia respe-
ctu horū inferiorū nō est agens naturale/sed voluntariū: quicquid em deus pro-
ducit ad extra libere et contingenter causat: et ideo dubiū solū intelligitur de
agente naturali: cuius scz pncipiū agendi est natura et nō voluntas. Pro cuius
dubij solutione pmitto hanc distinctionē: Monstrū potest accipi dupliciter. Uno
modo formaliter: scz pro ipsa deformitate seu monstruositate/a qua aliqd denegatur
monstruosum. Alio mō materialiter: scz pro re cui accidit ipsa monstruositas: ut hō
hans cū sex digitis. Hac distinctione pmissa dico duo. Primum dictū: Natura p-
ducens monstrū per se intendit illud suppositū cui accidit monstruositas: qd etia
dicitur monstrū materialiter. Patet: quia illud natura intendit/quod generat/nu-
trit/et conservat: Sed natura generat/nurit/et conservat illud suppositū cui acci-
dit monstruositas: ergo rē. Secundū dictū: Nulla natura p se intendit ipsam mon-
struositatē q dicitur monstrū formaliter: sed ei accidit pter intentionē. Patet: qz na-
tura semp intendit id qd melius est ex sibi possibilib;: ut dicitur. p de generatōe
nā dirigit ad agendū in saluberrimā modo semp p se intendit pfectū in speciem: qd illud

Secundum a membrana et pellicula in qua includitur fetus
et in quibusdam partibus et in quibusdam partibus et in quibusdam partibus

Monstrum
capit du-
pliciter.

Monstrum
capit du-
pliciter.

...et aliquid in materia... Tractatus Primus...

non producit: accidit aut ex defectu virtutis eius / aut ex aliquo impedimento / aut propter concurrentiam alterius agentis intendit producere in eadem materia aliud. Tradit enim Aristoteles. iij. r. iij. quadripartiti: q sunt aliquae constellationes sub quibus figura humana in materia introduci non potest. Unde tunc homo de illa figura bestiali quantum poterit: ex illa scilicet concurrentia a gentis opposita intendenti, producit monstrum qd neutrum illorum agentium per se intenderat.

Motus est actus entis in potentia sibi qd hmoi. Ite motus est actus imperfectus. Etia motus est prima perfectio eius quod est in potentia. Hoc sic patet: hoc qd est in potentia duplicem habet potentiam: unam respectu motus: aliam respectu forme que acquirit per motum. Est enim motus actus quo existente adhuc remanet aliquid eius. For-

ma autem que acquiritur per motum / est perfectio qua existet in nihil remanet ipsius. Hec est tertia pars principalis: in qua autor incipit determinare de passio-

ribus rerum naturalium. Et primo de motu: qui est adaequata passio rerum naturalium. Secundo de quiete / motui opposita. Tercio de infinito: quod est passio intrinseca motus / sicut et aliorum continuorum. Et hec pars licet principaliter correspondet tertio libro physicorum Aristotelem. tamen in ea multa interposita sunt ex quinto / sexto / et septimo: ut locus suis apponatur. Tractatus autem autor noster de motu duo facit: primo ipsum diffinit tribus diffinitionibus: secundum eius assignat varias proprietates. Prima diffinitio sic exponitur: Motus scilicet generaliter captus: ut se extendit ad omnem mutationem naturalem: est actus .i. perfectio: entis in potentia .i. mobilis: in quantum huiusmodi .i. in quantum est in potentia: ut calefactio est actus calefactibilis sibi qd calefactibile. Ad dicitur exponendo: generaliter captus: nam motus hic non diffinitur / ut distinguitur cetera mutationem. Unde Seco. r. iij. d. iij. q. i. dicit qd Aristoteles in distincte et in universali loquitur de motu vsq ad .v. phy. ubi distinguit motum a generatione et corruptione. In diffinitione autem ponit primo actus p genere: et capitur large p omni perfectione a qua aliqd denotatur formaliter tale. Secundo cu dicitur / entis in potentia .i. mobilis: talis proprius subiectum motus: hoc licet sit sibi se in actu: in est in potentia et ad formam terminatam motu: ut etia autor dicit statim post diffinitiones. Ultimo ad diffinitionem hmoi. i. in actu est in potentia: qd significat rationem mobilis sibi qua morus est actus: qd cu mobile sit sibi se in actu et in potentia ad alid: motus est actus et cetera.

¶ Aristoteli philosophie natu. Fo. XIX

syderari fm q est in potentia / r nō fm q est actus: vñ ibi hoc signū reduplicatiū fm q / tenetur specificatiue r non reduplicatiue: quia hoc q est / fm q est in poten-
 tia / solum imporat rationem fm quā motus est actus mobilis: sed nō notat cau-
 sam inherētie predicatori: quod requiritur ad signum reduplicatiū reduplicati-
 ue positi: de quo vide plura apud Sco. iij. q. q. ¶ Secūda diffinitio est ista: Mo-
 tus est actus imperfectus: quod sic patet: nā motus dicitur actus in fieri: quē forma
 terminans motū dicit in facto esse: vt patet de calefactioe r caliditate: calefactio
 enim dicit actū in fieri / quē dicit caliditas in facto esse. Unde in diffinitione pmo
 ponit actus tāq gen^o ad motū / r formā terminantē motū: sed cū addit imperfe-
 ctus / excludit formā ad quā terminat motus / q est act^o perfect^o seu cōpletus. Et
 hāc declarationē etiā auctor ibi ponit cū dicit: Est em^o mor^o talis act^o q existēte ad
 huc remanet aliqd eius: qz scz ante terminū / motus nō est cōpletus / sed fit. For-
 ma vero q acquiritur p motū / est perfectio qua existēte non remanet aliqd eius:
 scz qz dicit actū in facto seu cōpleto esse. Estā motus ideo dicit actus imperfect^o: qz
 qm mobile actuat per motū. i. quādo actu mouet / adhuc est in potentia vt magis
 actuet: nā tūc adhuc tendit ad maiore actū seu pfectionē. ¶ Et sūp declarat^o dif-
 finitio tertia / in qua dicit: Motus est pma: hoc est / inchoata pfectio ei^o qd ē in
 potētia scz ad vltiorē perfectionē. Et q patet q mor^o dicit pma perfectio / nō
 absolute: sic q nulla alia ipsam pcedat in illo qd mouet: nā qd mobile anteq in-
 cipit moueri / necessario fm se ē in actu salte existēti: imo hoc mō melius forma
 substantialis diceret pma pfectio: solū ergo hoc dicit motū p respectu ad formā
 terminantē motū / q est cōpleta pfectio. Intelligit aut in hac diffinitione / similiter
 r in pma ens in potentia / scz subiectiua seu receptiua r nō obiectiua: q distinctio
 potētie dicta ē supra in ca. de materia: nā vt iā dictū est / nihil pōt moueri nisi actu
 existat / r sit in potentia ad pceptiū aliqd actū. Deinde cū dicit: hoc sic patet
 rē. declarat diffinitioes mor^o: vbi duo tāgit: pmo duplicē potētiā mobilis: scdo
 quare mor^o dicit act^o imperfectus vel pma pfectio: r vtrūq iā est declaratū expō-
 do diffinitioes. ¶ Et ad clariorē intelligentiā dictorū r dicēdorū. Sciendū pmo
 q Aristot. iij. phyl. solū ponit duas diffinitioes mor^o: vñā formālē / q hic posita ē
 pma in textu: alterā materialē / q est hec: Motus est act^o mobilis in quātū mobile
 r addit ibi in quātū mobile: qz motus nō est act^o mobilis: vt est quoddā i se ens
 puta aqua vel hō: sed in quātū est mobile: vt calefactio est act^o calefactibilis non
 in quātū est aqua vel aer vel aliud in actu: sed vt est calefactibile: hoc est / in potē-
 tia ad caliditatē. Dicitur aut hec secūda diffinitio materialis respectu prime: qz
 pōt concludi per illā de diffinitio in demonstratiōe sic arguendo: Omnis actus
 entis in potētia fm q huiusmodi est actus mobilis in quātū mobile: sed mor^o
 est actus entis in potētia fm q hōi: ergo mor^o est act^o mobilis in quātū mobile.
 ¶ Sciendū vltimo q motus fm cōmē. iij. phyl. capit dupliciter. Vno mō materi-
 aliter: scz p formā fluentē in motū: sic est iā essentialiter cū terminō ad quē
 r ponit in eodē pdicamento cū ipso: nec differt ab eo nisi sicut perfectum ab im-
 perfecto: sicut dictū est exponendo secūda r tertiā diffinitiones. Alio mō for-
 maliter: scz pro respectu mobilis ad mouens: r sic omnis motus est in predicame-
 to passionis: r distinguitur essentialiter a termino ad quē. Addunt ali q potest
 tertio modo accipi motus pro fluxu continuo r successiuo: r sic ponitur in predi-
 camento quantitatis fm philosophū. v. meta. Multi tñ probabiliter negāt illam
 quantitatem successiuam esse de essentia motus: sed ponunt solum tempus esse
 quātitatē successiuā essentialiter: motū vō solū denotare: q difficultas differat
 vsq ad capi. de tēpore: vbi queret vtrū tempus sit res distincta a motu.

Quare mor^o dicitur imperfectus.

Quare mor^o dicitur prima pfectio.

Et quāto pmo.

Acceptio nes mor^o

Ad vntatē mor^o requisita.

Item ad vnum motum in numero et cōtinuū tria exiguntur:

Paruuli philosophienatu. Fo. XX

tus partim in termino a quo et ptim in termino ad quē. Et sic
patet qd motus nō est nisi corporum que habēt partes et medi

um: etiā patet q̄ in instanti non fit motus.

Secundū notabile acceptū ē. vi. physicozum de diuisione motus in partes integrales. In quo notabili ex continuitate motus inferit quattuor corollaria. Et anteq̃ ad illorū declarationē accedā / pono duas suppositiones. 1. q̃dam suppositio: motus habet duplicē diuisionē / ēm duplices eius partes. Habet enim motus quasda partes subiectiuas / q̃ sunt ex eius species: sc̃z generatio / corruptio / alteratio / augmentatio / diminutio / ⁊ ēm locū mutatio: de q̃bus dicitur in fine huius capituli. Alias habet partes integrales: ⁊ illas pot̃ habere duplices. Quasda permanentes simul / q̃ correspondēt tribus mobilis. Alias habet successiuas ⁊ in his q̃ correspondēt partib⁹ spacii in quo fit motus: et hoc in motu locali. Et tribus forme q̃ partib⁹ alterat̃ successiue acquirunt̃ in mobilib⁹: sicut fit in alteratione: similiter in augmentatione ⁊ diminutione. De vtrisque partibus integralibus hoc videt̃ autor loqui / licet nō distingere. Secunda suppositio que ponit̃ in terminis est distinctio cōtinui: q̃ est hec: Cōtinuū est cuius partes copulāt̃ ad aliquē terminū cōmūē. Et capī hic terminus p̃o fine rei extra quē nihil est illius rei accipere: q̃ terminus dicitur cōmunis / nō cōstatē p̃dicationis / sed participationis seu terminationis: q̃z sc̃z ipse vnus existens terminat̃ vtrancq̃ partē cōtinui: ⁊ talis terminus debet esse indiuisibilis illā diuisione que est / p̃p̃ia partibus illius cōtinui: vt punct⁹ copulans partes linee / est indiuisibilis diuisione illa q̃ diuidit partes linee sicut ⁊ quacūq̃ alia. Similiter linea copulans partes superficies / nō pot̃ diuidi diuisione ēm latitudinē q̃ est / p̃p̃ia superficiei. Nec superficies pot̃ diuidi ēm profunditatē sicut diuidit partes corp̃is quas superficies copulat: similiter nūc copulans ptes temporis nō potest diuidi diuisione q̃ diuidit tēpus: ⁊ sic p̃ alij. Ex quo patet q̃ si omni cōtinuo sunt aliq̃ diuisibilia q̃ sunt partes illius cōtinui: ⁊ aliqua indiuisibilia q̃ nō sunt ptes illius / s̃z termini p̃tū in q̃bus etiā partes copulant̃ ⁊ semper inter indiuisibilia cadit diuisibilia seu pars cōtinui: et cōtra inter ptes cōtinui cadit indiuisibilia. Itā neq̃ indiuisibilia neq̃ diuisibilia possunt sibi esse imediata in continuo. Unde sicut in linea inter que libet duo puncta cadit linea: sic inter duas partes illius semper cadit punctus / copulans illas partes: ⁊ eodē modo intelligendus est de alijs continuis. ¶ Et hac ratione cōtinui autor inferit hoc p̃m corollariū: q̃ motus cū sit quoddā cōtinuū habet partes / ⁊ mediū copulans illas partes. Vbi sciendū q̃ sicut motus h̃z duplicē cōtinuitatē: vnā ex continuitate mobilis: ⁊ aliā ex cōtinuitate magnitudinis in qua fit motus: Et ita etiā habet duplices partes integrales: sicut dictū est in prima suppositione. Et de vtrisque verū est corollariū: nā sicut in magnitudine mobilis sunt partes ⁊ mediū copulans illas: sic ⁊ in motu qui extenditur per totā magnitudinē mobilis. Similiter sicut magnitudo in qua fit motus (pura spacium) habet partes copulatas ad aliquē terminum cōmūē seu ad aliquod mediū: sic etiā motus habet partes copulatas ad aliquod mediū seu terminū cōmūē: et harū partium vna prior est que correspondet parti magnitudinis vnius pertransite: et reliqua posterior. Mediū autem copulans h̃as partes motus vocatur iura / tunc esse. Eorum tamē differenter motus habet h̃as et illas partes: quia h̃as partes que correspondēt partibus magnitudinis in qua fit motus / nō habet simul

Primus

sunt simul/ vt penne z pergamenum. Consequenter se habent

aut nihil prohibet esse medium.

22
 qz tab. 2c quibz
 Compositum est
 In m. d. 2c. 2m
 2ad. fuit p. m.
 copia p. m. 2c
 Et In m. d. 2c
 Est p. m. p. m. 2c
 quarene

Cõsequê
ter se ba
bentia.

Hic licet non sit vnū: sūt tñ simul/ ita q̃ se hñgunt. Cōsequēter autē se habētia sic
 differūt a cōtinuis/ t contiguis: nā ipsa nō optet habere vltima vnū. vel simul: sed
 sufficit q̃ vnū sequat alterū sic imediate/ q̃ inter ipa non sit aliq̃ euuldē generis:
 vt patet de numeris sibi. p̃mis: quoz maior cōsequēter se habet ad minozē/ vt. ij.
 ad. j. vel. ij. ad. ij. q̃a inter. p̃imos numeros non mediat alius numerus. Dicit
 autē euuldē generis: q̃a inter cōsequēter se habētia pōt cadere mediū alteri? gene
 ris: vt inter domos vicinas pōt esse arbor: vel aliq̃ simile qd̃ nō est dom⁹: tñ se/
 eūda dom⁹ cōsequēter se habet ad p̃mā: similiter tertia ad scdm̃ rē. ¶ Ex q̃b⁹ in
 ferūtur tria corollaria. P̃mū corollarium: Oia cōtinua sūt cōtigua: oia p̃tigua
 sunt cōsequēter se habētia: sed nō ecōtra: r̃ ideo differūt sicut sup̃us r̃ inferi. P̃m
 ū patet: q̃a quozcūq̃ vltima sūt vnū/ illoz etiā vltima sūt simul: sed nō ecōtra.
 An licet ossa sint cōtigua carni in aial: nō sunt cōtinua: q̃a differētia specie cō
 nuari nō possūt: vt dicit philosoph⁹. v. phis. Scdm̃ patet: q̃a q̃rūcūq̃ vltima sūt
 simul/ iter illa nihil mediat euuldē generis: sed nō ecōtra: vñ licet numerus maior
 cōsequēter se habet ad p̃ymū minozē: nō tñ tangit illū. Scdm̃ corollarium: Ind
 iuisibilia cōtinua sūt ptes cōtinui neq̃ sunt cōtinua/ neq̃ cōtigua/ neq̃ cōsequēter se
 habētia. P̃mū r̃ scdm̃ patet: q̃a indiuisibilia nō habēt vltima. Tertiū patet: q̃a
 inter q̃cūq̃ indiuisibilia cadit diuisibile in q̃ sūt infinita indiuisibilia: vt inter duos
 puncta semp cadit linea/ in q̃ sunt infinita p̃cta: similiter inter duos nūc/ cadit rēp̃
 in q̃ sūt infinita nūc: r̃ eodē mō inter duos mutata esse/ cadit mor⁹ in q̃ sūt infinita
 mutata eē: r̃ p̃ cōsequēs inter q̃cūq̃ indiuisibilia cadit mediū euuldē gnis: ergo rē.
 Tertiū corollarium: Qd̃ sit indiuisibile addat indiuisibili in cōtinuis/ nō fit ex eis
 nisi indiuisibile: r̃ ideo ex p̃cētis fit solū punct⁹/ r̃ nullo modo linea. Et ideo bene
 diffinitur cōtinuum/ qd̃ est diuisibile in ptes semp diuisibiles: nā indiuisibile non
 potest esse pars cōtinui.

Item aliquid mouetur per se/vt subiecti motus: aliud vero ^{99 motus} Aliquid _{alterius} mouetur duplicat.

per accidens: et hoc dupliciter. Uno modo sicut forma in subie

cto : vt albedo mouetur motu subiecti: motis em̃ nobis mo

uentur omnia que in nobis sunt. Alio modo sicut partes in

suo toto: vt clauus mouetur ad motū nauis.

Ponitur q̄rtu notabile acceptū ex. liij. phy. trac. de loco: vtilē ad deca-
rationē illi⁹ corrolarij supra in textu notabilis secūdi positi:
scz q̄ mot⁹ nō est nisi corporū. ¶ Notabile autē hoc: Aliquid mouetur duplici-
ter: p se scz p accidēs. Illud mouetur per se quod mouetur: ⁊ nō ad motū alte-
ri⁹: tale debet esse aliqd p se existēs: idēq̄m ad omni alio qd nō est pars ei⁹: vt
homo vel lapis: ⁊ de hoc mobili intelligebat illud corrolariū q̄ mot⁹ nō est scz p
se nisi corporū: s̄m expositionē ibi dictā. Alio modo aliqd mouet⁹ p accidēs: quod
se mouetur ad motū alterius: ⁊ hoc fit dupliciter. Primo sicut forma siue fit sub
stantialis siue accidentalis: mouetur ad motū sui subiecti. Dicitur ess. vj. Topico.
Motus nobis mouentur omnia q̄ in nobis sunt. Secūdo aliqd mouetur per acci-
dens: sicut pars integralis ad motū tot⁹: vt clauus seu gubernaculū mouetur ad
motū nauis. Et differēt ibi duo modi mouēdi p accidēs s̄m Aristote. ibide: quia
forma q̄ mouet⁹ ad motū sui subiecti / sic mouetur p accidēs q̄ nō potest moueri p
se: quia non potest separari ab illo subiecto. Et hoc intelligendū est naturaliter: nā
p potentiā diuinā accidentia possunt separari a suis subiectis: vt patet in sacramento
altaris: ⁊ ibi etiā cōueniēt eis mot⁹ p se. Similiter anima rationalis cū est in corpe
mouetur per accidens ad motū corp⁹: sepata vero mouetur per se. Sed pars inte-
gralis que mouetur per accidens ad motū totius: potest naturaliter per se mone-
ri: quia potest separari a toto ⁊ esse per se. Ex quib⁹ omnibus inferitur hoc corrola-
riū: Quicquid potest per se esse: potest etiā per se moueri: licet Aristote. nō con-
cessisset: nisi de corpore: vt patuit circa textū notabilis secūdi.

Itē tātū ad tria p̄dicamenta est per se mor⁹: scz quātitatē qua
^{Loca} ²⁸ ^{sub} ^{formā ad}
^{tantū} ²⁴ ^{triplex} ^{quicquid}
 litatem ⁊ vbi: qā tantū ad triū p̄dicamētōz significata acōren
 mor⁹ res
 perit i tri
 bus p̄di
 camētis.

da sub rationibus proprijs eorūdem mobilia mouentur.

Quintū notabile de distinctione motuum fm gen^o/acceptū ex.v.physf.
 Porro quo supponitur pmo: q ad oēm mutationē naturālē duo
 requirūtur. Primo duo fermīti/iter q s et trāsmutatio: q a oīs mutatio ē de qda
 i qda. Et p etiā piz ēf noīe mutatiōis. Et scdo: q aliqd subiectū idē maneat sub
 vtro q fermīno: q a ē nihilo nihil fit naturalī. Et tō creatio r annihilatio non
 sunt mutatiōes naturales: cū i ipis nō maneat aliqd idē subiectū sub vtro q ter

*que fin quibatore secundo
interfuites Et tunc habiles et boni
deo o aliquis fuerit et alioquin
Et alium ptes apput dula
Et labor pte
Et palatice
Pintorie de
pate Et mocha*

[illegible]

Parvuli philosophienatu. Fo. XXIII

diminutio: ad qualitatē/ vt alteratio: et ad vbi/ vt loci mutatio. Et ex hoc vltra pa-
ter: qd solū sunt tres moti in genere fm tria pdicamenta ad qd est motus. Omnes em il-
li motus sunt vnus genere (vt prius dictū est) qd sunt ad terminum vnus generis
seu predicamenti.

Notandū: isti motus sunt contrarij/ qui sunt ad terminos con-
trarios acquirendos: vt motus qui est ad caliditatē/ contraria
tur motui qui est ad frigiditatē.

Sextū notabile de cōtrarietate motuū. Pro qd sciendū pmo: qd licet cōtra-
rietates motuū fm Aristo. v. phy. lumēda ē ex cōtrarietate amborū
terminorū simul: ita qd illi moti sūt cōtrarij qd sūt ex cōtrarijs i cōtraria/ vt patet de
calēfactioe et frigiditatioe: nō talis cōtrarietas principaliter accipit ex cōtrarietate
terminorū ad quos sunt: vt etiā hoc dicitur in textu. Quia causa est: qd moti capiūt
speciē et denominationē ex terminis ad quos sūt: ergo et cōtrarietate: tenet conse-
quentia: qd a quo capit aliqd speciē/ ab eodē accipit et cōtrarietate: Lū cōtrarietas
sit differentia fm speciē: vt dicit. r. metaphy. ¶ Sciendū secūdo: qd cū dicim⁹ de cō-
trarietate terminorū moti: non oportet accipere cōtrarietate ppe dictā: videlicet pro
repugnantia qd est inter duas formas positivas/ activas et passivas adiuncte: sed
generaliter vt se etiā extēdit ad repugnantia: que est perfecti ad imperfectū: aut mi-
noris ad maius: et cōtra. Itā cōtrarietas ppe dicta nō inuenit in quantitate nec
in vbi: et in vtroq; est motus ppe dictus. Similiter media cōtrariorū nec inter
se nec cū extremis habēt ppe cōtrarietate: et in fm Aristo. in. v. phy. moti qui
sunt inter media et extrema/ sunt inter cōtraria. Ande ibidē dicit: qd mediū compa-
ratū vni extremo/ habet rationē alterius: vt fuscū comparatū albo habet rationē
nigri: et comparatū nigro habet rationē albi. ¶ Ultimo sciendū: qd mutationes qd sūt
in suba vt gñatio et corruptio/ sic se habēt ad cōtrarietate: qd mutatio qd est ex aliq ter-
mino/ pirariat illi qd ē ad eūdē terminū: vt corruptio hoīs pirariat gñatio hoīs.

Motuū alius naturalis: et est cui⁹ principii intra est natura.

Et talis est in principio remissus: et in fine intensus. Alius ani-

malis: et est cuius principii intra ē anima: et talis in principio

et in fine est remissus/ et in medio intensus. Alius violentus: et

est cuius principium est extra vim non conferente passo: et ta-

lis est in principio intensus et in fine remissus. Motus violentus

*subinde rursus inuenitur
pulsio inuenitur hinc est
et quare videtur quod
et non videtur quod
quod videtur quod
pulsio ab utraque parte
est videtur quod
pulsio inuenitur
videtur quod
pulsio inuenitur
pulsio inuenitur
pulsio inuenitur*

Tractatus

Primus

In istis quatuor speciebus

mus diuiditur in pulsionem / tractionem / vectionem / et vertiginem.

nē. Pulsionis due sunt species: scz impulsio: et est qñ mouens

ei qđ mouet: nō deficit. **Alia est expulsio:** et est qñ mouēs ei qđ

mouet / deficit. **Tractione** est qñ ad ipsum vel ad alterū velocior

est mor^o trahētis nō separat^o ab eo qđ trahit: et ad hūc reductū

tur quattuor: scz inspiratio / expiratio / speculatio / et radiatio. **Verti-**

tigo est mor^o cōposit^o ex pulsione / et tractiōe. **Electio** est qñ ali-

quid non mouet scđm se / sed scđm accidēs. Et hoc contingit

tribus modis: scilicet pulsione / tractione / et vertigine.

Septimū notabile cōtinēs duas diuisiones motus: quarū pma est in

pulsione / tractione / vectione / et vertigine seu volutione: et accepte sunt he diuisiones

ex vii. phys. p. 1. d. quarū declarationē nota pmo: q sicut dictū est ex snia Scoti

in. q. dist. xviij. circa differentiā naturalis ab artificialib^{us}. **Dis ille ē mor^o natura-**

lis q fit fin naturalē inclinationē mobilis: sicut a mouēte extrinseco / vt patet de

grauib^{us}: sive a mouēte extrinseco / vt patet de celo. **Naturalis ē mutatio** est quā-

do passum mutat sicut aptū natū ē mutari / a quo cūqz agere fiat: sicut patet ex. ij.

et viij. phys. Sed nūqz passum est sic aptū natū ppter pncipiū actiū intrinsecū est

sed solū ppter pncipiū passiū. Et sicut illi qđ sanāt / accidunt intra se habere pnci-

pū actiū sine sanatiōis / scz artē medicine: ita mobili qđ naturaliter mouetur / ac-

cidit intra se habere pncipiū actiū sui mor^o seu mouēs. Ex quo patet: q cū dicit^{ur}

in ter. q mor^o naturalis ē cui^{us} pncipiū intrinsecū mobili ē natura: nō debet exponi

de pncipio actiū mor^o / sed de passio inclinatione: vt etiā dictū ē circa diffinitionē

nature. **¶ Nota secūdo:** q mor^o aīalis scz pgressiū^{us} cui^{us} est pncipiū scz mouētis

intrinsecū aīali est aīa. Et. ij. de anima dicitur: q pncipiū motus pgressiū in

aīalis ē est appetit^{us} aīalis: et ideo potest fieri ad diuersas ptes: et aīal potest cessa-

re a tali motu qñ vult. Et p hoc differt a motu naturali: cui^{us} pncipiū ē appetit^{us} na-

Mor^o vi-
olentus.

*Quod sit aīa
quod sit aīa
quod sit aīa*

Mor^o na-
turalis.

Mor^o aī-
alis.

Mor^o aī-
alis.

Mor^o aī-
alis.

Mor^o aī-
alis.

Mor^o aī-
alis.

Mor^o aī-
alis.

Mor^o aī-
alis.

Mor^o aī-
alis.

Mor^o aī-
alis.

Tractatus

Primus

Proprie tinnā diminutionē virtutis mouentis / vt patet. **Mor** aut animalis in medio est
tas mor intēfiori q̄ in principio vel in fine. Cuius causa est: q̄a in principio mor^{us} mēbra que
animalis sunt instrumēta talis motus / nōdū sunt bene disposita ad motū: in fine aut virt^{us}
animaliū motiua fatigat^r et quodāmodo deficit: sed in medio et virtus motiua est
Species sufficiēs: et mēbra sunt disposita per priorē prē mor^{us}. **I** Postea auctor subdividit
motus vi motū violentū in quattuor species: quarū p̄ma est pulsio: q̄ iterū diuidit in impul
olenti. sionē: in qua mōues nō separāt a mobili: **E**t pulsionē: in qua mōues separāt a mo
bili: vt patet de motu p̄fectionis. **S**ecūda species est tractio: que fit q̄n motus tra
hēntis quo trahitur mobile ad se vel ad alterū: velocior est q̄ motus naturalis il
lus mobilis tracti: in quo motu trahēs nō separāt a tracto. **A**d tractionē aut res
ducitur inspiratio: et ad pulsionē expiratio: et generaliter oēs mor^{us} quib^{us} corpora
congregant^r / claudunt^r subtractione: ad pulsionē aut^m reducunt^r omnes motus vio
lenti / quib^{us} corpora segregant^r. **T**ertia species est vertigo seu volutio: q̄ cōponit^r
ex pulsione et tractione: mōues em partim pellit / partim trahit mobile qd voluit.
Quarta species est vectio: et fit quādo aliqd non mouetur per se: sed ad motum al
terius: quod aut impellitur / aut trahitur / aut voluitur.

Sex spec
es mor^{us}.

Item motus diuiditur in sex species: scz generationem / corru
ptionem / augmentationem / diminutionem / alterationem et lo
ci mutationē. Cuius sex sunt differentiē: scz ante / retro / sursum
deorsum / dextrorsum et sinistorsum.

Octauum

Motus
proprie.

et vltimū notabile: in q̄ enumerant^r breuiter sex spēs mor^{us}:
de quib^{us} **A**risto. etiā loquit^r in pōst p̄dicamētis: a q̄r decla
ratione longa hic abstinebo. **N**ā partim intelligunt^r ex his q̄ diximus circa textū
notabilis q̄nti: partim ex his q̄ dicemus in vltimo tractatu / cōrespōdente lib. de
generatione. **S**olum itaq̄ hic tria dicā: velut recapitulando ea que prius dicta
sunt. **P**rimū dictū mor^{us} capit dupliciter: **E**no mō p̄ prie p̄ mutatione q̄ est inter
duos terminos posituios. **E**t in tali motu semp sunt due mutationes: vna deper
ditua per quā abijcitur terminus a quo: alia acq̄situa terminū ad quē: et sic gene
ratio et corruptio nō sunt mor^{us}: quia in generatione solū est mutatio acq̄situa et
non deperditua: cū in ea terminus a quo sit negatiu^{us}: **I**n corruptione vero ecōtra
solū est mutatio deperditua et non acq̄situa: cū in ipsa termin^{us} ad quē sit negati
uus. **E**t sic supra capiebat^r motus cū dictū est ex v. p̄b̄yā. q̄ solū ad tria p̄dicamen
ta est per se motus. **A**llo modo capit cōmunit^r p̄ omni mutationē hauri ali q̄ re
quiri aliquod subiectum quod maneat sub vtroq̄ termino: et sic capitur hic: sic
em continet sub se generationē / corruptionē et motū p̄ prie dictū: q̄n iterū cōtinet^r
augmētationē / diminutionē / alterationē et loci mutationē: vt p̄n^{us} patuit. **S**ecū
dum dictū: sufficiētia p̄ dictay sex speciez motus sic habetur: **O**m̄is mor^{us} est inter
duos terminos: vel ergo ambo termini sunt positui: vel alter eorū negatiu^{us}. **S**i se
cundum hoc est dupliciter: vel terminus a quo est negatiuus: et sic est generatio / q̄
est processus a non esse ad esse: vel terminus ad quem est negatiuus: et sic est corru
ptio / que est processus ab esse. **S**i ambo termini sunt positui: hoc est tripliciter: vel
est ad qualitātē: et sic est alteratio / que est mutatio de vna qualitate in aliam quali
tatē cōtrariā vel mediā: vel ē ad vbi / sic est loci mutatio: vel ad quantitātē: et sic du

Mor^{us} cō
munit^r.

Paruuli philosophienatu. Fo. XXV

placiter: aut ad maiore: r sic est augmentatio / q est peristens quantitates in subiecto
maioratio: vel ad minore: r sic est diminutio / q est peristens quantitates in subie-
cto minoratio. Ex qua sufficientia facile possunt elici r intelligi diffinitiones singula-
rum specierum motus: de quib' clarius dicit in tractatu de generatione. ¶ Tertium di-
ctum: Si motus capis materialiter pro forma fluente in motu est trascendens: qd p-
sic inuenit in quatuor predicamentis ad q est p se motus: r p consequens nec mot' in co-
muni erit veru genus: sed solu habebit modum generis: nec generatio / corruptio /
augmentatio / diminutio / alteratio r loci mutatio erunt vere species: sed solu habe-
bunt modu speciei. Si vero motus capitur formaliter pro respectu mobilis ad mo-
uens: sic est veru genus subalternu de predicamento passionis: r generatio cu alijs
specialibus motib' sunt eius vere species. ¶ Ultimo auctor enumerat sex differe-
ntias loci ad quas potest esse motus localis: r ideo in totide species potest diuidi
motus localis: vt pater. Abi sciendu fm Aristo. j. Celi: q ois motus qui est a me-
dio. 4. a centro mundi dicitur sursum: simpliciter ois motus qui est ad modu mun-
di dicitur deorsum. Ex quo pater: q ex quacumq pre terre homo est / temp habere-
t deorsum versus centru terre: r a centru versus concauu orbis lune sursum. Centru
en mundi est deorsum simpliciter: r concauu orbis lune sursum simpliciter.

Quietis est priuatio mor' in subiecto: de cuius aptitudi-
ne est vt moueatur: no tamen est in actu motus. Et sic

patet: q sicut motus est in tēpore sic r quies.

Postqz auctor tractant de pma passione reru naturaliu / que est motus:
incipit tractare de secunda opposita priuatiue motui. Nam natura
no solu est pncipiu mor' in reb' naturalib' / sed etiā quietis: vt pater ex diffinitio-
ne nature. ¶ Et tria facit. Primo ponit ipsius quietis diffinitionē: secūdo proprie-
tatem: tertio diuisionē. Ad declarationē pmi r secundū sciendu fm Aristo. illi.
v. phis. q non omne mobile quiescit: sed solu illud quod nati est moueri r non
mouetur tunc cu aptu nati est moueri. Cuius ratio est: quia opposita priuatiue ha-
bent fieri circa idē susceptibile: r tēpore determinato a natura: vt dicitur in predi-
camentis. Neqz en lapis est cecus: eo q non est aptus habere visum: nec catulus
ante nonu diem: qd tūc non est aptus habere visum. Tu ergo motus r quies sint
opposita priuatiue: ideo sequitur q no omnis negatio motus est quies: sicut non
ois negatio visus est cecitas: sed quies est priuatio motus in subiecto quod aptu
nati est moueri / r quando aptum natum est moueri: r ex hoc etiā patet diffinitio
quietis. ¶ Ex qua diffinitione sequit pmi corollarium: q de licet sit immobilis
no tamen quiescit: quia no est natus moueri. Secundū corollarium: est aliquid qd
non mouetur r aptum nati est moueri: r tamen non quiescit: quia mobile quod
continue mouetur in aliquo tēpore: in quolibet instanti illius tēporis licet no
mouetur / tū in nullo illoz instantium quiescit: qd mobile in instanti non est na-
tum moueri: ergo neqz quiescere. Tenet cōsequētia: qd mobile tūc dicit' qdesce / qst
aptu nati est moueri: r no mouet. An sequit corollarium tertiu: Sicut ois mor' fit
in tēpore: sic r quies: r hec est pprietas quietis posita in textu. Esse aut in tēpo-
re fm Aristo. iij. phis. nihil aliud est qz mēsurari tēpore: vñ ibidē dicit' q tēpus
est mensura per se motus / r per accidēs quietis.

Notandum quies diuiditur. Alia en est quies naturalis: r

Parvuli philosophie natu. So. XXVI

^{proleptice quod}
^{quantum}
^{multa modis}
extra accipere. Nota q^d infinitum capitur multipliciter. Pri-
^{completi}
^{completi}
mo modo quod non est aptum natu pertransiri: sicut punctus.

^{ad hoc}
^{ad hoc}
Secdo dicit infinitu: quod cum sit quantum / non potest per-
^{est infinitum}
^{est infinitum}
transiri: eo q^d non habet finem: et nullu tale est actu. Tercio di-
^{est infinitum}
citur infinitu: qd vix potest ptrasiri nisi cu magna difficultate

^{ad hoc}
^{propter qd am}
Quarto: qd aptum natum est ptrasiri: no tn possum⁹ ipsum
^{quantum}
ptrasire propter impedimentum extrinsecum: vt profunditas

^{quantum}
^{quantum}
maris. Quinto scdm appositionem: sicut dicimus q^d numer⁹
^{quantum}
potest augeri in infinitu / et scdm divisione: et sic cotinuus est diui-

^{quantum}
sibile in infinitu: et vtroq³ modo tepus est diuisibile in infinitu.

Postq³ autor determinauit de pma et adequata passione rerum natura-
lium / scz de motu et de quiete opposita puate motui: hic deter-
minat de quadam passione intrinseca motui / scilicet de infinito. Consideratio aut^{em}
de infinito ideo pnet ad philosophu naturalem fm Aristo. liij. ph. y. q. a. philosoph⁹
phus naturalis considerat de magnitudinib⁹ et de morib⁹ illar⁹ simul et de tepore
mensurate hmoi mor⁹: sed oia ista cu sint qdam continua / snt qdam infinita: er-
go et sciencia naturalis debet considerare de infinito tam de passione intrinseca motui
et alijs cotinuis. ¶ Tractas aut^{em} autor noster de infinito duo facit: pmo ipm disti-
nit: scdo diuidit. Distinctio sic intelligit fm Sco. v. q. ij. Infinitu est q³ quatu: cui⁹
quantitate accipit⁹ / i. q³ tunc accipit⁹: semp est aliqd extra accipe. i. semp re-
stat aliqd accipiedu. Et ratio est: q³ infinitu i quantitate (sicut de eo loquit⁹ pbs no
pot habere e² / nisi i accipiedo semp alteru post alteru: et i q³ tunc ill⁹ quanta-
tis accipiat illud no est nisi finitu: et qdam pars ipius infiniti: i⁹ extra illud qd ac-
ceptu est / restat semp aliqd accipiedu. ¶ Et ex hac distinctioe eludit pbs: q³ infini-
tu in quantitate quod hic distinguitur / solum habet esse in potetia. Et si dicas: Qls
potentia reducibilis est ad actum: si ergo infinitu habet esse in potentia ergo et in
actu. Respoder philosophus ibidem: q³ omnis potentia reducitur ad actum quem
respicit: et quia potetia infiniti non respicit actum in facto esse: qualem actum ha-
bet domus aut homo sed solum actum in fieri: in quali actu est dies vel ludus ago.
nalis: et ideo potest infinitu poni in actu: no qui est in facto esse sed solum in fieri.
Secudo concludit: q³ hoc infinitu no potest habere ratione tot⁹: q³ totu est cui⁹ ni
vl pteat.

Et 2°...
...in infinitum...
...potest...
...esse...
...in fieri...
...in actu...
...in potentia...
...in facto...
...in re...
...in intellectu...
...in voluntate...
...in appetitu...
...in sensu...
...in motu...
...in quiete...
...in tempore...
...in spatio...
...in materia...
...in forma...
...in essentia...
...in existetia...
...in ratione...
...in intellectu...
...in voluntate...
...in appetitu...
...in sensu...
...in motu...
...in quiete...
...in tempore...
...in spatio...
...in materia...
...in forma...
...in essentia...
...in existetia...
...in ratione...

Primus

Primus

Quare
impossibi
le est p
et actu in
finitum.

Infiniti
acceptio
nes.

hil est extra: sed extra tale infinitum: hoc est extra illud quod habet esse de ipso: semper est aliquid extra. Nec est perfectum: quia perfectum est cui nihil perfectionis deest: sed illi semper aliquid deest: ergo etc. Ex quo? ultra sequitur: quod productio effectus infiniti in actu est impossibilis. Patet: quia infinitum ex ratione sua essentialiter habet hoc quod impossibile est esse effectus eius partes esse actualiter acceptas: sed semper restat aliquid accipiendum. Si autem aliquis effectus infinitus in actu esset productus: omnes eius partes essent actualiter acceptae: quod est impossibile: quia iam infinitum esset finitum. Postea auctor ponit quoniam modos acceptationis infiniti. ¶ Pro quo? declaratione notandum: quod infinitum dicitur quasi non finitum: ideo continet nullum finem in se non habere finem et per consequens non posse pertransiri. Alii dicunt Aristotelem frequenter: quod infinitum non potest pertransiri. Primum itaque modo infinitum dicitur negativum: scilicet quod non est finitum: nec apertum natum esse habere finem: ut punctus: cuius sit simpliciter indivisibilis? repugnat habere finem: sicut vox dicitur indivisibilis negativum: quia nullo modo potest videri. Secundo dicit infinitum contrarie: quod habet quantitatem omnino imtransibilem: et tale nullum est in actu: nec potest produci: ut probat Aristoteles. iiij. physici. Tercio dicit infinitum per potentiam transiens: quod habet quantitatem non transibilem: nisi cum magna difficultate: ut via valde longa. Quarto dicit infinitum per naturam: quod non habet finem et apertum est habere: de quo solet poni exemplum lineae si per possibile vel impossibile ab ea auferantur puncta ipsam terminantia. Et isti omnes predicti modi sunt infiniti secundum actum. Quinto modo dicit infinitum secundum potentiam accipiendo alterum post alterum: in quo actus est coniunctus potentie: quia quicquid ex eo accipitur/ restat semper aliquid ultra accipere. Et illud est triplex: quoddam enim est infinitum secundum appositionem: ut numerus qui per unitatem additionem crescit in infinitum: et ideo licet datur minimus numerus tamen non potest dari maximus. Quoddam est infinitum secundum diminutionem seu divisionem: ut quodlibet continuum quod dividitur in semper divisibilia: sicut probat Aristoteles. vij. physici. Et hoc licet de maximis continuis non in potest dari minimus: quia quocunque continuum dato/ divisio eo dabit minus: quod est pars illius. Quoddam est infinitum secundum appositionem et secundum divisionem: ut tempus: quod per additionem horae ad horam crescit in infinitum: et cuius sit quoddam continuum/ divisio eius praecedit in infinitum: et ideo non datur neque maximus neque minimum tempus. ¶ Sed contra divisionem continuum in infinitum instat dupliciter. Et primo sic: quia si continuum dividere in infinitum: ergo posset diminui in infinitum/ sic quod nunquam per diminutionem consumeretur. Consequens est contra Aristotelem. i. physici. ubi dicit: quod omne finitum per ablationem finitum consumitur: et loquitur ibi de finito secundum actum: quale est quodcumque continuum. Nam nullum est continuum actu infinitum: ut probatur. iiij. physici. Secundo: quia dicit ibidem Aristoteles. ¶ datur minimum os et minima caro: cum ergo caro et os sint quidam continua: ergo datur minimum continuum et per consequens indivisibilis: quia alias minimo daret minus. ¶ Ad primum dico: quod illa auctoritas philosophi: omne finitum per ablationem etc. intelligitur de ablatione partium eiusdem quantitatis: quales sunt finitum in quolibet continuo. Nec secundum illas partes dividitur in infinitum: sed solum secundum partes eiusdem proportionis: puta dividendo primum totum in duas medietates/ et iterum illas medietates in alias medietates: et sic in infinitum: ut etiam supra declaratum est circa differentiam continuum et continuum et per consequens se habentium. Ad secundum contra solet dici: quod caro et os/ similis et alia corpora naturalia possunt dupliciter considerari. Uno modo ut sunt quidam entia naturalia: puta os vel caro etc. Alio modo ut sunt continua absolute/ non curando formas naturales. Sic considerantur primo modo: sic praecedit obiectio. Nam oia entia naturalia (ut ibidem dicitur) sunt determinata ad maximum et ad ad minimum: ideo potest dari ita puta caro/ quod si ultra dividatur/ non poterit conservare seipsam in specie carnis: sed mutaretur in naturam continentis: puta aer/ vel aqua/ et circumstans: ut dicit Aristoteles. iiij. de sensu. Si vero considerantur secundo modo/ sic dividuntur in infinitum: quia nullum illius ratione continuitatis habet aliquid repugnans divisioni. Secundo. tamen in. v. metaphysici. et in. ij. de sensu. subtilius hanc materiam tra-

Tractatus

Primus

tamen in hoc differt ab eo: quia vas est continens transmutabile: locus vero continens immobile. Ultimo additur primum: quae particula secundum expositionem multorum additur tanquam determinatio huius quod est immobile: ut sit sensus: immobile primum. I. immobile per se. Sed secundum Comen. melius addatur ad particulam continentis: ut locus sit terminus continentis primum. I. proprie et adequate. Et secundum hanc expositionem primum adderetur ad differentiationem loci communis: qui non est continens primum seu adequatum: locus autem proprius qui hic diffinitur est continens proprium et adequatum locato. ¶ Sed contra diffinitionem loci instat tripliciter. Primo: quia si locus est superficies corporis continentis: ergo moto corpore continente movebitur et illa superficies: ergo locus non est immobilis. Secundo: quia alias lapis iacens immobiliter in fluio semper est in alio et alio loco: quoniam ab alia et alia parte aquae continetur propter fluxum et refluxum et per consequens ab alia et alia superficie aquae. Similiter argueretur de turri: quia continetur aliter et aliter aer circumdatus propter ventum. Tercio: quia secundum Aristotem hic talibi frequenter locus saluatur et conservatur locatus: et secundum Porphyrium locus est principium generationis effectuum: hae autem non conveniunt neque superficies neque etiam respectui continentis: quod fundat in illa superficie quoniam neque quantitas neque respectus est de genere actus. ¶ Ad primum dico presupponendo quod locus ultra superficiem addit relationem continentis: nam superficies absoluta circumscripta ratione continentis non habet rationem loci: ideo locus potest accipi dupliciter. Uno modo pro materiali: scilicet pro superficie coacta continentis proximi. Alio modo pro formali: scilicet pro respectu continentis actus fundato in illa superficie et terminato ad locatum: quod respectus pertinet ad predicamentum ubi secundum Scotum et quod quod. Nam generalissimum illius predicamenti est ubi commune ad ubi actuum: quod dicitur locus formaliter: et ad ubi passivum: licet autor sex principiorum solum diffinit ubi passivum. Hoc supposito respondeo ad primum: quod si capitur locus pro materiali: conceditur secundum Comen. quod est mobilis per accidens ad motum continentis corporis seu locantis: sed nullo modo ad motum corporis locati. Verum tamen si moveri per accidens non convenit et in quantum est locus: sed in quantum terminus corporis. Nam (ut vult Scotus in 4. dist. 4. in solutio. q. v.) non est de ratione loci ut sit terminus corporis continentis: quia si per possibile vel impossibile illa superficies sit per se posset esse primum continens et vere haberet rationem loci. Si autem locus capitur formaliter: scilicet pro respectu continentis: sic locus nec per se nec per accidens est mobilis localiter: sed bene est corruptibilis moto corpore continentis: quia amplius non manet illa relatio continentis sicut neque superficies: ut arguitur in secunda ratione de lapide iacente in fluio: sed quia necessario ibi succedit aliud continens quod similiter continetur: in quo licet sit alia numeri relatio continentis sicut et alia superficies continentis: tamen est eadem praedicta per equivalentiam: hoc est: quia omnia eque salvantur de loco ac si esset omnino idem locus in numero: et per hoc soluta est secunda instantia. ¶ Sed dices contra solutionem: dato quod illi lapidis sit idem locus per equivalentiam ubi supra dicitur: quod naturalitas multum accidet rationi loci. Pro tanto igitur aliquid dicitur esse in loco naturali: vel a loco naturali salvari: quia est in locum naturaliter. I. in ultimo alicuius corporis continentis: quod natum est salvare contentum: et eodem modo etiam convenit loco esse principium generationis: sicut salvare locatum.

Acceptio
nes loci.

De gene/
ralissimo
predicame
to ubi.

Quod lo/
cus est im/
mobilis.

Quod la/
pis in flu/
vio est in
eodem loco
cum non ab/
eadem sup/
ficie aquae co/
tinetur.

Quod lo/
cus saluat/
locatum.

Est in lo/
co.

Notandum: aliquid dicitur esse in loco tripliciter. Primo cir-

Parvuli philosophienatu. Fo. XXVIII

circūscriptiue: cui potest assignari principium/medius et finis:

vel cuius partes cōmēsurant partibus loci. Secūdo diffinitive: quod

sic est in loco quod hic et non alibi est. Tercio repletive: quod replet

oem locū: et sic deus dicitur esse in loco. Itē. quēdā sūt in loco per se/

ut subiectū motus. Quēdā per accidens/ut ea quę sunt in subie

cto: sicut forme et partes integrales rerum compositarum.

Ponit autor duo notabilia: i. quibus declarat varios modos essendi in loco:

et cōiungēdo utrūque notabile dicit / quod quęque modis aliqd ptingit esse

in locis: scilicet circūscriptive/diffinitive/repletive/per se et per accidens. Et hi vltimi duo

modi subdiuidūt pmos duos: quod modi licet oēs sint manifesti ex tertio: tñ ad eorū

clariorē cognitionē dicā sex ppositiōes. Prima: Esse in loco solū cōuenit rei existē

tis: ideo ficta entia rationis: et omnia producibilia/que dicuntur esse in potētia obiecti/

na: nullo modo sunt in loco: quoniam non sunt. Secūda: Esse in loco circūscriptive solū cō

uenit corpori quod habet cōtinēs diuisum a se: et ideo celū licet sit corpus: tñ quia nō

habet extra se cōtinēs/ideo sicut Aristoteles. nō est in loco/nisi per partes. Et hoc verū

est capiēdo celū pro tota regione celestis: sic enī acceptū dicitur plures sphaeras/ quā

superior cōtinet inferiorē. Sed si capiat celū per vltima sphaera: sic nō est in loco/neque

in se totū/neque in partes. An si mouet / mouetur (ut dicitur Seco. p. q. q.) sicut locare et

nō locari: hoc ē ad vbi actiū et nō passiū: quia nūc aliter locat corpus cōtētū quod prius

locat: sed nō aliter locatur: quia nō locatur. Et isto modo intelligit dicitur Auer

rois cōmen. p. l. i. i. i. p. h. y. s. q. celū est in loco per cētū: quia sicut esse in loco est locare lo

cabile sicut in loco. Tercia propositio: Omne illud dicitur esse diffinitive in loco/ quod sic

est p̄sens huic loco quod simul nō potest esse in alio: et isto modo omne ens creatū est in loco.

Quarta p̄p̄: Quicquid ē in loco circūscriptive/ ē in eodē etiā diffinitive: sed nō eodē

modo. Quia angelus et alie res incorpales sūt in loco diffinitive: quoniam nō cōmēsurant loco. Quin

ta solus deus ē in loco repletive: quia solus deus ē ens infinitū: et ideo solus ipse replet oem locū

sua entia/ potētia et p̄ntia: de quod poterit plura legere apud doctores i. xxv. q. d. i. s. sen.

Septa p̄p̄: De illis ē per se in loco/ cui cōuenit per se localitatem moueri: quod deo nō potest mo

ueri nisi per accidens/ nō ē in loco nisi per accidens: et quod nullo modo potest moueri/ nullo modo potest

esse in loco. Hec apud patet: nam sicut Aristoteles. i. p̄ncipio. i. q. p. h. y. s. locū q̄ritur p̄p̄ motū.

Et quod apud infero aliquid corollaria. Primum deus quia nullo modo est mobilis/ nullo

modo est localis. Secūdū: Omnes forme siue sint subales siue accidentales quādiu infor

mant subiectū: similiter partes quādiu sunt in toto/ solum sunt in loco. Patet: quia

solū sunt mobiles per accidens: et si aliquid possit separari a corpore: tunc esset per se

mobile et esset in loco per se: Vel circūscriptive/ si fuerit quantum: vel solū diffini

tive/ si fuerit nō quantum. Ex quo vltro sequitur: quod si per potētiā diuinā materia se

pararetur ab omni forma/ esset per se in loco diffinitive: ut vult Seco. p. i. d. i. q. q.

Uacuum est locus nō repletus corpore aptus natus tamen reple de vacuo

Tractatus

Primus

ri: et ipsum vacuum esse est impossibile: quo tamen supposito

nec motus naturalis / nec animalis / nec violentus in ipso pos-

set fieri naturaliter.

Quomodo
vacuum esse
est impossi-
bile.

Post tractatū de loco / incipit autor tractare de vacuo: quoniam vacuum est quidam locus. Et duo facit. Primo ponit hanc definitionē vacui: Vacuum est locus in quo non est actu corpus: sed aptū natū esse. Secundo ponit notabile: in quo tangit duo ad intentionē Aristoteli. I. q. phis. Primo quod impossibile est esse vacuum: et hoc potest intelligi dupliciter. Uno modo de impossibili secundum naturā: ita quod potentia naturalē non potest esse vacuum: et sic est verū quod dicitur. Alio modo potest intelligi de impossibili simpliciter: sic quod implicet contradictionē vacuum esse: vel quod nullam potentia etiam diuinā possit ponere vacuum: et sic est falsū. Prima pars potest sic: Ita per ordinē vniuersi quod consistit in contiguitate et prius / quod contiguitas non saluaretur posito vacuo: iter eisdem patet natura vniuersalis sic abhorret vacuum: ut motu localiter vno corpore statim in locū eius succedat aliud: etiam si debet moueri contra inclinationē nature proprie. An ne fiat vacuum / quicquid grauitas ascendit: ut patet de ductu aquae per fistulas canalium ad loca altiora: quicquid etiam grauitas descendit in aere sine aliquo ea retinente: ut patet de clepsidra repleta aqua: quod si eleuetur in aere bene clauso foramine superioris / aqua non effluit per foramina inferiora. Per naturā autem vniuersalem non solum intelligo causas vniuersales / ut deū vel celū: sed intelligo totū ordinē entium vniuersitatis superioris quod inferioris. Quod autem non implicet contradictionē esse vacuum per potentia diuinā est sententia Scoti in. iij. dist. p. q. v. et in. q. q. r. et p. batur sic: Ita si deus subito faciat ex magno corpore paruum: et relinquat aerē circumstantē nature proprie: cum natura non possit moueri in instanti aerē circumstantē / ut subito applicet lateribus illius corporis parui: necessario ibi erit vacuum ad tempus: quoniam natura applicaret aerē circumstantē lateribus illius corporis parui. Secundū quod tangit in textu est: quod dato quod sit vacuum in illo nullus motus posset fieri. Cuius causa est secundum Aristoteli in. iij. phis. quia si motus fieret per vacuum: sequeretur quod ille motus fieret in non tempore seu in instanti. Cōsequens est falsum: quoniam omnis motus fit in tempore. Sed cōsequētia probatur: quia successio in motu provenit ex resistantia mediū: et ideo hoc mediū minus resistit: tanto motus fit velocior / seu in minori tempore: ceteris partibus. Sed vacuum nihil resistit: ergo si motus fieret in vacuo / cum ibi nulla sit resistantia mediū: motus ille fieret in instanti. Sed quia non sola resistantia mediū est causa successionis motus: ut etiam antea tactū est circa illum textū / motus non fit in instanti. Nam ut dicitur Scoti in. ij. dist. ij. q. ix. motus habet diuisibilitatem et successionē essentialē ex diuisibilitate spacij: quia omne mobile motum a virtute finita necessario prius pertrahit unam partem spacij quam aliam: sed ultra illam successionē essentialē potest addi motui velocitas vel tarditas: que provenit ratione subtilitatis mediū vel densitatis. Cum itaque diuisibilitas spacij per quod fit motus sit essentialis: maior causa successionis motus quam mediū resistantia: ideo dico ex sententia Scoti quod si esset vacuum / posset in ipso esse motus etiam successivus / loquēdo de successione essentiali: sed nulla haberet velocitatem aut tarditatem accidentalem / quam haberet in pleno: et per hoc soluitur autoritas autoris nostri et philosophi. Voluit enim Aristoteli probare: quod nullus motus potest esse in vacuo / habēs velocitatem aut tarditatem superadditam successioni essentiali. An et angelus cum mouetur per plenum motus eius est successivus: et tamen certum est quod illa successio non provenit ex resistantia

An motus possit
esse in vacuo.

Duplex
successio in
motu.

non est illa
resistentia
alio modo
motus per
se non potest
fieri in vacuo
sed per
resistentiam
mediū
motus per
se non potest
fieri in vacuo
sed per
resistentiam
mediū

etiam si deus subito faciat ex magno corpore paruum: et relinquat aerē circumstantē nature proprie: cum natura non possit moueri in instanti aerē circumstantē / ut subito applicet lateribus illius corporis parui: necessario ibi erit vacuum ad tempus: quoniam natura applicaret aerē circumstantē lateribus illius corporis parui. Secundū quod tangit in textu est: quod dato quod sit vacuum in illo nullus motus posset fieri. Cuius causa est secundum Aristoteli in. iij. phis. quia si motus fieret per vacuum: sequeretur quod ille motus fieret in non tempore seu in instanti. Cōsequens est falsum: quoniam omnis motus fit in tempore. Sed cōsequētia probatur: quia successio in motu provenit ex resistantia mediū: et ideo hoc mediū minus resistit: tanto motus fit velocior / seu in minori tempore: ceteris partibus. Sed vacuum nihil resistit: ergo si motus fieret in vacuo / cum ibi nulla sit resistantia mediū: motus ille fieret in instanti. Sed quia non sola resistantia mediū est causa successionis motus: ut etiam antea tactū est circa illum textū / motus non fit in instanti. Nam ut dicitur Scoti in. ij. dist. ij. q. ix. motus habet diuisibilitatem et successionē essentialē ex diuisibilitate spacij: quia omne mobile motum a virtute finita necessario prius pertrahit unam partem spacij quam aliam: sed ultra illam successionē essentialē potest addi motui velocitas vel tarditas: que provenit ratione subtilitatis mediū vel densitatis. Cum itaque diuisibilitas spacij per quod fit motus sit essentialis: maior causa successionis motus quam mediū resistantia: ideo dico ex sententia Scoti quod si esset vacuum / posset in ipso esse motus etiam successivus / loquēdo de successione essentiali: sed nulla haberet velocitatem aut tarditatem accidentalem / quam haberet in pleno: et per hoc soluitur autoritas autoris nostri et philosophi. Voluit enim Aristoteli probare: quod nullus motus potest esse in vacuo / habēs velocitatem aut tarditatem superadditam successioni essentiali. An et angelus cum mouetur per plenum motus eius est successivus: et tamen certum est quod illa successio non provenit ex resistantia

Paruuli philosophiena. So. XXIX

medij causata ex densitate maiori vel minori illius medij: quia spiritus nullum corpus resistit. Similiter diceretur de anima separata a corpore / et de corpore glorificato. Et si queras: an ille motus in vacuo esset naturalis / vel animalis / vel violentus. Dico qd motus grauium deorsum esset naturalis / et sursum violentus: attendendo naturalitate ex parte mobilis / non ex parte medij. Dico etia: qd proiecta non mouentur ad motum medij deferentis / sed a virtute eis impressa a proiectante. De motu autem animalis dico: qd gradientia possent per terram ambulare / si supra terram esset vacuum: supposito qd possent vivere sine respiratione: tamen quis non posset volare sine aere: nec piscis natare sine aqua. Nec posset fieri visio / nec auditio / nec odoratio: quia ista requirunt medium extrinsecum tanqz deferens species ad potentias. Item contra predicta instatur. Si esset vacuum / poneretur spacium dimensionatum: ergo corpore ingrediente in illud / dimensiones corporis ingredientis penetrarent dimensiones illius spacij vacui. Consequens est falsum: quia ista est causa quare corpora plura non possunt esse in eodem loco: quia impossibile est fieri penetrationem dimensionum. Consequentia autem probatur: quia vacuum non potest moueri: igitur dimensiones eius non cedunt dimensionibus corporis ingredientis. Dico: qd in vacuo non sunt dimensiones positive / sed solum imaginarie: et ideo non sequitur penetratio dimensionum.

T Empus est numerus motus scdm prius et posteriorius. Numerus est triplex: scilicet numerus numeratus / vt sunt res numerate / vt tres lapides vel quattuor. Et

numerus numerans / vt anima. Et numerus mediante quo numeramus: et hoc tripliciter. Primo: vt actio anime / vel conceptus mediante quo numeramus. Secundo: vt quodlibet nomen numerale / vt duo quattuor. Tercio: vt quaelibet res qua mediante res numerat ipsa anima. Numerus numeratus

duobus modis numeratur. Primo a causa que facit numerum:

et sic tempus numeratur a motu: quia prius et posterior in tempore causatur a priori et posteriori in motu. Aliter numeratur

Questio declarativa textus

Quæritur an tempus sit numerus et motus sit numerus. Respondetur quod tempus est numerus secundum philosophum et motus est numerus secundum philosophum.

Tractatus

Primus

numerus numeratus a partibus suis et a substantia sua: et secundum

hoc tempus numeratur dupliciter: scilicet a priori et a posteriori in

tempore: et ab ipso nunc iterato secundum esse eodem tamen prima

nente secundum substantiam. Et sic tempus est numerus quo numeramus

motum: quia certificatur quantitas temporis ex numero suarum partium et ex

substantia sua: et hac certificata certificatur quantitas motus.

In hoc ultimo capitulo determinatur de tempore: quod est passio motus. Et plura facit. Primo ponit tres definitiones temporis: secundum ostendit quod nunc habet se ad tempus: tertio declarat plures modos quibus aliquid dicitur esse in tempore: quarto enumerat differentias temporis: quinto et ultimo probat tempus esse magis causam corruptionis et generationis. Et hec omnia tractant ab Aristotele in ultimo tractatu. iij. phy. Et prima definitio temporis sic exponitur: Tempus est numerus. i. mensura motus secundum prius et posterius. Et secundum partem precedentem et subsequentem. quod ideo addit: quia tempus est mensura motus. Et in quantum in eo sunt plures partes: quarum altera est prior et altera posterior. Et quo patet: quod tempus est mensura rerum in quibus invenitur prius et posterius duratione: ut est motus et omnes operationes que sunt successive. Et postea autor vult declarare quod tempus est numerus motus: ponit divisionem numeri. Pro qua divisione considerandum est: quod numerus numerans potest intelligi dupliciter. Uno modo effectivus: et sic aia dicitur numerus numerans. Alio modo formaliter: et sic ostendit illud quo formaliter aliud numeramus sive mensuramus: dicitur numerus numerans. Hoc modo numerus mathematicus dicitur etiam numerus numerans: non effectivus sed formaliter: et solus isto modo secundo nos utemur numero numerante in sequentibus: quod scilicet coincidit cum numero quo numeramus. Alterius considerandum est: quod substantia temporis secundum autorem est ipsum nunc: non ut instans: quia sic est substantia cuiuslibet ut dicitur: quod dicitur prius instans: et illud instans ponit esse unum et idem in toto illo fluxu secundum substantiam: licet sit aliud et aliud secundum esse: sicut mobile in toto motu manet idem secundum substantiam: licet diversificetur secundum esse: quod dictum quod est verum et quod non dicitur infra circa textum de nunc. Et sicut itaque dicitur autor: quod tempus comparatur ad motum primum mobilis: similiter ad substantiam suam: quod est nunc: et ad partes suas inferiores: est numerus numerans: ita scilicet quod temporis quantitas numerata seu mensurata: hoc est certificata ex motu primum mobilis: et etiam numero suarum partium vel a sua substantia mensurat alios motus: sicut una mensurata numero suarum partium vel a quibus alio: mensurat partem et alia multa dicitur applicat. Et ex hoc patet secundum intentionem auctoris differentia huius prime definitionis temporis a tertia in qua dicitur: quod tempus est mensura motus secundum prius et posterius. Prima enim datur de tempore in ordine ad motum primum mobilis a quo tempus numeratur: et a sua causa: sed tertia datur per comparationem ad motus alios: quod tempus est mensura. Licet autem hec sit intentio auctoris: tamen secundum veram expositionem: quod dicitur est in principio huius capituli: nulla est differentia inter primam et tertiam definitionem: imo sunt una definitio. Tempus enim est mensura: cuiuslibet motus: ut magis patebit ex sequentibus.

Quæritur an tempus sit numerus et motus sit numerus. Respondetur quod tempus est numerus secundum philosophum et motus est numerus secundum philosophum.

Quæritur an tempus sit numerus et motus sit numerus. Respondetur quod tempus est numerus secundum philosophum et motus est numerus secundum philosophum.

Quæritur an tempus sit numerus et motus sit numerus. Respondetur quod tempus est numerus secundum philosophum et motus est numerus secundum philosophum.

Parvuli philoso. natu. Fol. XXX

¶ Sed contra hoc obijcit Aristot. post dicta diffinitionē tēp[or]is declarā[re] quō tēp[or]is est numer[us] dicit sic: Tēp[or]is aut[em] est q[uo]d numerat[ur] & nōn quo numerat[ur]. ergo videt[ur] q[uo]d in hac diffinitione numerus nō est idē q[uo]d mēsurā: q[uia] mēsurā nō est illud q[uo]d numerat[ur] sed quo numerat[ur]. Rēspōdeo: q[uo]d Aristot. in verbis allegatis nihil aliud vult q[uam] q[uo]d tēp[or]is nōn est numer[us] mathematicus: quo numerat[ur] divers[as] res puta boves/ equos &c. & q[uo]d nō est p[ro]p[ri]a mēsurā alicui[us] p[re]dicto[rum]: quia hoc numer[us] etiā tēp[or]is numerat[ur]: vt cū dicimus tēp[or]is vnus/duos/ vel triū horarū: non aut[em] vult tēp[or]is esse id q[uo]d numerat[ur] a motu/ nisi quō ad nos: imō tēp[or]is est id quo numeramus oēm motū. Dicit etiā ibidē statim post diffinitionē: Signū aut[em] q[uo]d tēp[or]is sit numer[us] motus est: plus enī & minus numero indicamus: motū aut[em] plurem & minore tēp[or]e: numerus itaq[ue] tēp[or]is est. Et quo tertū manifestū est: q[uo]d in hac diffinitione tēp[or]is Aristot. nōn intēdit dicere tēp[or]is esse numerum numeratū a motu: sed potius numerū quo numerat[ur] motū. Et q[uo]d hec sit intētio Aristot. patet ex p[ro]p[ri]etatib[us] tēp[or]is: quas hic ad declarandū p[ro]positū nō est inutile adducere.

¶ Sunt itaq[ue] sūm[ma] Aristot. quin[que] p[ro]p[ri]etates tēp[or]is. Prima: Dabile min[im]ū tēp[or]is sūm[ma] magnitudinē: quia omnis magnitudo est diuisibilis in infinitū: vt iam sepe dictum est ex. vj. phys[ic]. Secūda: p[ro]p[ri]etas: Tēp[or]is nō dicit[ur] velox & tardū: sicut neq[ue] aliq[ui]s numerus quo numerat[ur] sed dicit[ur] multum & paucū: & hoc iniquatū est numer[us]: dicit[ur] etiā longū & breuē: iniquatū est cōtinuum. Tertia: Tēp[or]is est vbiq[ue] idē numero simul: licet nō sit idē q[uo]d est posterius cū illo q[uo]d fuit prius: sicut motus prius/ sicut tēp[or]is est mēsurā simul nō est nisi vnus: licet pars eius prior & posterior est alia & alia. Quarta: Sicut motus prius est vnus & cōtinuus p[er] reiterationē: sicut & tēp[or]is reit[er]at[ur]: vt hyems/ ver/ estas & autumnus. Quinta: Nō solū mēsurat[ur] motū t[em]p[or]is sed etiā ecōtra tēp[or]is motū: nā nō solū cognoscim[us] numerabilia p[er] numerū sed etiā ecōtra numerū p[er] numerabile reiterationē: sicut multitudinē equorū numero cognoscimus: & ecōtra p[er] vnū equū aliquoties replicatū cognoscim[us] numerū. Atq[ue] aut[em] tēp[or]is eodē mō se habeat ad motū primi mobilis & ad alios inferiores/ vel aliter: patebit circa tertū sequentē: ibidē etiā patebit de prior[um] & posteriorū/ quō ponunt in diffinitione t[em]p[or]is.

¶ Ad cognoscendā aut[em] mēsurā duratiōis aliorū a motu/ notandū: q[uo]d mēsurā seu duratiō reit[er]at[ur] vnuer[si] inueniūt q[uatuor]plex. Prima est entis omnino necessariorū immutabilū simpliciter: & ista est eternitas. Secūda est permanentiū vt permanentia sunt: & dicit[ur] eū. Tertia ē successiuo[rum]: & dicit[ur] tēp[or]is. Quarta est rāptim trāseuntis: & dicit[ur] instans: de quibus breuiter aliquis dicamus: & primo de eternitate: quā sic diffinit

Boetius li. v. de cōsō. p[ro]la. vj. Eternitas est interminabilis vitē tota simul & p[er]fecta possessio. Hāc diffinitionē exponēs Geo. vj. q. q. dicit: q[uo]d ibi ponit vītā q[uo]d accipitur p[ro] existētia actuali p[er]fecta/ itaq[ue] cōnotatū & quasi subiectū vel fundamētum eternitatis. Eternitas enī est modus inu[er]s[us] existētie: vt ibidē paulo ante dicit Geo. Ad q[uo]d & aliter p[ar]ticipat: videlicet interminabilis/ q[uo]d excludit deit[er]minatiōē: & tota simul/ quod excludit successiōē: & p[er]fecta possessio/ q[uo]d excludit deit[er]minatā & participatiōē. An de eternitas nihil aliud est q[uam] existētia dei actualis & p[er]fecta. Cōnotand[um] hec tria: v[er]o q[uo]d est interminabilis: q[uia] nec p[ri]ncipiū nec finē habet. Tota simul: q[uia] est sine variatiōe & successiōe. Et p[er]fecta: q[uia] nō depēdet nec est ab alio participata. **¶** Ex q[uo]d patet: q[uo]d in eternitate nō est p[er]itū v[er]i futurū/ sed solū nūc p[re]sens: cū ibi nulla sit successiō. Et si dicas: Xba q[uo]d cōnotat tēp[or]is & successiōē/ dicunt de deo: vt de/ sciet &c. sciet &c. ergo videt[ur]: q[uo]d in eternitate dei ē p[re]s[ens] & poster[us]: & p[er] cōsequēs successiō. Rēspōdet Geo. d[ic]it[ur] i. q[uo]d talia Xba q[uo]d dicunt de deo/ magis dicit[ur] cōnotare nūc eternitatē/ q[uam] differētiā t[em]p[or]is: nō t[em]p[or]is illud nūc absolutū: sed iniquatū coexistit partib[us] tēp[or]is: vt cū dicit[ur] de/ genuit deū: cōsignificat nūc eternitatis iniquatū illud coexistebat p[re]s[ens] de/ generat. l. de/ habet actū generan

q[uo]d b[on]u[m] sit nūc q[uo]d numerat[ur] q[uo]d nō numerat[ur] q[uo]d nō numerat[ur]

Quinq[ue] p[ro]p[ri]etates tēp[or]is.

Quadruplex mēsurā duratiōis.

Eternitas.

Quō v[er]o ba tēp[or]is significat[ur] de deo.

ad q[uo]d & aliter p[ar]ticipat

q[uo]d p[er]fecta possessio q[uo]d excludit deit[er]minatā & participatiōē

Tractatus

Primus

Etiam di in nunc eternitatis: inquantū illud coexistebat tempore presenti. Et ex hoc patet: quod cum illud nunc vere coexistat cuilibet differēte tēporis: vere dicimus de deo differēntias omnium tēporum. Secunda mensura est eūm: unde angelus et oīs substantia creata et omnis operatio interior angeli et generaliter omne ens permanens: cuius totū esse potest simul acquiri: mensurat eūo. Eūū aut non est aliud quā existentia rei pmanētis: cōnotando ipsam coexistere tēpori vero vel imaginario. Et illud quod mensuratur eūo/vocatur eūternū/vt angelus: illud vero quod est mensura eius durationis dicitur eūū: quod non est aliud quā existentia eiusdem. Et si q̄ras: Eūū oīm eūternorū sit vnū eūū/vel tot sunt eua quot eūterna. Respondet probabiliter fm Sco. ij. dist. ij. q. iij. q. si per eūū intelligatur actualis existentia cuiuscūque eūterni: sic tot erunt eua quot eūterna. Si vero nomine eui intelligatur existētia illius qd est simpliciter inter eūterna/qua cognita nata est certificare de alijs: sic est tū vnū eūū/scilicet existētia primi angeli respectu oīm eūternorū. Rege plura apud Sco. vbi supra. Illud etiā sciendum est: quod eūū nō est mēsurā ex natura rei neque illius cui est intrinsecū/neque aliquorū aliorū/ si ponatur tū vnū eūū: quia illud quod est mēsurā ex natura rei debet esse notius naturaliter et aliud ab ipso mēsurato: sed in existentia angeli aut aliorū eūternorū nihil est tale: quia vt iam dictū est: eūū angeli nihil aliud est ab existentia angeli. Item non est de ratione eui vt sit duratio/principium habens sine fine: vt plerique sentiunt: siue eūū existentia angelī habeat finem sicut habet principū/sive neutrum habeat: nihil minus dicitur eūū sicut et existentia aliorū permanentiū que habent principium et finē. Tercia mensura est tempus: quod primo habet mēsurare motum et omnes actiones successiuas: entia vero permanentia nō mēsurat/ nisi per accidens. i. inquantū subiecta sunt motui. Mensurat etiam tempus quietem: vt dictum est in capitulo de quiete: sed solum per accidens et priuatiue: unde sicut si esset spaciū vacuū/ mēsuraretur eisdem dimensionibus priuatiue/ quibus mēsuratur plenum positue (vacuum enim si esset non haberet dimensiones posituas/ sed solum potentiales) ita in proposito quies mēsuratur eodem tempore priuatiue quo motus mēsuratur positue. Unde sicut non potest aliquid moueri in instanti/ vt supra dictum est/ ita nec quiescere. Quia ratio fm philosophū est ista: quia moueri est aliter se nunc habere quā prius: et hoc aut fm locū/ aut fm quantitātē/ aut fm qualitatem: quiescere vero est similiter se neque quies habere nunc sicut prius: sed in instanti non est aliquid prius vel posterius/ sed solum in tpe: ergo et. Ultima mēsurā vocat instans: quā primo habet mēsurare mutata esse: hoc est idiuisibilia copulatiua et terminaria partes motus: et mutatiōes instantaneas/ sicut gñatiōes et corruptiōes: et per accidēs mutabilia: inquantū scilicet habet esse sub mutato esse vel mutatiōe instantanea: de quo magis patebit in capitulo de nūc.

Tempus etiam est motus quidam regularissimus numeratus

**Differēt
regulari-
tas et vni-
formitas
motus.**

ab ipsa anima scdm prius et posterius.

Ponitur secunda diffinitio tēporis. Ad cuius declarationē notandū est primo: quod regularitas motus ex alio sumit quā vniiformitas. Nam regularitas motus sumitur ex hoc quod mobile eque velociter mouetur pro qualibet parte tēporis. Vniiformitas vero ex eo quod mobile eque velociter mouet in omnibus suis partibus. Ex quo patet: quod potest esse motus vniiformis qui non est regularis/ et e contra. Primum patet: quia motus lapidis deorsum est vniiformis: quia omnes eius partes eque velociter mouent. Scdm patet de motu celi: quod licet nō sit vniiformis/ quia partes celi circa polos tardius mouentur quā partes celi circa zodiacū. Nam partes celi per quinque polo minorem circulū describunt/ quā ille que sunt circa zodiacū/ in equa

Paruuli philosophie natu. Fo. XXXI

U tpe est regularis: q̄a nulla pars velocius mouet vno tēpore q̄ alio: saltē habendo respectū ad p̄p̄tū cēstrū vniuersū q̄ orbis. Inter motus autē ordiū celestium motus p̄mi mobilis est regularissimus: & ideo etiā ponit p̄m? / a regula seu mētrū oīm alioz motū: vt patet ex. viij. phisicor. Et de hoc solo intelligit p̄sens diffinitio: q̄ posita est fm opinionē eoz qui tenent tempus nihil aliud esse realiter / q̄ motū p̄mi mobilis: nō absolute sed vt in eo anima numerat prius / & posterius: ita q̄ p̄us & posterius in motu vt numerata ab aīa / sunt ipsum tempus. ¶ Pro hac opinione est illud Cōmē. Si nulla aīa esset / nullū tempus esset. Et ad Arist. Atq̄ tē qui negat tēpus esse motū / dicit q̄ verū est quātū ad esse formale qd̄ habet tēpus p̄us disti ab anima: sed nō quātū ad esse materiale: imo vt sic / realiter est ipse motus p̄mi mobilis. Ite autē opinio licet videatur probabilis: tamen quia est cōtra intentio / nem Arist. & habet in se quandā latentē contradictionē in hoc q̄ ex vna parte co / cedit tēpus esse passionē & mensurā cuiuslibet motus: vt habetur ex. liij. phisicor. Et ideo oportet: q̄ tēpus dicat aliquid aperte rei distinctū a motu / etiā seclusa qua cūq̄ aīa: & ex alia parte ponit tempus nō habere esse aliquid distinctum a motu siue anima. Ideo dico aliter: q̄ seclusa q̄cūq̄ anima tēpus habet esse reale distin etum a motu etiā p̄mi mobilis. Et ideo cōcedo cū Arist. hanc esse falsam: tēpus est motus regularissimus seu p̄mus: p̄pter hoc: quia sicut nulla passio in abstra eto predicatur de suo subiecto quacūq̄ predicatione / sit nec econtra: & etiā p̄pter rationes philosophi: quibus probat tempus non esse motū / sed aliqd̄ motus. Ad auctoritatē autē Cōmen. dicentis: si nulla anima esset / nullū tempus esset: verū est q̄tū ad esse cognitū seu discretum partium eius: sed hoc accidit nature temporis. ¶ Sed restat dubiū: Atq̄ tempus sit aliud a quātitate successiua seu duratione. Atq̄ tem motus p̄mi mobilis: vel est idē q̄ ipsa quātitas quā motus p̄mi mobilis est for p̄us disti maliter quantus & successiuus. Atq̄ pars videt̄ probabilis. Quia si alia sit propria quatur a quātitate motus q̄ tempus / expresse dicit Arist. v. metaph. & idē videtur tene quantitate re. Seco. ibidē: & in. ij. dist. ij. q. ij. Alia etiā pars / q̄ quātitas successiua motus non sit alia q̄ tempus: videtur esse sententia Arist. in pdicamentis: vbi solū tempus va mot? ponit quātitate successiuam: & hoc expresse dicit Scotus. xl. vij. dist. liij. q. ij. his verbis: Tempus non est in motu celi sicut vnā quantitas in alia quantitate: quia nō est ponere tales duas quātitates in eodē subiecto: quaz vna sit quasi subiectū & altera quasi passio: ergo tempus vltra motū / vt motus includit / p̄p̄tū successiuum / non addit nisi rationem mēsure formaliter. ¶ Ex quo sequitur primo: q̄ aliter habet se tempus ad motum p̄mi mobilis: & aliter ad alios motus. Nam ad motū p̄mi mobilis habet se vt passio & mensura: ad alios vero motus solum ha bet se vt mensura / & nō passio: Sicut quātitas vñe habet se ad vñā / sicut passio & mensura: ad pannū vero habet se solū vt mensura / & nullo modo vt passio. Sequit̄ur secundo: q̄ siue teneatur q̄ tempus sit idē qd̄ quātitas successiua motus p̄mi mobilis: siue ponatur quantitas motus esse alia ab illa que dicitur tempus: Men tro modo quātitas illa est de essentia motus: siue capiatur motus materialiter p forma se3 fluente in motu: siue formaliter pro respectu moti ad mouens: qui est in genere passionis. Sicut em̄ quātitas permanens non est de essentia quanti perma nentis: licet sine ea nunq̄ sit realiter: sic etiā quātitas successiua motus non est de essentia motus: licet nunq̄ motus sit sine ipsa. Et hoc est verū accipiēdo motum illis p̄dictis duobus modis. Nā si accipiat motus pro ipso fluu successiuo / sic ni bil aliud esset q̄ illa quātitas successiua. Ultimo sequitur: q̄ non oportet multipli care tēpora fm multiplicationē motū: q̄a tēpus vt dictū est / solū est passio & men sura intrinseca mot? p̄mi mobilis. Alioz autē motū est mēsurā extrinseca: & ideo ra tēpora Arist. dicit idē tēpus esse in celo / in terra & in mari. ¶ Motū dū secūdo: sicut pri? & poster? in motu causant a p̄ozi & posterioz spacū vlt forme in q̄ est mot? ita pri? & posterius tēporis causantur a p̄ozi & posterioz motus: sicut etiam supra decla

Tractatus

Primus

Prius & **ratum** est de quantitate & diuisibilitate in ptes integrales: & ideo prius & posterius conformiter accipiuntur in magnitudine/motu & tēpore: sicut & diuisibilitas. **Ita** conformiter si diuidat magnitudo in qua fit motus/in partem priorem & posteriorem: ita conformiter diuidetur motus & tempus mensurans eundem motum. Verbi gratia: si fiat motus continuus per duas leucas in duabus horis/ diuisa magnitudine in priorem & posteriorem leucam in aliquo indiuisibili copulāte illas leucas adinuicem: simul & conformiter diuidetur motus in partē priorem/ que sit super priorem leucā: & in partē posteriorem/ que sit super posteriorem leucā: & similiter diuidetur tēpus in priorem horam & posteriorem.

¶ Ultimo notandū: qd cū prius & posterius sint relatiua: & in relatiua aliud est relatio/ aliud fundamentū/ aliud subiectū: vt simili similitudo est relatio/ qualitas fundamentū: corpus autē in quo est q̄litas/ subiectū.

¶ Ideo prius & posterius in motu possunt capi tripliciter. Ano modo pro relatione prioritatis & posterioritatis: & sic prius & posterius in motu nec sunt motus nec tempus. Secūdo capiuntur pro fundamento seu proximo denominato illius relationis: & sic prius idem est qd̄ quātitas partis prioris motus: & posterius idem qd̄ quātitas partis posterioris. Hoc modo conceditur: qd̄ prius & posterius in motu sunt tempus: tenēdo tempus esse quātitatē successiuā motus: sicut cōmunis tenent Scotisantes fm̄ intētionem Sco. xlvij. dist. iij. q. ij. Tertio modo possunt accipi pro subiecto/ seu remoto denominato: & sic prius est prior pars motus: & posterius posterior pars motus: & ideo non sunt tempus/ sed motus.

Item tempus est mensura motus secundū prius & posterius

Qd̄ sic patet: quia motus localis est super magnitudine: quę habet pte ante & post: & ille due ptes dicunt respectu medię partis: Mobile autē qd̄ mouet/ est quoddā diuisibile: & est in portia ad renouationē vbi/ loci & situs: & hec potētia diuisibilis est fm̄ diuersas ptes magnitudinis vbi/ loci & sit.

Et cū ipa sit diuisibilis: & cuiuslibet diuisibilis sit aliqua mēsurā: ergo erit illius potētię ad actū erit aliqua mēsurā: & talis mēsurā est tēp.

¶ Ponitur tertia diffinitio tēporis: que in sensu coincidit cum prima: vt dictū est. **Ita** numerus in prima diffinitione idem est qd̄ mēsurā. Dicit tñ cōter/ qd̄ hec diffinitio sit materialis respectu prime: ita qd̄ habeat se vt conclusio demonstrata per primam. Culus diffinitionis declaratio ex dictis circa primam & secundam diffinitiones clara est: & ideo ab eius vltiori declaratione me cōtineo.

¶ Autor etiā probat eā premisis quattuor suppositiōibz. Prima. **Qd̄** motus localis est in spacio quod habet partē pte & posteriorem/ & mediū copulāte.

Paruuli philosophiæ natu. Fo. XXXII

Iste illas ptes. Nec enī tria sunt de rōne cuiuslibet cōtinuū: vt supra dictū ē de diuisi-
 sione motus. Secunda suppositio: Omne qd mouet est diuisibile: qā fm Aristo.
 vj. phys. indiuisibile non potest per se moueri: quod quomodo verū est/ expositū
 est supra. Tertia suppositio: Omne mobile localiter est in potentia triplici: vtz ad
 renouationem vbi/loci et sitū. Cuius ratio est: quia nisi esset in potētia ad illa tria/
 non posset moueri ad ipsa: quia motus est act⁹ entis in potentia fm qd est in potē-
 tia. Circa qd cōsiderādū: qd mobile nō eodē modo est in potentia ad illa tria. Vā
 vt dictū est supra: motus localis est in potētia ad vbi/ sicut ad terminū intrinsecū:
 ad locū vero et ad situm seu positionem/ sicut ad terminū extrinsecū. Solum enī il-
 lud dicitur terminus intrinsecus motus/ quod est eiusdem essentis cū motu mate-
 rialiter sumpto. Quarta suppositio: Predicta potentia: hoc est/ motus localis est
 diuisibilis fm diuisionē magnitudinis/ vbi/loci et situs. Hoc patet ex vj. physico.
 vbi dicit: qd mor⁹/ tēp⁹ magnitudo in qua sit mor⁹/ et terminus ad quē cōformiter
 diuidunt: vt declaratum est circa textum precedentem: et supra circa illum textum.
 omne quod mouetur/ mouebatur et mouebitur. Premissis istis suppositionibus
 probat sic diffinitio ex ter. Cuiuslibet diuisibilis est aliqua mensura: sed motus est
 diuisibilis/ vt patet ex suppositionibus: ergo ipius motus est aliqua mēsurā: et nō
 pōt eē alia q̄ tēp⁹: qā oportet mēsurā esse hōgeneā: hoc est/ proportionabilē suo men-
 surato/ sc. r. metaph. sed mor⁹ est cōtinuus et successiu⁹: ergo oportet mēsurā ei⁹ esse
 cōtinuā et successiuā: et tale nihil videt eē aliud pter tēp⁹: ergo tēp⁹ est mēsurā mor⁹
 fm pti⁹ et poster⁹: hoc est/ inquantū in ipso est aliquid prius et aliquid posterius.

Termin⁹
 intrinsec⁹
 motus.

Et sicut ipsum quod fertur vel mouetur in motu suo/ est vnum. De. 114.

et idē ens: habens tñ comparationes ad partes magnitudinis
 scz respectu termini a quo et respectu termini ad quē: ita idē est
 nūc scdm substantiam / quod adiacet ei qd fertur: et non habet
 idē esse scdm qd fluit a posteriori in prius: quem fluxum habet
 a cōtinuo processu ipsius mobilis a parte priori in partem po-
 steriorem. Et sic patet qd nunc est substantia temporis: qā tēpus
 nihil aliud ē nisi ipm nūc fluxu suo suscipiēs eē cōtinuū. Nihil
 enī ē accipe de tpe nisi nūc: qd enī pteritū ē nō ē/ s; fuit: et qd fu-
 turū ē nōdū ē/ s; erit. Nūc duob⁹ modis accipit: scz p nūc qd

est substantia temporis: de quo iam dictū est: et pro nūc quod
est terminus temporis: non tamen simpliciter/ sed in compara
tione temporis ad intellectum/ vel ad aliquem motum parti
cularē. Et nunc quod est substantia temporis/ proprie dicitur
instans/ quasi non stans: sed nunc quod est terminus tempo
ris/ retinet proprie hoc nomen nunc.

In hoc textu autor determinat de ipso nunc fm opinionē cōmunē quā semp
sequitur: quā etiā hic expressit p quinque ppositiōes/ quas ponit hic de ipso
nunc. Prima: Sicut mobile in toto motu mouet idē fm substantiā: aliud et aliud
habens esse in priorī et posteriorī parte motus: ita nunc quod adiacet mobili sicut
mensura suo mensurato/ est vnū fm substantiā in toto corpore: aliud et aliud ha
bens esse fm q fluit a priorī in posterius. Secūda ppositio: que sequitur ex pmae
Hunc est substantia temporis: ad cuius pbationē inducit tertiā et quartā pposi
tiones. Tertia est hec: Tēpus nihil aliud est/ nisi nūc. Quarta: Nihil est accipere
de tempore/ nisi nūc: cuius etiā pbatio patet in textu. Quinta ppositio: Hūc ca
pitur dupliciter et. vt in textu. Contra pdictas ppositiōes. Vidētur esse tales
nec ad intentionē Aristo. posite. Qd pma sit falsa pbat duab' rationib' Aristo.
in. iij. phys. quaz prima est. Illa dicunt simul tempore/ q sunt in eodē indiuisibi
li tēporis: igitur si instans idem fm substantiā est in toto tēpore: sequit' q ea q sūt
presentia et que fuerunt ante millesimū annū/ essent simul. Secūda ratio: Cū instans
bet cōtinui finiti sunt duo termini distincti/ etiā fm substantiā: quia impossibile est
idem fm substantiā esse finē quātitatis et principiū eiusdem. Accepto ergo aliquo
tēpore finito: oportet q aliud sit instans fm substantiā/ quod est pncipiū illius tē
poris: et aliud/ quod est finis eiusdem. Si ad hanc rationē responderet: q est aliud et
aliud nūc fm esse/ sed est idē fm substantiā: Contrasti manens idē fm substantiā
habet aliud et aliud esse fm que diuersa esse terminat ante et post: sequitur q nunc
nō per se/ sed per accidens/ scz per diuersa sui esse que sibi accidūt/ terminat tēpus.
Consequēs est falsum: quia omne indiuisibile quod est de genere quātitatis/ vel est
per se termin' cōtinui/ vel pars discreti: Hūc est de genere quātitatis: et nō est pars
allicui' discreti: ergo oportet q sit terminus per se alliculus cōtinui: et nō potest esse
alterius/ nisi tēporis: ergo et. **Q**uā etiā hec pma ppositio sit cōtra intentionem
Aristo. probō ex pphetatib' / quas ponit Aristo. de ipso nūc: quaz hec est prima.
Hunc mensurat tempus fm prius et posterius: hoc est/ inquantū distinguit prius
a posteriori. Et accipienda hic mensura nō quo ad certificationē quantitatis men
surati: sed quo ad cognitionē prioris et posterioris in ipsa. Secūda: nunc quod di
stinguit prius a posteriori/ est idem fm substantiā: esse aut ipsius diuersum est. Cui
pbatio est ibide: quia nūc similiter se habet cū eo quod fert: quo motum cognosce
mus/ et prius et posterius in ipso. Hoc aut quod fert/ vnū est fm substantiā: aut est
est lapis aut aliquid aliud: ratione vero diuersum/ in eo q alibi et alibi est. Et hac
secūda pphetate tēpus probatiōe accepit autor: noster pma ppositiōē. Sed q

Utrū idē
sit instans
in toto tē
pore.

Quinq
proprietate
tes ipsius
nunc.

Paruuli philoso. natura. Fo. XXXIII

illa propositio sit pter intentionē Aristo. pater. **M**ā nō vult Aristo. ibidē nūc ma-
nere in toto tempore: quia oppositū sequit ex eius dictis. sed qz quodcūqz nūc con-
sideratū fm se est idē: et hoc dicit idem fm substantiā: consideratū autē in ordine
ad pteritū/cuius est finis: et ad futurū/cuius est initū: dicit habere diuersū esse.
Et ad hoc declarandū est illud simile de mobili: per quod in motu cognoscimus
prius et posterius: quod dicit esse idem fm substantiā/diuersū aut fm esse. **A**bi
Philosophus nō loquit de mobili absolute/ vt precedit mutationē: vt ex sequenti-
bus ppteratibus magis erit manifestū: sed de mobili vt est sub vna mutatiōe/ seu
vt mutari est. **M**ā fm esse illius mutationis cōsiderate in se/ est idē fm substan-
tiā: et est aliud fm esse: hoc est: vt sub illa mutatiōe terminat pteritū et initiat
futurū: et fm hoc dicit alibi et alibi esse: nō quidē actu/ sed in vno vbi medio inter
extrema: inquantū terminat motū fm prius vbi/ et inchoat motū fm posterio vbi.
Tertia ppterat: **N**unc nō est sine tēpore/ nec e contra: sicut mobile cuius est nunc
mensura/ nō est sine motu/ nec e contra. **Q**uarta: nunc cōtinuat et distinguit tēpus
sicut mobile cōtinuat et distinguit motū/ et punctus lineam. **Q**uinta: nunc non est
pars temporis: sicut mobile nō est pars motus/ nec punctus lineę. **E**x his etiā
ppteratibus/ et maxime ex tertia manifestum est qz Philosophus hic nō loquit
tur de mobili fm eius esse absolutū/ quo precedit motū: qz hoc modo potest esse
sine motu: nec eo modo nunc est mensura ei/ nec aliquid pertinens ad tēpus: sed
potius eum: et supra dictū est circa primā diffinitionē tēporis. **A**bi etiā dictū est
nunc esse mensurā mutatiōis esse: cui cōuenit cōtinuari et distinguere partē priorem
et posteriorem motus. **L**oquit ergo **P**hūs de mobili pteritū vt mutatum est ex vno
vbi in aliud: sicut paulo ante declaratū est. **Q**uibus declaratis/ dico qz propo-
sitiō prima vt sit vera/ exponenda est ad intentionem ppteratis secundē: et hoc fm
intentionē Sco. ij. dist. ij. q. ij. **C**ontra quā positionē obijcio rationē Aristote. quā
probat vbi. s. idem instans manere in toto tpe sic: Si non maneret idē instans in
toto tēpore: sed est aliud et aliud: et qz duo nūc nō possunt esse simul: sicut neqz due
partes equales tēporis: oportet qz precedens nunc corumpat adueniente posteri-
ori. **A**ut ergo corumpit in seipso: aut in aliquo posteriori. **N**on in seipso: qz tūc est
aliud simul esset et nō esset. **N**ec in alio sequenti: qz cū illud sequens nō sit immedi-
atū nunc corumpendo: propter hoc qz nō possunt esse duo indiuisibilia imedia-
ta in aliquo cōtinuo: vt probat Aristo. vj. phys. necessario inter illud nūc sequēs
et nunc corumpendū mediāret tēpus: quod nō est sine nunc/ ex tertia ppteratē:
immo in quolibet tpe sunt infinita nunc. **E**t ideo sequit qz illud nunc corumpendū
esset simul cū illis infinitis nunc illius tps mediū: quod est impossibile. **E**t confir-
matur hec ratio: qz si nunc corumpere: vel corumpere quādo est/ vel qū nō est.
Non primū: qz simul esset et nō esset. **N**on etiā secundū: quia quod nō est/ nō cor-
pitur. **R**espōdeo qz instans pteritū nō corumpit: quia dicit Aristo. ij. meta. aliqua
quandoqz esse et quādoqz nō esse sine generatione et corruptione: qualia sunt pun-
ctus et instans. **A**ccipiēdo autē generationē et corruptionē cōter/ cōcedit instans corruptionē et
generari et corumpi. **A**nde instans (sicut et quodlibet quod raptim transit) simul
generat et corumpit: simul incipit esse et desinit esse: et corumpit in seipso: et quā est
nec ex hoc sequit qz simul esset et nō esset: nā in his que subito fiunt/ vt pulchre de-
clarat Sco. rj. q. ij. hec verba incipit et generat/ debent exponi p positionē presen-
tis et negationē pteriti: desinit vero et corumpit/ in ipsis exponunt p positionē pre-
sentis et negationē futuri. **A**nde hec ppositio/ instans incipit esse vel generat/ sic
exponit: instans est et nūc prius fuit: et ita/ instans desinit esse vel corumpit/
exponit sic: instans est et postea nō erit. **E**t ex hac expositione patet qz nō ponit idē
simul esse et nō esse. **S**ecunda ppositio. s. qz nunc sit substantia tps: est cōtraria
quinte ppterati ipsius nunc: ideo simpliciter neganda: sicut em punctus non est
substantia lineę: nec mutari esse est substantia motus: sic neqz nunc est substantia

Tractatus

Primus

temporis: semper enim terminus est extra essentiam continuū cuius est terminus.

De fluxu

nunc

*De fluxu nunc
aut est motus: indivisibile aut nō pōt p se moveri / fm intentionē pbilosophi in. vii. phyl. vi. s. declaratu est. Itē si nunc fluxerit: fluxu suo causaret tēpus: ut quidā imaginant: oportet fluxu illū cū sit mōs / mēsurari tēp. Quare sequit q aut idē mēsurabit seipsum / si ille fluxus sit tēpus: aut dabit tēpus anteq causet p illum fluxu: quoz uterq est falsum.*

Quo ni

hil accipi

tur de tpe

nunc

¶ Tertia ppositio patet q sit falsa ex falsitate pcedentis: imo addit aliquid cō-
marū positioni Aristo. videlicet q nūc fluxerit. Nam nūc est indivisibile: fluxus
aut est motus: indivisibile aut nō pōt p se moveri / fm intentionē pbilosophi in. vii.
phyl. vi. s. declaratu est. Itē si nunc fluxerit: fluxu suo causaret tēpus: ut quidā
imaginant: oportet fluxu illū cū sit mōs / mēsurari tēp. Quare sequit q aut idē
mēsurabit seipsum / si ille fluxus sit tēpus: aut dabit tēpus anteq causet p illum
fluxu: quoz uterq est falsum. **¶ Quarta** ppositio accipit ex Aristo. vii. phyl. m
r potest habere vñū sensum verū / aliū falsum. Sensus falsus est iste: nihil est acci-
pere de tpe quod nobis coexistat / nisi nunc. Nam aliqua pars tēporis / immo infi-
nita nobis coexistunt: sed in quodā fieri r successione: tunc est tēpus existit qñ sit.
Ratio aut huius q nō solū nunc / sed etiā tēpus nobis coexistit / est: qz vt pū dictū
est / instantia in tpe nō sunt sibi imediata: sed post instans succedit tēpus: r iterum
tēpori succedit instans: sic q inter quelibet duo nunc / cadit tempus mediū: r inter
quelibet duo tēpora / cadit nunc. Alius sensus ppositionis est iste: nihil est accipe
de tēpore qd totū sit simul / nisi nunc: r sic est vera ppositio. Nam quodcūq tēpus
accipiat: vñā pars eius est pterita / r alia futura: vt dicit in textu. **¶ De quinta**
ppositione patet iam quid sit dicendū. Omne enim nunc est continuatiū vel termi-
natiū tēporis: nullū autē nunc est fluens: vt patet ex his que dicta sunt circa ter-
tiam ppositionē: nisi forte imaginatū. Sicut enim imaginamur ex fluxu pūctū cas-
sari lineā: ipsa imaginamur nunc fluere r fluxu suo causare tēpus: neuter tñ iste flux-
us potest esse realis / vt patet ex dictis: sed solum imaginatus. Et ideo p eodē ac-
cipitur instans r nunc. Interpretatio autē quā dicit instans quasi nō stans: non
arguit fluxum instantis / sed eius nō permanentiā: nam instans subito transit.

Esse tpe

de quatuor

modis.

Nota: aliquid dicit esse in tempore quatuor modis. Primo

sicut in subiecto: r isto modo passionēs tēporis sunt in tēpore:

sicut longum / breue / multū / paucū. Secundo sicut id quod

est de substantia tēporis: r sic nō est in tempore. Tercio modo

sicut terminans in suo terminato: r sic nunc signatū est in tpe.

Quarto sicut in numero: r hoc dupliciter. Uno mō absolute:

alio modo scdm cōparationē. Absolute adhuc duobus mo-

dis: scilicet per prius r posterius. Per prius est in tēpore sicut

motus / r mobile inquantū est in motu: p posterius sicut quies

Paruuli philoso. natu. Fo. XXXIII

et quiescens. Per prius adhuc duobus modis: vel quia men-

sura tota tēpore/sicut motus celi: vel parte tēporis/ vt motus

particularis. Per comparationē aliquid dicitur esse in tēpore

vt deus et intelligentie prout cōparantur ad res temporales.

Comparat tempus ad ea que sunt in tēpore et que mensurant tēpore:

Enumerans varios modos/quibus aliqua sunt in tēpo-
re: qui modi patēt in textu. Sed ad maiore eorundem cognitionē declarabo tres
modos essendi in tpe: positos ab Aristo. iij. phy. sub quibus omnes isti positi ab
autore cōtinent. ¶ Tripliciter itaq; aliqua possunt esse in tpe. Primo coexistēt
qz sunt qz tempus est/ vt oīa eterna: et iste hic in fine textus vocat p cōparationē.
Secundo qz est aliquid tps: puta passio/ aut pars/ aut terminus. Et in hoc claudunt
tres primi modi positi in textu. Sed in secundo mō autor exēplificat fm opinionē
eorz q dicit nunc esse substantiā tps: qd ostensum est. s. esse fallum: et ideo potius
ibi exēplificandū est cū Aristo. de partibus tps: vt sunt prius et posterius. Tercio
mō aliqd est in tpe sicut in numero seu in mensura: qz scz mensurat tpe. Et iste mo-
dus est pphus: nā pprie esse in tpe est mensurari tpe. Hoc mō motus/ quies/ et oīa
mobilia et quiescibilia sunt in tpe: licet differēter. Nā motus est in tpe p prius seu
posteriorē: et similiter mobilia vt sunt in motu/ qd ideo addit: nā id quod est mobile
fm sui esse absolutū/ mensurat eio: vt. s. dictū est/ quies aut et quiescibilia vt qiesci-
bilia mensurant tpe p posterius seu priuatiue. Plura de hoc dixi. s. circa primam
diffinitionē temporis. ¶ Addit etiā autor/ q motus celi aliter tpe mensurat q
motus horz inferiorū: qz motus celi toto tpe mensurat. Nā tēpus est cōternū mo-
tui celi: ita q motus celi et tēpus simul inceperūt/ et simul desinēt fm veritatē fidei
catholice: vel vtrūq; est sempiternū: vt nitit pbare Aristo. viij. phy. sed nō pbat
fm rei veritatē. Nā in omnibus suis ratioibus supponit aliquā ppositionē falsam
vt patet intuenti eius rationes/ et solutiones earū quas ibi expositores pleriq; so-
lent afferre. Motus aut particularēs seu horz inferiorz mensurant nō toto tpe/ sed
parte tps: vt hora/ die etc. Alia differētia mensurationis a tpe motus celi et aliorz
posita est. s. circa secūdā diffinitionē tps. ¶ Ultimo pcyderādū est: q fm Aristo.
due cōditiones reqrunt ad h vt aliqd sit pprie in tpe. Prima/ qz cōtineat a tpe licet
mensuratū a mensura: et ideo eterna pprie nō sunt in tpe. Secūda/ qz patiat aliqd
sub tpe: consueuimus em dicere q in tēpore oīa senescunt et tabescunt: vt dicitur cir-
ca vltimū textū huius tractatus. Et ideo entia que nō possunt aliter se habere/ seu
necessaria: similiter ea que nō possunt esse/ vt impossibilia: nō sunt in tempore.

Differētie tēporz sūt tres: p̄sens p̄teritū et futurū. Preteritū tēpore

est qd nūc nō ē sed pri⁹ fuit. P̄sens ē qd ē finis p̄teriti et initium

futuri cōtinuati ad instās. Futurū tēpus est qd nō est/ sed erit.

Tractatus

Primus

Ponit tres differentias tēporis / et earū diffinitiones: que clare patent ex
 Atri sit
 aliqd tē-
 pus pſens
 textu. Sed hic est considerandū: q̄ licet cōmuniter dicat pſens
 nō esse tempus pſens sicut pſentitū et futurū: sed solum instans in diuisibile copu-
 lans pſentitū cū futuro: ut etiā hic dicit in textu: q̄ dicit in. vii. p. p. q̄ nihil ha-
 bemus de tēpore nisi nunc. Aliqui tñ p. p. b. l. i. t. tenent: q̄ pſentitū tēpus pſentitū
 et futurū / ponendū est tēpus pſens / a pſenti nunc vtriusq̄ nō multū distans:
 quod habet partes in esse successiuo. Quod probant tripliciter. Primo: quia
 aliās pſens nō est differentia tēporis / si nullū esset tempus pſens. Secundo:
 quia si nullū tempus posset esse pſens / nullū etiā posset esse pſentitū vel futurū:
 quia pſentitū est quod nūc nō est pſens / sed prius fuit: similiter futurū est quod
 nunc nō est pſens / sed erit. Tercio: q̄ nūc q̄ id quod est futurū / transit in pſentitū
 nisi sit prius pſens: si ergo nullū tēpus posset esse pſens / nullo modo tēpus fu-
 turū posset transire in pſentitū. Ad autōritatē aut̄ philosophi respōdent / sicut. s.
 dictū est: q̄ de tēpore nihil habemus nisi nūc: verū est q̄ habeat esse totū simul: sed p-
 ter hoc habemus nobis coexistens tēpus in quadā successione partū eius.

Item nota: tempus est magis causa corruptionis q̄ generati-

onis propter mutationem corporū naturalū: quam mensurat

tempus: quia facit distare a principio: quod enim antiquatur

et senescit / prope interitum est.

Ponit proprietates temporis: que solet numerari septa / si addatur ad illas
 quinq̄ que declarate sunt supra circa primā diffinitionē temporis
 et est hec: Tempus est magis causa corruptionis q̄ generationis. Quam probat:
 Aristō. dupliciter. Primo signo tali: quia ppter tempus fit obliuio / et nō sciētia:
 nec aliquid ppter tēpus factū est nouū aut bonū: sed omnia tpe tabescunt et corrū-
 punt. Secūdo ratione que ponit in textu: quia transmutatio / cuius tēpus est mē-
 sura / facit corpora naturalia distare a principio / hoc est a naturali sua dispositiōe:
 omne aut̄ tale antiquat / senescit ac tendit ad interitū et corruptionē. ¶ Sed dices:
 Transmutatio nō solū facit rem distare ab vna dispositiōe seu formā: sed etiā facit
 eam accedere ad aliā dispositiōē seu formā: ergo tēpus p transmutationē / cuius
 est mēsurā / nō magis est causa corruptiōis q̄ generationis: qm p transmutationē
 nō fit corruptio alicuius forme in re / nisi sit generatio alterius. Rñdeo q̄ transmu-
 tationi ex se cōuenit vt faciat corruptionē pcedentis forme seu dispositiōis: sed q̄
 p eandē transmutationē fit generatio alterius forme / hoc nō cōuenit transmutati-
 oni p se: sed ratione agētis / qd determinat illā transmutationē ad hāc formā quā
 intendit. Exemplū in transmutatione substantiāli aeris: cui cōuenit fm se vt faciat
 distare aerē a sua formā: sed si eadē trāsmutatio in materia aeris corrupti / inducit
 formā ignis vel aque: hoc est virtute agētis intenditis hanc formā / ad quā etiā
 trāsmutationē determinat. Nō sit em̄ gñatio noue forme sine agēte extrinseco: qd
 habet virtutē pductiua illius forme: corruptio aut̄ cōtingit etiā secluso q̄cūq̄ cor-
 rūpente extrinseco: et talē corruptionē maxime dicim⁹ fieri a tpe: vt si aīal moriat⁹
 nō occidit ferro / nec aliq̄ violentia ab extrinseco illata: sed solo senio. ¶ Ad cui⁹
 meliōrē intelligētā notandū fm Sco. xix. dist. ii. due sunt cause in gñe corruptiōis
 intrinsece intrinseca et extrinseca. Intrinseca ē duplex. Prima qm corruptū ab intrinseco p-

Quare
 tēpus est
 magis cau-
 sa corru-
 ptiōis q̄
 gñatiōis.
 Cause cor-
 ruptiōis
 intrinsece

Paruuli philoso. natu. Sol. XXXV

actionem mutuā contrariōū in se: vel propter actionē intensam vnius intrinseci
in aliud: et hoc modo accidit corruptio naturalis inaiatis: nō propter actionē ele
menti in elementū vel propter aliquam qualitātē elementarē actiua vel passiuā
quia nec elementa nec eorū qualitates manent in mixto: vt dicitur in sequēti tra
ctatu/capitulo de mixtione: Sed propter actionem vnius partis organici in aliā
partē corrupēdo ipsam: vt corpus fiat indispōitū et inhabile ad animationem.
Ista autem ponitur actio caloris naturalis in humidum radicale/ corrupēti
as et consumētis humidum: ad cuius corruptionem vel consumptionem sequi
tur corruptio ipsius caloris naturalis: et per psequens animalis: vt patet de igne
et oleo in lapade: et de hoc plus dicit in tractatu sequēti/cap. de augmentatione.
Alia causa intrinseca corruptiōis est subtractio alimenti vel hmoi: vt patet. Cau
sa etiā extrinseca corruptiōis est duplex. Prima ppter dispositionē cōtrariā conti
nētis. Secūda ppter violentiā illatā ab aliq extrinseco. Ex prima causa fit triplici
ter corruptio. Primo/qñ cōtinens directe corrupit cōtētū: vt ignis corp⁹ qd cō
tinet. Secūdo/qñ cōtinens nō directe corrupit: sed phibet illud qd est necessarium
vt aqua corrupit animal: qz prohibet respirationē. Et ista sunt cito corrupētia.
Tertio/quando cōtinens nō cito corrupit: vt aer intēperate regionis. Materia
autē qua res potest esse et non esse (vj. meta.) et priuatio que semper machinatur in
maleficiū forme (i. phys.). sunt causę corruptibilitatis in potentia remota: propter
quā causam Theologi ponentes in celo materiā eiusdē rationis cū materia horū
inferiorū/ dicunt celū vt sic esse corruptibile in potentia remota: sicut dictus est in
capitulo de priuatione. Ultimo notandū qd aliquid potest esse causa corruptio
nis vel generationis tripliciter. Primo modo illud quod trāsmutat passum pas
sum: vt ignis qui naturaliter corrupit in passo approximato formā contrariā
sibi: et generat simile. Alio modo/ quia applicat trāsmutans: sicut homo dicit cō
burere domū q applicat ignē domui. Hoc etiā mō motus solis in cōdiaco est cau
sa generatiōis et corruptiōis in istis inferioribus fm philosophū. ij. de generatio
ne: quia adducit et reducit generā/ scz ipsum solē. Tertio modo aliqd dicitur esse
causa corruptiōis/ qz est illud in q cōtinuat applicatio cōtrarij et ipsa trāsmutatio
a cōtrario: et sic tepus est causa corruptionis: vt iā plus declaratum est.

Extrinse
ca causa
corrupti
onis.

Quo ma
teria et p
riuatio sūt
causę cor
ruptiōis.

Triplix
aliqd di
cit causa
generatiōis
vel corrup
tionis:

Secundus tractatus paruuli phi losophie/libris de generatione et corruptione Aristotelis correspondens.

Elementum dicitur multis modis. Uno mo
do qd est principiū artis cōplexum: vt omē
totū est maius sua parte. Secundo dicit ele
mentum qd est principiū cuiuslibet in qualibet specie: et sic li
terę dicuntur principia vocis. Tertio dicitur elementū princi

Element
acceptio
nes.

mentum qd est principiū cuiuslibet in qualibet specie: et sic li
terę dicuntur principia vocis. Tertio dicitur elementū princi

perfecta que componuntur
ex omnibus quatuor elementis
ut huius
mixta
imperfecta que non
componuntur ex omnibus
elementis
componuntur ex quatuor
elementis
ut huius
mixta

Tractatus Secundus

primo cuiuslibet corporis mixti: et sic diffinitur: **Elementum** est ex quo componitur res primo: et est in eadem: et non diuiditur secundum speciem in aliam speciem: ut in mixtione aque: cuius quilibet pars est aqua: et sic de alijs elementis.

Iste secundus tractatus paruuli philosophie naturalis habet idem subiectum cum libris de generatione et corruptione Aristoteli, quod correspondet: videlicet corpori naturali ut est transmutabile ad formam. Transmutationes autem ad formam dicuntur per quas deperditur vel acquiritur aliqua forma absoluta: ut sunt omnes alie preter motum localem: per quem solum acquiritur in mobili respectus ad locum qui dicitur ubi. Habet autem iste tractatus duas partes: quarum prima est de elementis, hoc respondens secundo libro de generatione. Secunda de omni transmutatione naturali correspondens primo libro. Prima pars diuiditur in tres particulas. In prima ponit tres acceptiones elementum. In secunda numerum et distinctionem elementorum. In tertia determinat de quantitatibus primis quibus distinguuntur elementa. In prima itaque particula (quae accepta est ex v. meta.) primo ponuntur tres acceptiones elementum. In prima continentur propositiones quarum veritas presupponitur in scientia: quia vel sunt per se notae vel sola experientia cognite aut ex scientia superiore acceptae: et dicuntur principia complexa scientiarum: de quibus in prologo huius opusculi facta est mentio. In secunda acceptione continentur prima principia simpliciter materialia vniuersalium cuiusque rei in sua specie: ut materia prima in substantia: littere in voce: et sic de alijs. In tertia continentur corpora simplicia ex quibus immediate fit mixtum: ut terra aqua aer et ignis. Deinde ponit diffinitionem elementum: in qua ponuntur tres conditiones requiritae ad elementum. Prima quod habeat rationem cause materialis: et hoc vult intelligi cum dicitur in diffinitione: ex quo componitur res primo. Per hoc autem quod addit primo: vult Comen. ostendere hanc diffinitionem dari non de elemento tertio modo dicto sed de materia prima ex qua sola res fit primo: et eadem est sententia Scoti: quod etiam confirmant alie additiones. Nam per secundam ostendit quod elementum maneat in re cuius est: et per tertiam quod habeat speciem indiuisibilem in alias species. Ad hanc conditionem vere conuenit materie prime quae manet in re: a nullo modo potest diuidi in alias species: cum sit principium simpliciter primum. Corporum autem simplicium neque secunda proprie conuenit conditio: nam ipsa non manet in mixto formaliter sed solum virtualiter: ut patet in fine huius tractatus: neque tertia. Nam licet illa corpora dicantur simplicia ut simplicitas opponitur mixtioni: non sunt enim mixta: non sunt tamen simplicia ut simplicitas opponitur compositioni: sunt enim vere composita ex materia et forma: ideo diuidi possunt in diuersas species: hoc est in materiam et formam: quae cum sint diuersa rationis possunt dici diuersae species: quo modo etiam Aristoteles in 1. phys. dicit materiam et priuationem differre specie. Concludo igitur hanc diffinitionem secundum eius veram expositionem dari de materia prima: et ideo potius de elemento secundo modo quam tertio modo. Sanctus autem Thomas quem imitatur noster autor tenet predictam diffinitionem elementum conuenire corporibus simplicibus et non materiei prime quod maxime ostendere nititur ex vltima eius particula: in qua vult Aristoteles ut elementum habeat speciem indiuisibilem in alias species. Materia enim cum non sit directe in genere non habet speciem: Corpora vero simplicia habent speciem: et licet diuidi possint in

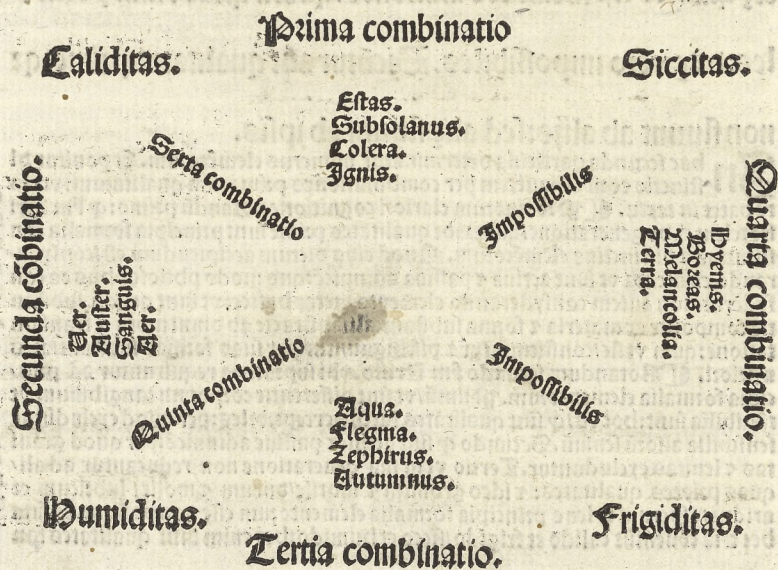
mixta sunt quod
componuntur ex
omnibus elementis
ut huius
mixta
imperfecta que non
componuntur ex omnibus
elementis
componuntur ex quatuor
elementis
ut huius
mixta

mixta sunt quod
componuntur ex
omnibus elementis
ut huius
mixta
imperfecta que non
componuntur ex omnibus
elementis
componuntur ex quatuor
elementis
ut huius
mixta

mixta sunt quod
componuntur ex
omnibus elementis
ut huius
mixta
imperfecta que non
componuntur ex omnibus
elementis
componuntur ex quatuor
elementis
ut huius
mixta

Tractatus Secundus

gibiles actiue ⁊ passiue adinuicē/nec reducuntur ad alias: ⁊ ideo etiā dicuntur pri-
me. ¶ Pro quo notandū tertio: qualitates sunt duplices: prime ⁊ secunde. Pri-
me: que in sui generatione nō reducuntur ad alias priores/nec ad seinuicē: hoc est
q̄ nō generentur per actiones altarū qualitātū: vt sunt quattuor predictæ: q̄ dicun-
tur prime non simpliciter: nā lux lumen ⁊ alie qualitates corporum celestius prio-
res sunt illis actiuis generant: sed in genere qualitatum tangibiliū/ vel in ordi-
ne ad q̄litates corporum generabiliū ⁊ corruptibiliū: nam lux horū inferiorum et
alie qualitates eorū/posteriores sunt illis quas diximus primas. Secunde quali-
tates dicuntur que generātur ⁊ corrumpuntur naturaliter actione vel passione p-
marū qualitātū adinuicem: vt colores/odores/sapores: et omnes alie qualitates
corporū generabiliū/preter quattuor primas. ¶ Notandū quarto: quodlibet ele-
mentū determinat sibi duas qualitates primas: vnā in esse inteno: ⁊ alterā in es-
se remisso: vt ignis est primo calidus/ ⁊ secundo siccus: Aer primo humidus/ et se-
cundo calidus: Aqua primo frigida/ secundo humida: Terra primo sicca/ secun-
do frigida. Et si dicas: cōtra/aqua magis humectat q̄ aer: vt patet ad sensum/er-
go aer non ē primo humidus: q̄ qd est primo tale/est maxime tale. Respondeo du-
pliciter. Ano modo q̄ illa primitas qua aer est primo humidus/nō dicitur respe-
ctu aliorū elementorū/sed respectu alterius qualitatis que eidem conuenit secun-
do. Alio modo concedendo q̄ illa primitas respiciat alia elemēta: ⁊ q̄ aer est ma-
gis humidus q̄ aqua. Sed q̄ aqua magis humectat: hoc est ratione maioris dē-
sitatis materie in aqua q̄ aere: ratione cuius fortificatur eius actio. ¶ Ultimo
notandū: p̄dictæ quattuor prime qualitates possunt cōbinari sex modis: sed duo il-
lorū modorū sunt incōpossibiles propter contrarietate extremorū: quorū vero pos-
sibiles cōstituit elemēta: vt dictū ē. Que cōbinationes qualitātū primarū viles
sunt: non solū ad distinctionē elementorū/sed etiā partiū anni/ventorū principa-
lium/cōplexionū/etātū ⁊ aliorū plurium: vt patet in hac figura.

*Non veniunt
in causa et aliqua corpora inveniuntur*
Parvuli philoso. natura. fo. xxxvii

Calidum est congregatiūū homogeneorum; ⁊ disgregatiūū
 ethrogeneorū: congregat eīm aurum cū auro; ⁊ disgregat ferrū

ab auro. Frigidum est congregatiuū homogeneorū z ethroge

midum est quod male est terminabile termino proprio: bene

magis fluxibilis est. Siccum est quod bene est terminabile ter

In tertia particula ostenditur natura primarū qualitātū dupliciter: primo per diffinitiones earū; secundo per proprietates. Diffinitiones clare patent in textu: et videntur per naturales proprietates ipsarū qualitātū. ¶ Porro quarū maiori intelligentia considerandū est huiusmodi quā calidū et frigidū (vt ex sequenti textu patebit) sunt qualitates actiue: huiusmodi vero et sicci passiuē: ideo calidū et frigidū conuenienter diffiniunt per congregare et dilargiare/que important actionē: huiusmodi vero et sicci per terminare/ quod importat passionē. ¶ Quod considerandū secundo: quod licet cuiuslibet agentis naturalis sit illi vna operatio principalis/ que immediate ipsūm consequitur: vt calidi calefacere/ et frigidi frigefacere. Unde dicitur. ix. metaph. y. quod potentie irrationales/ hoc est naturales sunt determinate ad vnu. Et in. ij. de generibus. Idem inquantū idem nō est aptum facere nisi idem. Tamen vnius agentis naturalis possunt esse multe operationes secundarię/ quę procedunt ab ipso mediante prima: vt calidum per suā calefactionē rarefacit/ dilatat/ subtilizat/ digerit/ consumit/ segregat et hoc genera/ hoc est res diuersarum naturarū: et congregat homo genera/ hoc est ea quę sunt vnius nature: vt calidum ignis segregat metallā diuersarū naturarū: et congregat ea quę sunt vnius nature. Cuius ratio est: quia calidū separat purum ab impuro/ subtilē a grosso: et grossū tanquā grauius descendere facit/ subtilē autē tanquā leuius ascendere: et quia lenis fuerit ac subtilis/ tanquā alius eleuatur/ et leuissimū autē omnibus superferit/ sicut et grauissimū omnibus substat/ hoc itaque modo dissimilia separat: similia vero coniungit. Per oppositū autē intelligendū est de frigido. Nam frigidū frigefaciendo contrahit/ contrahit in grossū: et omnia que potest contrahere/ siue sint eiusdem nature/ siue diuersarū congregat: ac contraria operationibus calidi facit: contrariarū enim causarū contrarij sunt effectus: vnde quę ad modū calidū mouet a centro ita frigidū ad circumferentiā: calidū enim causas leuitat/ frigidū vero grauitat: quod etiam manifestum est in naturalī locatione elementorū. Elementa enim calida subtilia sunt et leuia ac sursum locata: frigida vero grossa et grauiā ac deorsū posita. Et omnia pro-

Tractatus

Secundus

Quare
p^{er} tres a
nimali^{um}
loca sub
terranea
in hyeme
sunt cali
diora & i
estate.

dicta intelligenda sunt de operationibus calidi & frigidi: que eis per se seu per natura propriam conueniunt. Nam quod frigidum per accidens calefacit & calidum refrigerat ut patet de ueneribus animalium sicut de fontibus & omnibus locis subterraneis: hec enim omnia in hyeme sunt calidiora propter frigus circumstantis: quod poros corporum in superficie claudit costringendo: & calidum ab exterioribus ad intra copellit ac fortificat per antiparitas: hoc est per oppositionem contrarium: omnis namque virtus unita fortior est seipsa dispersa: & semper contrarium in terra suum contrarium posuit: fortis cat se ad resistendum illi. In estate vero propter calorem circumstantem porum corporum aperitur per dilationem: & calidum intrinsecum relinquens interiora dispergit per partes exteriores: & calori extrinsecum quodammodo cogaudeat exhalat: ac ita interiora sua frigidiora. ¶ Considerandum tertio: quod humiditate consequitur molliorem & fluxibilitatem & propter molliorem facile cedit tangenti: & facile figuratur a quolibet extrinsecum: propter fluxibilitatem vero non potest ex sua natura partes suas continere ne disfluant ab invicem. Ideo sequitur quod humidum male est terminabile termino proprio propter fluxibilitatem: sed bene termino alieno. i. continentis extrinsecum. Et ex hoc inferitur corollarie in textu quod aer est humidior aqua: quod est fluxibilior. Oppositum autem est de sicco: non siccitate consequitur quedam durities: et ideo siccu bene terminatur termino proprio sed male alieno. Ex quibus duabus diffinitionibus sequitur quod humidum facile recipit omnem impressionem extrinsecam: sed eam non bene retinet: ut patet de aqua: siccu autem non facile recipit impressionem extrinsecam: sed eam bene retinet: ut patet de lapide & alijs duris. ¶ Considerandum ultimo: quod licet terminari per se solum conueniat quantitati: quod natura sua habet extensionem: tamen per accidens etiam conuenit substantijs & qualitatibus in tantum propter concretum & non abstractum: & loquitur hic de termino extrinsecum. Nam quodlibet ens finitum terminatur tamen preter terminationem extrinsecam que fit per quantitatem habet aliam terminationem in se extrinsecam: que est a forma rei intrinsecam vel a propria entitate. Unde si a substantia quod secum habet: ea per potentiam diuinam separaret quantitas illa substantia licet non esset terminata extrinsecam alia intrinsece per quantitatem terminaret intrinsece per suam formam vel entitatem: quod esset finita secundum.

Quodlibet
ens si
bus inquantum
sunt quanta
Et ad hoc innuendū
hic humidū & siccu
in
terminati
tū preter
terminationē
extrinsecā
que est a
forma rei
intrinsecā
vel a
propria
entitate.
Unde si a
substantia
quod secum
habet: ea
per potentiam
diuinam
separaret
quantitas
illa substantia
licet non
esset terminata
extrinsecam
alia intrinsece
per quantitatem
terminaret
intrinsece
per suam
formam
vel entitatem:
quod esset
finitum
secundum.

Nota: humiditas est causa grossicie: quia inducit grossiciem

humorum. Siccitas est causa subtilitatis: quia exiccat grossiciem

humorum. Et due qualitates sunt magis actiue scilicet calidum

et frigidum: et due magis passiuę scilicet humidum et siccu.

Generantur autem et elementa ex se inuicem: quia ex vno pugil

lo terre fiunt decem ipsius aque.

Declarat natura primarij qualitatis per tria notabilia. In quorum primo ostendit humiditatem esse causam grossicie & siccitatem subtilitatis. ¶ Ad cuius declarationem sciendum primo. Ingrossatio potest causari dupliciter: uno modo per repletionem: & huius causa est humiditas: humidum enim propter suam fluxibilitatem est bene repletum: ut dicitur h. de generatione. Alio modo ingrossatio fit per coactionem partium corporis: & huius ingrossationis causa est frigiditas: nam frigidum est co-

qui per concensionem philosophos
habuerunt

Paruuli philosophi. Fo. XXXVIII

Extingere: vt circa tertiu[m] precedentē dicitur est. Et ppter hanc causam aqua grossior
est aere. Nam humiditas aque naturaliter est frigida: et cito congelabilis: humiditas
vero aeris est calida: sicut olei: et aliorum pinguium: omne enim pingue habet humidita-
tem aeris: quod est vinctuosa et non de facili congelabilis: ppter quā diuersitate humidita-
tas aerea nutrit ignem: neque vero extinguit. Siliter subtilitatis potest esse duplicis
vno modo per exsecutionem: huius causa est siccitas. Alio modo per rarefactionem: illa
ratione partium corporis: et hec causat a calido: cuius est dilatare. Et licet calido co-
uenit etiam ericcare: hoc tamen non est per se: non omne calidum ericcat: vt patet de calido
aeris: sed solum per accidens: in quantum se coniungit siccitati: vt patet de igne. Siliter li-
cet sicco conuenit per se subtiliare primo modo: per accidens tamen hoc est ratione frigiditatis
coniuncte: ingrossat constringendo partes: vt patet de terra: que est grossior ceteris
elementis. ¶ Sciendum tamen per declarationem exemplorum que ponunt in tertio de humo-
ribus: humores in animali sunt quattuor. Primus est sanguis: cuius receptacula
sunt vene. Secundus flegma: cuius non est speciale receptaculum in corpore: sed simul
cum sanguine currit per venas: vt tpe necessitatis transmutetur in sanguinem: nam flegma
est sanguis indigestus. Tertius humor est colera: que est duplex: quedam citrina:
cuius receptaculum est cistis fellis: quedam rubra et naturalis: et hec simul cum sangui-
ne est in venis. Quartus humor est melancholia: que est quasi ferax aliorum: cognata
senio ac morti: et solet a philosophis dici nigra colera. ¶ Que etiam est duplex: quedam fe-
calis: cuius receptaculum est splen: quedam naturalis: que simul cum sanguine est in venis.
¶ Ali autem quattuor humores generantur in epate: vbi fit secunda digestio alimenti: vt
in alio patebit tractatu. Et distinctio humorum secundum primas qualitates patet in figu-
ra supra posita de combinationibus primarum qualitatū. Cuius itaque autor in tertio de
humoribus ingrossat humiditate: que ingrossatio intelligenda est per repletionem.
Nam si intelligat quantū ad inspissationem: sic non est verū: nisi per accidens ratione
frigiditatis annexæ. Frigiditas enim sic ingrossat humores: ac ipsos turbidos facit
sicut caliditas eosdem subtiliat dilatando et claros facit. Et per oppositū accipiendū
est de siccitate: que subtiliat humores per demacrationem et ericcationem. ¶ Alterius
enim dicitur: Et que qualitates etc. ponit secundū notabile de actiuitate et passibilitate
primarum qualitatū. Et notanter addit magis: tam de actiuis quam passiuis: omnes
enim sunt actiue et passiue. Nam calidū agit per se in frigidū et e contra: similiter humi-
dum in siccū et e contra: ppter contrarietatem: sed calidū et frigidū sunt magis actiue
quam humidū et siccū et minus passiuæ ipsi: et ideo etiam supra calidū et frigidū distin-
ebantur per congregare et disgregare: que dicunt actiue: humidū vero et siccū per termi-
nari: quod importat quoddam passiuū. ¶ Ultimo ibi: Generant autem elementa: ponit
tertiu[m] notabile. Vnde cuius declaratione sciendū: quod elementū superius excedit na-
turaliter inferius sibi proximu[m] secundum decuplam proportionem in raritate seu subtilita-
te. Et ideo cum ex elemento inferiori generat superius: in decupla proportionem supe-
rioris quantitas sit maior: quam inferioris ex quo genitū est. Aerū est itaque quod ex vno
pugillo terre: ppter materie rarefactionem et subtiliationem sunt decem pugilli aque:
vel centum aeris: si ex terra generet aer: vel mille pugilli ignis: si ignis generet ex
terra. E contra autem si ex elemento superiori generet inferius: erit diminutio quantita-
tis secundum decuplam proportionem. Nam vni pugillus terre generat ex decem pugillis aque:
cent aeris: et mille ignis. Nam terra decies densior est quam aqua: et centies quam aer: milies
vero quam ignis. De generatione elementorum plura dicentur iuxta tertiu[m] sequentē.

Generatio est duplex: scilicet simpliciter et secundū
quid. Generatio simpliciter est generatio sub-

Detrans-
mutatio:
naturalis
um. Et p-
mo de ge-
neratione.

Tractatus

Secundus

stantie: et diffinitur sic: Generatio est transmutatio huius totius
in hoc totum/ nullo sensibili remanente ut subiecto. Vel sic: Ge-
neratio est expoliatio materie a forma substantiali/ et mutatio
in aliam formam substantialem. Generatio secundum quid est que
libet mutatio vel alteratio. Cum autem omnis expoliatio fiat a
contrario: oportet generationem et corruptionem fieri medi-
antibus contrarietatibus primarum qualitatuum. Unde patet:
quod elementa que in aliqua qualitate conueniunt/ facilius ad
inopem transmutantur/ quam ista que in nulla conueniunt. Unde
quecumque habent symbolum/ velocius est eorum transmutatio.

Et nota quod generatio unius est corruptio alterius.

Ista est secunda pars huius tractatus/ correspondens primo libro de genera-
tione. In quo philosophus determinat de transmutationibus natura-
libus. Et habet quinque particulas. Prima est de generatione/ secunda de altera-
tione/ tertia de augmentatione/ quarta de actione et passione/ quinta de mixture. Cir-
ca primam duo facit: primo diuidit generationem in membra diuisionis diffinitio-
nis est: Nam omnis generatio est processus a non esse ad esse: ut dicitur in postpredi-
camentis. Hic igitur illud esse ad quod terminatur generatio/ est substantiale: et sic
est generatio simpliciter/ que est ad substantiam: ut generatio animalium/ plantarum etc.
Hic illud esse ad quod terminatur generatio/ est accidentale: et sic est generatio secundum quod
que est ad accidens: ut sanatio/ dealbatio etc. Ad declarationem huius diffinitio-
nis notandum secundum Aristoteli. Ibidem: generatio simpliciter et secundum quod differtur dupli-
citer. Primo ex parte subiecti: quod subiectum generationis simpliciter est ens in po-
tentia simpliciter/ ens quod est/ quod potest recipere formam substantialem: ut est ma-
teria prima/ que est subiectum generationis inanimatorum: et copulatum ex materia et
forma compositis: sicut fit in generatione animatorum. Subiectum vero generatio-
nis secundum quod est ens in actu specifico: et subiectum generationis intelligit illud quod

Duplex
generatio

Duplex
differentia
generatio-
nis
simpliciter
et secundum quod

exig. hoc
gratuitur
ma. pma. pibitue
Hocma. tmbitue. d. quo
toku. compotit. compotitue
et. et. et.

Parvuli philosophie natu. Fo. XXXIX

manet sub vtroq; termino eiusdē. Secunda differentia sumit ex termino: qz generatio simpliciter terminat ad formā substantialem/ que dat esse simpliciter: gñatio vero fm quid terminat ad formā accidentalem/ que dat esse fm quid: puta esse sanū/ esse albū &c. Abi notandū q terminus generationis est duplex. Nam cōpositū ex materia & forma (fm Aristote. vii. meta. & Sco. ibidē) est terminus principalis seu totalis qui generat vt quod: ipsa vero forma que vnit materie p generationē solū est terminus formalis: & generat solū vt quod. Postea autō: substat duos diffinitiones generationis simpliciter seu substantialis. Prima que est Aristot. sic ex ponit: Generatio/ substantialis: est mutatio huius totius/ scz cōpositi substantialis qd corrumpit in generatione: in hoc totū. s. substantiale qd generat: nullo sensibili scilicet specificō: remanente eodem vt subiecto: ita q nō maneat aliquid sensibile seu totū specificū tanq; subiectū qd scz sit cōpositū ex materia & forma specifica. Et in hac diffinitione nō caput totū syncategorice/ vt tantūm valet sicut quelibet pars: sed cathegorice/ vt idem est q cōpositū: totū em cōpositū. pple generat et corrumpit/ vt paulo ante dictū est. Et quo sequit q in trāsmutatione substantialis inanimator: que habent tantū vnā formā substantialem/ que abijcit in corruptioe: nihil illius corrupti manet in genito/ nisi materia prima: & ideo in ipsoz generatio ne & corruptioe statim fit resolutio vsq; ad materiā primā. Ratio: quia in ipsis for ma substantialis specificā immediate informat materiā primā: & omnia accidentia p̄supponūt formā substantialem in materia: ideo abiecta illa forma substantiali abijciunt & omnia accidentia. Sed qz corrumpit aliquid viues: in quo solo sunt plures forme substantiales: abiecta forma specifica cū omnibus accidentibus que cōsequunt formā specificā: nō solū manet materia prima/ sed etiā forma p qua cōstituit corpus qd est altera pars cōpositi/ cū omnibus accidentibus que p̄cedunt in corpore viuētis formā specificā: vt mortuo hoīe videmus ad sensum idē corpus in numero qd erat in viuo/ & eandē quantitātē &c. Et quo patet q in corruptione viuētis nō statim fit resolutio ad materiā primā: qz abiecta forma specifica/ manet (vt dictū est) corpus quod habet aliquā formā scz corporeitatis vel mixti: quo cor pore postea corrupto tandē resoluet materiā primā: qua corruptione completa/ statim in illā materiā introducit formā aliquā specificā/ vt fiat nouū cōpositū. Ratio aut quare solū in rebus animatis p̄ter formā specificā que est anima/ oportet ponere aliā formā p̄iorē/ fm Scotū. xi. dist. liij. q. iij. est ista: qz anima est actus seu forma corporis/ & q. de aīa: ideo in quolibet animato necesse est ponere illā formā quā corpus est corpus/ aliā ab aīa p quā est animatū. Et nō loquor de illā quā est corpus/ qd est genus subalternū: nā quodlibet indiuiduū sua forma specifica est b corpus qd est genus: omnia em̄ predicta qd dicitur aīa sumunt a forma specifica in diuidū. Sed loquor de corpore qd est altera pars cōpositi: qd nō est directe in ge nere/ sed solū reductiue: sicut & anima. Et ex hoc patet q nō oportet ponere tot for mas substantiales in eodē indiuiduo/ quor sunt p̄dicata quid dicitur aīa: de q plus dicit in tractatu de aīa. Postea ponit secūda diffinitio: cuius est iste sensus: Generatio est trāsmutatio per quā materiā abijcit p̄iorē formā substantialem: & re cipit aliā: vt qz generat aer ex aqua/ materiā abiecta forma aque recipit formā aeris. Abi tria sunt notandā. Prīmū: q in tali trāsmutatione materie de vna for ma in aliā sunt due mutationes oppositę: quā p̄ior est abiectiua seu deperditīua forme p̄cedentis: que est corruptio: posterior vero quā acquirīt formā nouā/ est generatio. Sed qz nō pot̄ introduci noua forma in materiā/ nisi p̄cedēs abijciat: ideo autor in diffinitione dicit generationē esse trāsmutationē materie de vna forma substantiali in aliā. Secūdu: In eodē instanti ep̄is materiā abijcit p̄iorē formā & recipit aliā: sed nō in eodē instanti nature. Prīmū patet: qz si in alio instanti te poris abijceret a materiā p̄ior formā: & in alio noua introduceret: cū nō sint instā tia immediata: sed inter quelibet duo instātia cadit tēpus mediū: vt supra declarati

Duplex terminus gñatiois.

Diffinitio gñatiois simpliciter.

Quare i corruptio ne in aīa / totū statī fit resolutio vsq; ad mate rīā pmā.

Quare i solis aīa / p̄ter formā specificā / ponit aīa substantia lis.

In trāsmutatione naturali due sunt mutationes. De instāti gñatiois et corru ptionis.

stare sine omni forma
quod si est quia in illis
hoc non dicitur sed per se
forma corruptibile est
illa in corruptibile est
sub forma generata
ita quod illa non in alio
instanti per se sequitur

Tractatus

Secundus

est ex. vj. phys. oportet materiam per tempus medium inter illa duo instantia stare
sine omni forma: quod est impossibile naturaliter: nam materia nunquam est sine mor-
phicis et passionibus: hoc est sine formis substantialibus et accidentalibus / fm Aris-
to. j. de generatione. Secunda pars huius notabilis patet: quia materia naturaliter
prius est priuata et informata: et ideo est aliud instans nature in quo abigit prius
orem formam et aliud in quo recipit posteriores. Nec est inconueniens quod in eodem in-
stanti temporis sint plura instantia nature. Nam sicut in eodem instanti nature pos-
sunt esse plura instantia originis: ut patet de personis diuinis: que licet sint simul
natura: tamen produciens precedit productam origine. Sic etiam in eodem instanti tem-
poris possunt esse plura instantia nature: in eodem enim instanti temporis generatur homo
et risibilitas eius: et tamen homo naturaliter precedit risibilitatem suam. Unde isti tres
ordines: videlicet ordo temporis seu durationis / ordo nature / et ordo originis / sunt sic
distincti: quod cum ordine originis potest stare simultas opposita ordini nature / et temporis
seu durationis: sic etiam cum ordine nature potest stare simultas opposita ordini temporis
quia se invicem non preexigunt nec coerigunt. De quo lege Scotum. j. dist. ij. q. j. et in
liij. q. q. Tertium: Illud instans temporis in quo forma corrumperetur abigit / et forma ge-
nerandi ponitur attribuitur fm Aristo. viij. phys. forme generande: ita quod pro illo
instanti ponitur esse geniti et non esse corrupti: ut si ex aqua fiat aer: in illo instanti
transmutationis aque in aerem / aer habet primum esse / et aqua primum non esse. Sic er-
go patet quod corruptum non habet ultimum instans sui esse: licet habeat primum instans
sui non esse. Et per oppositum genitum habet primum instans sui esse: licet non habeat ul-
timum instans sui non esse. Nam in preterito tempore precedente instans transmutationis
corrumperetur habuit esse / et generandum non esse: in ipso vero instanti terminare illud
tempus in quo definit esse corrumperendum / et incipit esse generandum: ponit primum
esse geniti / et primum non esse corrupti. Ex quo patet / quod hoc oppositum in hoc instanti
aqua definit esse: sic est exponenda: aqua nunc non est / et immediate ante erat. Nec
autem aer nunc incipit esse: sic exponitur: aer nunc est / et immediate ante non erat. Vide
Scotum. rñ. q. q. ¶ Deinde describit alterum membrum supradictæ diuisionis / scilicet gene-
rationem fm quid. Ad cuius declarationem sufficiat hoc dictum: quod generatio fm
quid dicitur mutationem acquisitiuam in subiecto esse alicuius forme accidentalis: ut
quando ex non albo fit album: hoc enim est commune omni generationi / ut terminus a
quo eius sit non esse / et terminus ad quem esse. Ex quo patet quod generatio fm quid non
conuertitur cum alteratione: nam generatio fm quid non solum est ad qualitatem sicut
alteratio / sed ad quodcumque accidens: necque terminum habet positum: ut etiam
declaratum est in primo tractatu / cap. de motu. ¶ Deinde autor in textu insert tria
corrolaria ex diffinitionibus generationis simpliciter. Primum corrolarium: Genera-
ratio et corruptio sunt mediantibus contrarietatibus primarum qualitatum. Eius
rationem hanc innuit: quia in omni generatione materia expoliatur forma priori / ut
patet ex secunda diffinitione: sed materia seipsam non expoliatur forma: quia eam ap-
petit ut dicitur. j. phys. nec forma seipsam corrumpit in materia: quia unumquodque
appetit se conservare in esse: ut dicitur. ij. de anima. et. ij. de generatione: et alibi frequenter.
Ergo requirit aliquod corrumpens: et hoc est contrarietas qualitatum primarum: per
quas materia continue transmutatur: et que indisplicet eas forme habere disponunt
eam alteri forme. Secundum corrolarium: Elementa habentia symbolum seu conue-
nientiam in aliqua qualitate / facilius et velocius adinuicem transmutantur. Hoc corro-
larium fm Aristo. probatur sic: quia facilius est transmutare vnum in multa: sed in
elementis habentibus symbolum non oportet transmutare nisi vnum in quo contra-
riantur: in non habentibus autem symbolum oportet transmutare duos: ergo etc. Minor pro-
batur: quia ex igne fit aer / transmutando licetate ignis in humiditatem aeris. Si-
militer ex aere fit aqua / transmutata caliditate naturali aeris in frigiditatem aque:
et sic de alijs elementis symbolicantibus: ut sunt illa que sunt sibi proxima. Si autem

Descriptio
generationis
fm quid.

Differen-
tia inter ge-
nerationem
fm quod et
alteratio-
nem.

¶ quia generatio
mutat formam
substantialem
in caliditatem
aut frigiditatem
non habentibus

Parvuli philosophie natu. Sol. XL

ex igne fiat aqua: oportet transmutari caliditate in frigiditate: et siccitate in humi-
ditate: similiter est comparando aerem ad terram. **Facilitas** ubi notandum quod unum elementum
facilius transmutatur in aliud potest intelligi dupliciter. Uno modo ex parte conditi-
onis primarum qualitatium: et sic verum est quod in habentibus symboli facilior est transmutatio: quia inter ea minor est contrarietas: et ideo etiam minor est resistentia. Alio
modo potest hoc intelligi ex parte qualitatium secundarum: que sunt densitas/ raritas/
gravitas/leuitas etc. Et sic elementa magis consentientia in raritate/ facilius ad in-
uicem transmutantur. Et ideo ignis et terra licet habeant symboli: tamen difficillime
ad inuicem transmutantur: quia difficile est materiam ignis tantum condensare/ quantum est
condensata in terra: similiter difficile est materiam terre ita subtilitari ut est in igne. Al-
timum corollarium est hoc: Generatio unius est corruptio alterius. **Quomodo** ubi notandum: quod
ibi potest esse duplex predicatio. Aut enim ibi est predicatio formalis: et sic corrola-
rium non esset verum: quia generatio formaliter non est corruptio. Aut potest ibi esse pre-
dicatio cocommutativa: ut sit sensus: ad generationem unius sequitur corruptio alteri-
us. Et sic est verum: sicut et contra: corruptio unius est generatio alterius. Et sic secundum
distinguitur. q. iiij. hęc secunda magis est propria quam prima: quia nullus agens naturalis per se in-
tendit corrumpere aliquid: sed per accidens corrumpit quicquid est incompotibile termi-
no que intendit: quod non potest producere formam quam intendit/ nisi in materia preexistente:
et illa materia communiter est sub forma incompotibili ei quam intendit. Potest autem illa
forma preexistens esse incompotibilis aut propter contrarietatem: aut quia continet virtua-
liter a forma introducta: ut patet per sequenti tractatu. Ex quo patet: quod si in ma-
teria non preexistat forma incompotibilis forme generande: generatio illius forme
non erit corruptio alterius. Illa etiam propositio: corruptio unius est generatio alterius:
intelligitur de corruptione ultimata per quam fit resolutio usque ad materiam primam.
Perfecta enim ultimata corruptione necessario generat aliud: quia materia naturalis
ter non existit sine forma. Ex quo patet: quod in morte hominis: quia ibi non est corruptio
ultimata: quantum scilicet ad omne compositum quod erat aliquid hominis: quia adhuc re-
manet aliqua forma substantialis/ que fuit de essentia hominis: ideo illa corrupti-
o hominis non ultimata/ non sequitur generatio alterius substantie: donec ab illa mate-
ria abiciatur etiam forma composita: et fiat resolutio usque ad materiam primam: ut di-
ctum est. Hoc itaque modo intelligendo corrolarium predictum/ est vniuersaliter verum
de generatione et corruptione substantiali: secundum intentionem Aristotelis. qui per hanc pro-
positionem saluat perpetuitatem generationis et corruptionis: licet quantitas materie sit
finita. Secundum autem veritatem fidei catholice aliter esset dicendum: ut patet. De genera-
tione etiam et corruptione accidentali hoc corrolarium non est verum: nisi forte de acciden-
tibus corporalibus/ que educuntur de potentia materie cum mori proprie dicto.

Facilitas
transmuta-
tionis fit
dupliciter.

Quomodo
genera-
tio unius
est corru-
ptio alteri-
us.

De altera-
tione.

Alteratio est mutatio de vna qualitate contraria in qualitate
contrariam/ vel mediam. Differt autem alteratio a genera-
tionem: quoniam alteratio est mutatio de qualitate accidentali in
qualitatem accidentalem: sed generatio est mutatio de vna
forma substantiali in aliam formam substantialem. Item in

Tractatus

Secundus

sub nobis est ens in actu
secundum et
specie
alteratione manet idem subiectum sensibile: in generatione

sub nobis est ens in actu
secundum et
specie
vero non. Sensibile dico/ propter materiam primam: que

uis maneat/ non tamen est sensibilis.

Secunda *particula de alteratione. Abi autor duo facit: primo diffin*
alterationē: secundo subdit duas differentias inter generati
onē et alterationē. Que omnia licet vident esse manifesta ex his que dicta sunt cir
ca textū precedentē: tamen breuiter aliqua repetendo/ duo hic sunt consideranda.

Primum pro declaratione diffinitionis: q omnis transmutatio que est de quali
tate in qualitatē/ manente eodem subiecto/ dicitur alteratio: siue fiat inter qualita
tes contrarias/ vt ex albo in nigrū: siue inter medias/ vt ex rubeo in viride vel eor
tra: siue inter contrariam et mediam/ vt ex albo in rubrum vel e contra: siue inter re
missam et eandem intensam/ vt ex minus albo in magis album vel e contra. Nam
inter omnes predictas qualitates potest esse alteratio. Sed dices cōtra: Alteratio
fm philosophū. v. phyl. fit in contraria: ergo nō fit inter media et. quia illa non
sunt contraria: vt patet ex diffinitione contrariorū posita in postpredicamentis.

Quo al
teratio ē
inter con
traria.

Respondeo: licet sola extrema dicant contraria simpliciter: tamē media etiā pos
sunt dici cōtraria quodā modo et respectiue: nam mediū comparatū vni extremo/
habet rationē alterius extremi: vt dicit Aristot. vbi. s. Et eodē modo intelligendū
est de remisso et intenso in eadē specie: et loquimur hic de qualitate accidentali/ vt
est predicamentū ab alijs distinctū. **Secundū** p declaratione differentiarū con
siderandū: q prima differentia inter alterationē et generationē simpliciter/ sumit

Suble
ctuz sensi
bile.

ex parte terminorū: secunda ex parte subiectoꝝ. Et p subiectū sensibile intelligendū
est ens in actu specifico: tale est subiectū alterationis/ et oīs generatiōis fm qd
vt sufficēter circa textū precedentē declaratū est. Abi etiā tetigi duplicē differentia
inter alterationē et generationē fm quid: per hoc q alteratio solū est ad qualitātē: et
habet utrūq extremū positiuū: ita q includit duas mutationes/ sicut et quilibet
motus pprie dictus: vnā deperdituā termini a quo/ et aliā acquisitiuā termini ad
quē. Generatio vero fm quid non solū est ad qualitātē: sed generaliter pōt esse ad
omnē formā accidentālē: et solū terminū ad quē habet positiuū: terminū vero a q
habet priuatiuū: ita q tantū dicit mutationē acquisitiuā termini ad quem.

De aug
mentatiōe
et diminu
tione.

Augmentatio est mutatio de minori quantitate in maiorem.

Diminutio vero est motus de maiori quantitate in minorem.

Nota q augmentatio proprie dicta/ est tantum in rebus ani

matīs/ et non in inanimatis. Item ad augmentationem pro

prie dictam requiritur q quilibet pars aucti sit aucta. Item

Paruuli philoso.natu. Fol. XLI

augmentum et augmentans debent esse quodammodo simili

lia et quodammodo diuersa: similia quidem in materia et di

uersa in formis: quoniam agentia et patiētia necesse est esse ali

quo modo similia et aliquo modo diuersa.

Tertia particula de augmentatione et diminutione: in qua autor duo fa-

ciendo assignat tres proprietates augmentationis et diminutionis: se-

me. **¶** Abi primo sciendū: qd augmentatio et diminutio capiuntur dupliciter. Uno

modo generaliter pro quacūq; maioratione quantitatis: siue fiat per rarefactio-

nem et extensionem partium: siue per intus susceptionem alicuius extrinseci: siue

per intranspositionem. Et per oppositum diminutio capitur pro omni minoratioe:

et hoc modo diffiniuntur in tertio. Alio modo capiuntur proprie pro naturali ma-

ioratione vel minoratione corporis animati seu viuētis: et sic sunt actūs ate vege-

tatiue: vt patet in tractatu de anima. Et in hac acceptione sic diffinitur augmen-

tatio proprie dicta: Est conuersio nutrimenti in substantiam aliti plus qd sit deper-

ditū: facta ab anima per actionē caloris naturalis: vt viuens attingat suā debi-

tā quantitātē. In qua diffinitione tangunt oēs quatuor cause augmentationis.

Ita cū dicitur: tangit causa formalis seu genus: et hoc cū dicitur: nutritio-

nis: tangitur causa materialis ex qd sit augmentatio: et cū dicitur: in substantia aliti: tā-

gitur subiectū cui soli cōuenit augmentatio proprie dicta: qd subiectū est substantia

viuētis: et hoc qd addit: plus qd sit deperditū: hoc est cōsumptū a calore natura-

li: tangit differentia augmentationis a nutritioe et diminutioe. Ita ad nutritionē

sufficit cōuersio alimēti in substantia aliti: siue plus sit p talē cōuersionē restitūtū

vt sit in augmentatioe: siue min⁹ qd sit in diminutioe: siue tantundē: vt sit in statu

medio inter augmentatiōē et diminutiōē. Unde omne viuēs qdū uiuit: nutrit:

vt dicitur. s. de generatiōe: sed nō p totā vitā augetur: nec p totā vitā diminitur. De

inde cū dicitur: facta ab anima: tangit causa efficiens principalis augmentatiōis. Et

cū subiungitur: mediante calore naturali: tangitur causa instrumentalis. Alimo

cū dicitur: vt viuens etc. tangitur finis augmentatiōis: ad hoc em̄ augmentatio

fit: a natura: vt viuens p eā attingat debitā sibi a natura quantitātē: nā vt dicitur

in tractatu de anima: omniū a natura cōstantiū est certus termin⁹ magnitudinis

augmenti. **¶** Secūdo sciendū fm Sco. xj. dis. q. s. Augmentatiōi pprie dicte gn-

nectuntur quatuor alie mutationes. Prima est alteratio alimēti: qd per multas

Augmen
tatio et di
minutio
capiūt du
pliciter.

Quattuor
mutati
ones au
gmentati
onis ppe
di
cte an
ne

Tractatus

Secundus

Quare p effica sed etiā corporeitatis q̄ p̄supponitur a forma specifica. Dissimilis in hoc: q̄ nutritio / nō est ita pura sicut illa / r̄ in virtute debilioz: cuius ratio est: q̄ quanto agens me-
nē nō re / re naturale magis cōtinuat actionē in contrariū: tanto magis debilitatur ei⁹ vir-
tutis p̄sus: propter hoc: q̄z omne tale agens repatit in agendo: r̄ ita q̄z agit in contrariū /
ita pura patitur ab ipso: quā actionē vocat p̄sus corruptiua. Ergo caro primo habita ex
vt prius, generatione quāto magis agit in nutrimentū / vt contrariū: tātō magis debilitat
virtus ei⁹: et ex hoc dicitur impuri⁹ caro. Et hoc patet p̄ exemplū philosophi p̄mo
de generatione: quāto vinū magis egit in aquā mixtā sibi / tātō est impuri⁹: in tā-
tū vt tandē propter impuritātē quasi totū fiat aqua. Unde patet: q̄ nō tantū ca-
ro posterior genita impuri⁹ sit priore: sed eadē manens in toto / posterior: ib⁹ est im-
puri⁹ seipsa prius: r̄ hec impuritas in carne est propter impfectionē qualitatum
naturalū cōsequentiū formā substantiālē quē sunt p̄ncipiū alterandi alimentū:
r̄ nō propter hoc q̄ forma carnis intendatur vel remittatur. Ex hoc etiā patet q̄

q̄diu virtus cōuersiua nutrimenti in substantiā aliti est ita fortis q̄ plus alimētū
pōt cōuertere in substantiā aliti q̄ sit deperditū: tām diu nō solū sit nutritio sed
etiā augmentū: q̄z vero p̄pter debilitatiōē nō pōt plus cōuertere q̄ sit deperdi-
tū: tūc cessat augmentū r̄ fit diminutio. Et tanta finaliter fit debilitatio virtutis
vt omnino deficiat: r̄ tūc sequitur mors. Dia autē p̄dicta maxime eueniūt p̄pter acti-
onē caloris naturalis in humidū radicale corrupēdo r̄ cōsumēdo ipm: ad cui⁹ cor-
ruptionē r̄ cōsumptionē seq̄r corruptio r̄ cōsumptio etiā caloris naturalis q̄ in humi-
do radicali sustentat: r̄ p̄ cōsequēs atalis: vt patet d̄ igne r̄ oleo i lapide. Quarta
mutatio q̄ annexit augmentatiōi: est loci mutatio: q̄z optet alimentū trahi ad sin-
gulas partes augmentandas: r̄ id qd̄ augetur occupare maiorē locū post augmē-
tationē q̄ ante. ¶ Postea autē ponit tria notabilia de augmentatiōe proprie di-
cte. Prīmū: q̄ ipsa est tantū in rebus animatis: r̄ hoc patet ex diffinitioe augmē-
tationis proprie dicte. Secundū: illius qd̄ augetur quilibet pars augetur: et hoc
fm̄ Arist. verum est de partibus fm̄ formā: et nō de partibus fm̄ materiā. Ad
cuius declarationē sciendū fm̄ Sco. p̄liū. d̄. li. q̄. i. q̄ pars fm̄ formā nō est ipa
fm̄ for̄ forma: nec pars fm̄ materiā est ipsa materiā: cū vtrq̄ sit pars integralis totius /
ma. r̄ vere composita ex materiā r̄ forma. Sed pars fm̄ formā dicitur q̄ est tante quā-
titatis r̄ virtutis q̄ sibi possit cōuenire propria actio: non quidē vt supposito per
se subsistendi: sed sic propria que non tantum concurrat ad actionem totius. Sed
pars fm̄ materiā dicitur que non est tante quantitatis nec virtutis q̄ possit ha-
bere actionē propriā in toto: sed pōt tantū concurrere ad actionē totius. Potest
em̄ dari ita parua pars carnis vel ossis / q̄ ei nō potest cōpetere propria actio. Ex
quo patet q̄ pars vna fm̄ speciem includit in se multas partes fm̄ materiā. His
p̄missis patet quomodo quilibet pars aucta est aucta: intelligendo de partibus
quibet ps fm̄ formā / r̄ non de partibus fm̄ materiā. In augmentatiōe enim proprie dicte
aucti au-
transmittitur alimentū vltimate digestū ad singulas partes / nō quantūcumq̄ par-
getur. uas: sed solū ad illas quē habent virtutē sufficientem / vt propria actio possint ad
conseruationem sui transmutare partē alimentī in sui substantiā: tales autē sunt
partes fm̄ formā r̄ non fm̄ materiā. Tertium notabile declarat alimentū et ali-
tū esse similia in materiā: hoc est / habere materiā eiusdem rationis: r̄ dissimilia in
formis: propter hoc: quia sunt actiua r̄ passiua adinuicem: quia aliter alterū non
posset transmutari in alterum: omnia autem talia conueniunt in materiā r̄ differūt
fm̄ formas: oportet enim q̄ habeant aliquam contrarietatem in formis. Simile
enim non agit in simile: nec patitur a simili. Unde etiam Arist. j. de generatione
et. ij. de anima dicit q̄ alimentū debet esse in principio dissimile alito: quia scz est
diuersum ab eo in forma: in fine vero simile: cum scz materiā alimentī abiecta for-
ma alimentī recipit formam aliti: vt iam patuit. ¶ Ultimo sciendum q̄ Arist. po-
nit tres conditiones augmentatiōis proprie dicte. Prīma: eius quod augetur

¶ Parvuli philosophie natu. Fo. XLII

Quilibet pars augeat: ut ita paulo ante expositum est. Et per hanc conditionem differt ab augmentatio de improprie dicta: quod fit per solam juxtapositionem: ut patet de augmento thesauri. Secunda: augmentum ante augmentationem et post manet idem numero: et per hoc differt a generatione simpliciter elementi subtilioris et grossiori. Tertia: quod augmentatio fit adveniente aliquo corporeo: sicut diminutio recedente: et per hoc differt augmentatio a rarefactione: et diminutio a constrictione.

Ad actionem et passionem requiritur contactus. Ideo nota ^{De actio-}
^{ne et pass-}
^{ione.}

quod contactus dicitur multipliciter. Uno modo in contiguis quo-

rum ultima sunt simul: sicut superficies tangit superficiem: et

hoc modo quicquid tangit/tangitur. Secundo dicitur conta-

ctus secundum similitudinem: secundum quod dicimus/res tristabilis tangit nos

Et secundum hoc non quicquid tangit/tangitur. Tercio modo dici-

tur contactus in continuis: sicut partes lineae tangunt se in pun-

cto continuante. Tactus primo modo dictus necessarius est ad

actionem et passionem.

In quarta particula determinatur de actione et passione: ac de tacto/sine quo non fit actio et passio. Et ponit tres acceptiones tactus: ut ostendat quod tactus requiritur ad actionem et passionem: quod acceptiones clare patent ex textu. Et ad cognoscendam autem naturam actionum et passionum adinvenitur considerandum est primo secundum Aristotelem.

De generatione nihil patitur ab omnino simili: nec ab omnino dissimili: sed oportet agens et patiens esse similia genere et dissimilia specie. Primum patet: quod datus duobus omnino similibus non est ratio quare alterum eorum sit magis actum quam alterum secundum tertium. Patet: quod cum omnis actio et passio sit ratione contrarietatis: ut supra patuit deesse oportet agens et patiens esse aliquo modo contraria: contraria autem non omnino dissimilia: sed sunt similia genere et dissimilia specie: ergo etc. Dissimilitudo autem speciei vel dissimilitudo de qua hic loquitur philosophus non solum est capienda secundum similitudinem speciei differentes: aliter est nulla inter calidum et frigidum: sed etiam secundum diversum gradum in eadem specie: ut minus calidus patitur a magis calido: aut etiam ex solo diverso modo agendi quod continent duobus habentibus eandem formam secundum speciem: et in eodem gradu propter majorem vel minorem raritatem materie. Nam calidum in eodem gradu in materia densa fortius agit: in rara vero materia debilius. Et ideo caliditas si fiat in materia densa potest producere caliditatem plurimum gradum seu intensiorem seipsa in materia rara. Ex quo patet quod contrarietas et dissimilitudo speciei quam habet agens et patiens

Tractatus Secundus

Que a- capitur valde gñaliter: vt patet. **C**ōsiderandū secūdo q̄ agentia sunt duplicia
gentia ab **Q**uēdā cōciant in materia cū suis passis: et oīa talia in agēdo repatiunt. Ratio
agēdo re q̄ q̄cūq; habet eandē materiā vñū est potentia aliud: vt actū calidū est potentia
patiunt. frigidū: et actū frigidū est potentia calidū: q̄ materiā vñū est in potentia ad for-
mā alterius: et ecōtra: sed q̄ est potentia calidū p̄sente calefaciente nō pōt nō ca-
lesceri: et similiter potentia frigidū p̄sente frigefaciente non potest non frige-
ri: ergo calidū calefaciēs repatiē a frigido in q̄ agit. **E**x quo patet q̄ talia rōne
forme agūt: et rōne materie patiunt. **A**lia agentia sunt nō cōciantia in materia cū
passis: et talia in agendo nō repatiunt: q̄ vñū nō pōt esse potentia aliud: nec vñū
habet in se aliqd qd recipiat formā alterius. **C**ōsiderandū tertio q̄ corp⁹ nō
agit in aliud nisi tangat ipm vel mediū p qd agit: vt ignis nō calefacit aquā nisi
eā tangat vel immediate: vel mediante aliq corpore qd calefactū immediate ab igne
calefacit aquā sibi immediatā. **A**nde dicit. vñ. phyl. q̄ mouens et motū ab eo p
rimo debent esse simul: et ideo bene dicit in tertio q̄ ad actionē et passionē requiri-
tur cōtactus scz agentis et patientis. **I**te aut tactus s̄m Aristō. 1. de generatiōe
Duplex est duplex. **Q**uidā est p̄prie dictus et phisicus: q̄ solū cōuenit corpōib⁹ actiuis et
tactus. passiuis adinuicē: cū eorū vltima sunt simul. **Q**uidā tactus est metaphoric⁹: q̄ sit
tripliciter. **P**rimo ex parte tangētis: vt celū tangit bec infelora. **S**ecundo ex par-
te tacti: vt ignis tāgit orbē lune. **T**ertio ex pte viriū scz: vt intelligentia mouēs or-
bē dicit tāgere orbē tē. **E**x q̄bus patet q̄ solū tangētia se tactu p̄prie dicto seu
phisico cū tangunt etiā tangunt: q̄ solū talia in agendo repatiuntur.

De mixtione. **M**ixtio est duplex. **Q**uēdā ad sensum siue improprie dicta:

sicut quando cōponitur ordeum cū frumento. **A**lia est s̄m rei
veritatē: et diffinit sic: **M**ixtio est miscibilū alteratorū vñio.

Et nota q̄ omnia q̄ sunt miscibilia opōtet q̄ sint agentia et pa-
tiētia. **A**gentia in eo q̄ diuidūt: patiētia in eo q̄ diuidunt. **U**n-
de patet q̄ ea q̄ nō habēt cōtrarietate nō sunt cōmiscibilia.

In quinta et vltima particula autor determinās de mixtione tria facit: primo
p̄missa duplici acceptiōe mixtionis diffinit mixtionē p̄prie dictā: secundo
declarat naturā miscibilū: tertio ostēdit differentia inter mixtionē cōpositiones
Mixtio diffinit. **Q**uātū itaq; ad primū dicit autor mixtionē accipi duplici. **E**no-
mo improprie p̄ mixtione miscibilū adinuicē s̄m paruas eoz partes: sicut
q̄ grana ordeī miscuntur grana frumenti: et in hac mixtione nō q̄libet pars mi-
xti est mixta: vt patet. **S**ecundo capīt proprie q̄n scz q̄libet pars mixti est mixta:
et hec diffinit sic s̄m Aristō. in fine p̄mi de generatiōe: **M**ixtio est miscibilū alter-
atorū vñio. **C**ui⁹ expositio patebit ex dicendis. **D**einde autor declarat natu-
rā miscibilū simul et mixtiōis: dicēs q̄ oīa miscibilia opōtet esse actiua et passiua
adinuicē. **C**uius ratio est: q̄ in mixtione proprie dicta opōtet quālibet partē mi-
xti esse mixtā: sed hoc nō pōt esse nisi miscibilia diuidāt et alterent se inuicē: et ideo

inquantū dividunt et alterantur sunt agentia: inquantū vero diuiduntur et alterantur sunt passiva. Ex quo inferitur corollarie quod omnia miscibilia adinvicem debent habere contrarietatem in formis et convenientiam in materia: Secundo sequitur quod simpliciter diuisibilia et humida sunt facilius miscibilia. Ad quod meliorem declarationem mouetur hoc dubium: Quod elementa seu miscibilia manent in mixto? Respondetur secundum Scotum xv. dist. ii. quod elementa non manent in mixto: neque secundum substantiam intensam: ut voluit Avicenna: neque secundum substantiam remissam: ut vult Comenius. Ad quod probandum sufficit hec una ratio: Forma cuiuslibet elementi cum sit per se actus constituit cum materia suppositum per se subsistens in genere substantie. Si igitur in mixto essent quattuor forme elementorum coniuncte suis materiis: sequitur quod in mixto ex quattuor elementis erunt quattuor supposita: quod est falsum. Unde et Aristoteles soluens illud dubium dicit quod elementa aliquo modo manent: et aliquid modo non manent in mixto generato ex ipsis. Manent enim potentia et virtute: actus vero non manent. Quam sententiam Aristoteles declarans Scotus dicit quod sicut in omni genere ubi potest inueniri medium eiusdem rationis cum extremis: ut patet ex r. metaphysice: medium dicitur componi ex extremis: ut rubor ex albo et nigro. Et ista compositio non est nisi naturalis convenientia medij cum extremis: que non est extremi ad extremum: non quod media qualitas habeat pro partibus suis extremas: immo est ita simplex sicut extreme. Et ideo sicut qualitates extreme dicuntur manere in medio: et non dicitur quod extremum sit in extremo: Ita in mixto dicitur manere forme substantiales elementorum propter naturalem convenientiam que est forme mixti cum elementis: que non est vnus elementi ad aliud. Dico ergo quod elementa non manent in mixto: nec secundum substantiam: nec secundum qualitates suas: sicut nec qualitates extreme manent in medio: sed quia forma mixti est actus et perfectior quam forma elementi: ideo elementa dicuntur secundum virtutem manere in mixto: sicut sensitiua et vegetatiua manent in intellectu: et generaliter sicut imperfectius manet in perfectiori. Unde elementa manent virtualiter seu secundum virtutem in mixto: non debet intelligi sic quod qualitates elementorum intensive remisse manent in mixto: sed sic quod in mixto sunt similes qualitates et operationes cum illis que sunt in elementis: nam mixtum suis qualitatibus calefacit: infrigidat: humectat et eritcat: sicut et elementa. Finaliter concludit Scotus quod nihil prohibet formam mixti etque immediate perficere materiam primam sicut formam elementi: et hoc loquendo de immediate perfectionis: sic quod perficiat materiam non mediante alia forma: licet non perficiat eam immediate in immediate transmutationis: natura enim seruat ordinem in transmutando: quia forma imperfectior precedit perfectionem in materia quantum ad fieri et transmutari. Nam sicut in generatione animalis prius est materia sub forma seminis quam sanguinis: et sanguinis quam carnis: et carnis quam animalis: ita in generatione mixti materia prius transmutatur ad formam elementi quam mixti: licet adueniente forma mixti non maneat forma elementi. Sed dices: quomodo potest saluari definitio mixtionis supra posita: si elementa non manent secundum substantiam in mixto? Iste enim consequentia sunt bone: miscibilia in mixto sunt alterata: ergo non corrupta. Si militer sunt vnita: ergo manent et non sunt corrupta: ea enim que corrupta sunt non vniuntur: cum vnio supponat vnabilia habere esse: antecedens autem vtriusque consequentie habetur ex definitione mixtionis. Respondetur secundum Scotum quod alteratorum est differentia temporis: ideo bene stat miscibilia prius esse alterata et postea corrupta: nam in mixtione est quodammodo generatio: et per consequens quodammodo corruptio. Ad secundam consequentiam dico quod in mixto miscibilia non sunt vnita secundum suam substantiam: sed secundum virtutem: propter presentiam eorum virtualiter in mixto: ut dictum est. Ex quibus omnibus patet quod sit mixtio operum in mixtione esse alterationem miscibilium cum corruptione formarum substantiarum aliam corradem: et materia eorum vnif per continuationem: et informat vna forma mixti: que continet virtualiter formas et qualitates miscibilium et non in actu. Patet etiam quod diff

Quomodo
miscibi-
lia manent
in mixto?

quod elementa non manent in mixto: nec secundum substantiam: nec secundum qualitates suas: sicut nec qualitates extreme manent in medio: sed quia forma mixti est actus et perfectior quam forma elementi: ideo elementa dicuntur secundum virtutem manere in mixto: sicut sensitiua et vegetatiua manent in intellectu: et generaliter sicut imperfectius manet in perfectiori. Unde elementa manent virtualiter seu secundum virtutem in mixto: non debet intelligi sic quod qualitates elementorum intensive remisse manent in mixto: sed sic quod in mixto sunt similes qualitates et operationes cum illis que sunt in elementis: nam mixtum suis qualitatibus calefacit: infrigidat: humectat et eritcat: sicut et elementa. Finaliter concludit Scotus quod nihil prohibet formam mixti etque immediate perficere materiam primam sicut formam elementi: et hoc loquendo de immediate perfectionis: sic quod perficiat materiam non mediante alia forma: licet non perficiat eam immediate in immediate transmutationis: natura enim seruat ordinem in transmutando: quia forma imperfectior precedit perfectionem in materia quantum ad fieri et transmutari. Nam sicut in generatione animalis prius est materia sub forma seminis quam sanguinis: et sanguinis quam carnis: et carnis quam animalis: ita in generatione mixti materia prius transmutatur ad formam elementi quam mixti: licet adueniente forma mixti non maneat forma elementi. Sed dices: quomodo potest saluari definitio mixtionis supra posita: si elementa non manent secundum substantiam in mixto? Iste enim consequentia sunt bone: miscibilia in mixto sunt alterata: ergo non corrupta. Si militer sunt vnita: ergo manent et non sunt corrupta: ea enim que corrupta sunt non vniuntur: cum vnio supponat vnabilia habere esse: antecedens autem vtriusque consequentie habetur ex definitione mixtionis. Respondetur secundum Scotum quod alteratorum est differentia temporis: ideo bene stat miscibilia prius esse alterata et postea corrupta: nam in mixtione est quodammodo generatio: et per consequens quodammodo corruptio. Ad secundam consequentiam dico quod in mixto miscibilia non sunt vnita secundum suam substantiam: sed secundum virtutem: propter presentiam eorum virtualiter in mixto: ut dictum est. Ex quibus omnibus patet quod sit mixtio operum in mixtione esse alterationem miscibilium cum corruptione formarum substantiarum aliam corradem: et materia eorum vnif per continuationem: et informat vna forma mixti: que continet virtualiter formas et qualitates miscibilium et non in actu. Patet etiam quod diff

Tractatus Tertius

Intitio mixtionis sit intelligenda: q̄ sic exponitur: Mixtio scz p̄p̄ie dicta: est vna
scz fm̄ virtutē: miscibilis alteratorū scz prius et postea corruptorum.

Item d̄ifferētia est inter mixtionem/compositionem et confu
sionem. Compositio est quando vtrunqz compositorum ma
net in virtute propria: vt compositio ordei cum frumento. Cō
fusio est quando proportionantur virtutes partium: sed non
trahuntur ad certam speciem. Mixtio est quando proportio
nantur virtutes: et trahuntur ad certam speciem.

Ultimo ponit differētiā inter mixtionem p̄p̄ie dictā/ compositionem
et confusionem: que omnia licet dicant quādas v̄nionē
habent tamen in hoc differētiā: quia compositio est cum vtrūqz cōponentiū ma
net fm̄ suā p̄p̄ia substantiā et virtutē: vt compositio domi ex lignis/lapidibus
et. similiter cōpositio hominis ex anima et corpore. Sed cōfusio est rerū in substā
tia alteratarū: ex q̄bus nulla certa species sit in natura: vt cōfusio vini cū aqua: in
q̄ cōfusione vtrūqz alterat: et virtus vtriusqz remittit: tñ ex eis nulla species certa
sit in natura. Itē q̄ em̄ natura p̄ducit tale ens/ q̄le est ex cōfusione vini cum aqua.
Mixtio vero p̄p̄ie dicta sit: vt iā patuit: qñ nō p̄p̄ia substantia/ scz viri⁹ miscibi
lū manet in mixto/ et q̄ hoc differt a cōpositione/ sed illis corruptis/ generat ex eis
certa spēs in natura/ scz mixtū: et q̄ hoc differt mixtio a confusione. ¶ Ultimo hic
duo sunt notāda. Prīmū/ q̄ aliter p̄es cōponentes dicunt cōposite et aliter totū.
Itē p̄es dicūt cōposite: q̄ sunt v̄n̄te in toto qd cōponūt: et iō vt sic sunt cōposite
cōpositiōe cū his: hoc est/ vna cū alia. Totū v̄o est cōpositū cōpositione ex his: vt
patet: fm̄ q̄ nō semp oportet oīa q̄tuor elementa cōcurrere ad generationē mixti
vt patet de mixtis imperfectis: quāta sunt nix/pluuia/ et alie im̄p̄siones. Et hec sine
dicta circa tractatū correspondētē libris Aristot. de generatione et corruptione.

*Compositio est cōpositio q̄ quilibet ex p̄p̄is et actibz
prius existētibz p̄ se quilibet ex p̄p̄is et actibz
nō actibz existētibz p̄ se quilibet ex p̄p̄is et actibz*

Tractatus tertius parvuli philoso phie/ libris de Anima Aristotelis correspondens.

Diffini
tio aic.

Ab actu v̄o p̄p̄ia substantia/ q̄le est ex cōfusione vini cum aqua
Prima est actus primus corporis phisici or
ganici/vitam habentis in potentia.

Tractatus tertius parvuli philosophie na
turalis/ tr̄⁹ libris de anima Aristot.
correspondens: cuius subiectum fm̄ probabiliorē op̄i

Darvuli philosophie natu. fo. XLIII

Elitā habentia.

Tractatus Secundus

diuersitatem organoꝝ seu partiuꝝ ad diuersos actus a natura ordinarum: ponitur aut superflue aut ad maioreꝝ expressionē & declarationē illius particule/vitam habentis in potentia: vt vult & emulius sic dices: Erit igitur nomen hoc organici expositio atq; interpretatio eiꝝ quod est potestate vitam habere: atq; eadē vtriusq; significatio habenda est. Ande & apud Aristotelem non ponitur in diffinitio/ ne: sed inferꝝ q̄si corollarie ex vltima particula/ videlicet vitā habētis in potētia.

Quare *Quare* em corpꝝ vitā habens est organici: & e contra. ¶ Pro quo sciendū secūdo necesse est qꝫ in corpore recipientē vitā ab anima/ necessaria est diuersitas organoꝝ propter diuersas operationes quas anima operatur per corpꝝ. Anima em cū sit forma perfectissima inter omnes formas informantes materiam/ est principiu diuersarū operationū: ideo requirit diuersitatē organoꝝ in suo perfectibili: vt in plantis folia est coꝛperimentū fructus: & ramus est frugiferus: radices autem sunt similes ori: quia plante radicibus velut animalia ore accipiunt alimentū. Forme autē in animatoꝝ propter sui imperfectionē paucas habent operationes: et ideo in suis perfectibilibus non requirunt diuersitatem organoꝝ: & quia inter animas anima plantarū est imperfectior: & ideo in corpore plantarum minor est diuersitas organoꝝ q̄ in animalibus. Nec in omnibꝝ animalibus equaliter organa sunt distincta: sed in perfectionibus maior & distinctior est diuersitas organoꝝ: q̄ in imperfectioribus. In homine autem qui est perfectissimū animalū/ maxima est organici ratio: propter hoc: quia anima humana tā q̄ perfectissima forma plurimas habet operationes. ¶ Sciendū tertio qꝫ pter hāc diffinitionē anime/ ponit alia ab Aristote. que est hec: Anima est principiu quo viuimus/ sentimus/ mouemur: & intelligimus primū. i. principaliter. In qua diffinitione tanguntur quattuor gradus viuētū. In quibꝝdā em viuētibus anima solū est principiu seu causa vite: vt in plantis: & hec tenent infimū gradū. In quibꝝdā vltra vitā inuenitur sensus: vt in animalibus affixis petre: & hec tenent secundū gradū viuētū. In tertio gradu sunt animalia perfecta: que vltra vitam & sensum habent motum progressiuum.

Secūda *Secūda* anime de finitio. **Quartū** *Quartū* or gradū viuētū. **¶** In quarto gradu sunt homines: in quibus simul anima est principiu. nō solū viuendi/ sentiendi/ & mouendi progressiue/ sed etiā intelligendi. Nec autem secunda diffinitio anime dicitur formalis/ respectu precedentis/ que dicitur materialis. Et hoc ideo: quia prima diffinitio potest demonstrari de anima per secundā: sic syllogizando: Omne principiu quo viuimus &c. est actus corporis phisici &c. Sed anima est principiu quo viuimus/ sentimus &c. ergo anima est actus corporis phisici &c. Ande prima diffinitio anime habet se vt conclusio demonstrationis: & ideo dicitur materialis. Secunda vt principiu: & ideo dicitur formalis. Atq; vero simul iuncta habet se vt tota demonstratio: sola positione terminoꝝ differens ab illa.

Nota: impossibile est substantiam esse expertem aliqua operatione naturali. Inter substantiā autē

& operationē media est potentia/ p quā substantia operatur.

In secunda parte autor determinans de potentia in generali tria facit. Primo probat animā habere potentias/ mediantibus quibus operatur suas operationes: autoritate Damasceni. Secundo hmoi potētiās enumerat: et tertio illas adinuicē cōparat. ¶ De primo ponit autoritatē Damasceni: in qua duo tanguntur. Primum/ qꝫ quilibet substantia habet operationem naturalem: in quā dum potest/ dicitur talis sū suā speciem: dū vero nō potest/ non dicitur talis nisi equi/

Handwritten marginal notes in the top left corner, including 'Hanc illi... de philosophia...'

Parvuli philoso. natu.

noce: ut dicit philosophus. ij. de anima/de oculo. Oculus enim cecus non dicitur oculus/
nisi equivoce: sicut lapidibus. Secundum: quod quilibet substantia habet potentia natura
lem inmediate qua operatur operationem convenientem ei secundum naturam. Cum igitur anima sit substantia
etiam vel ex predictis patet: sequitur quod habet aliquas operationes naturales et potentias per
quod exercet illas operationes. Circa quod sciendum primo secundum Scotum. x. dist. liij. q. vij. Sicut
homo compositus ex corpore et anima: ita habet potentias quasdam mere spirituales quod convenient
anime primo et toti composito per animam: ut sunt intellectus et voluntas: per quas differunt a brutis:
quod dicuntur potentie non organice: quia operationes earum non exercentur per aliquam partem corporis: et ta
les manent in anima separata: ut sunt quidam formalitates seu perfectiones naturales in essen
tia anime contente per identitatem: cum quod sunt idem realiter licet differunt formaliter et ex natura
rei: ut vult Scotus. x. dist. ij. habet etiam homo quidam potentias corporeas et organicas
in quibus convenient cum brutis: ut sunt potentie vegetative et sensitivae: quod potentie (loquendo
de de totali potentia) sunt potentie totius compositi: nec manent in anima separata: ut etiam
vult Scotus. liij. dist. q. ij. et liij. eiusdem. q. liij. Dicitur autem totali: quia etiam anima sit illud quod est
formale in potentia sensitiva: tunc potentia sensitiva formaliter includit formam quandam
totius compositi ex parte corporis sic mixta et anima perficiet illam partem proportionaliter ad
actum correspondentem tali toti. Ex quo patet: quod si potentia sensitiva capiat per
aliter pro perfectione anime: quod est formale in potentia totali: sic eodem modo est idem anime sicut
intellectus et voluntas: idem manet in anima separata. Si autem fiat sermo de potentia totali: il
la non manet in anima separata et per consequens distinguitur realiter ab anima: sed est vel forma totius
organici (quod dicitur aliquid compositum ex anima: ut est principium determinate ope
rationis et ex parte corporis sic mixta: ut dicit Scotus. vij. q. q.) vel aliquid consequens il
lam formam. Et ex hoc patet: quare oculus cecus non dicitur oculus: nisi equivoce et secundum
quid: quia non est nisi altera pars compositi quod natum est dici oculus: carum altera
parte qua complere oculus est oculis. Ex quibus patet: quod licet operationes anime sint ac
cidentia de predicamento qualitatibus: ut vult Scotus. xvj. dist. ij. non tamen potentie per quas
anima operatur huiusmodi operationes. Unde Scotus. xvj. dist. i. in suba (inquit) creata po
tentia sine illud quod est principium proprie operationis convenientis talis nature: non est
aliquid pertinens ad genus qualitatibus: sed vel est mere ipsa substantia: cui compositum opera
tio: vel est aliqua perfectio identice contenta in suba et pertinens ad ipsam substantiam: non
autem quasi quidam qualitas circumstantis. Contra predicta arguitur dupliciter: primo po
tentias esse accidentia de genere qualitatibus. Primo: Actus et potentia ad idem genus
pertinent: ex. ix. metaphysice. sed intelligere/velle et alie operationes anime sunt accidentia
de genere qualitatibus: ergo intellectus/voluntas et alie potentie erunt accidentia de genere
qualitatibus. Secundo arguitur per Aristotem. in predicamentis/ponentem naturalem potentiam in
secunda specie qualitatibus. Respondetur ad primum secundum Scotum. vij. dist. j. quod maior est vera de po
tentia obiectiva et actu entitativo: quibus convenient dividere non solum ens in comu
ni: sed etiam quodlibet genus entis: imo quodlibet specie et quodlibet individuum: quia
eadem albedo primo est in potentia et postea in actu: et hoc modo ad idem genus per
tinent actus et potentia: sed in proposito non accipitur sic potentia et actus: sed actus
capitur pro operatione: potentia vero pro illo quod est principium in substantia illius operationis.
Ad secundum respondet Scotus. xvj. dist. ij. quod potentia naturalis absolute non
est in secunda specie qualitatibus: sed facilitas et promptitudo utendi illa potentia: ut ibi pul
chre declarat per exemplum philosophi de pugillatore et cursore. Illa potentia currendi absolute
non est in secunda specie qualitatibus: sed agilitas illius potentie sine potentia quod ad illam agilitatem.

Vertical marginal notes on the right side, including 'Atru po...', 'tentie ate...', 'ab antia...', 'Potentie...', 'no organi...', 'Potentie...', 'organice...'.

Vertical marginal notes on the right side, including 'Hic dicitur...', 'potentia...', 'operatio...', 'principium...', 'determinata...', 'operationis...', 'et ex parte...', 'corporis...', 'sic mixta...', 'ut dicit...', 'Scotus...', 'vii. q. q.'.

Que po-
tentia est
eiusdem ge-
neris eius
actu.

Quo po-
tentia est
in secunda
specie qti-
tatis.

Item potentia anime dividitur in vegetativam/sensitivam/appe-
ritivam/motivam secundum locum et intellectivam. Vel sic dividitur

De poten-
tia anie.

Vertical marginal notes on the left side, including 'quod...', 'potentia...', 'operatio...', 'principium...', 'determinata...', 'operationis...', 'et ex parte...', 'corporis...', 'sic mixta...', 'ut dicit...', 'Scotus...', 'vii. q. q.'.

Tractatus

Tertius

potentiarum anime / alia vegetatiua / alia sensitua / alia intelle-
 ctua vel rationalis : comprehendendo sub sensibili appetiti-
 uam / & scdm locum motiuā . Differunt tamen appetitiua & se-
 cundū locū motiua a sensibili : quia sensibilis quantū est de ra-
 tione nois / dicit potentia apprehensiua passiuā : sed potentia
 appetitiua & scdm locum motiua / sunt potentie actiue & moti-
 ue . Que potētie cum sunt in eodem vt in hoīe / nō dicunt tres

aię : sed bene prout sunt in diuersis : vt in planta / bruto & hoīe .

Autor ostēdit numerū potentiarū anime per duplicem diuisionē . In pma
 diuisione enumerat qnqz genera potētiarū aīę / ex sententia Aristo-
 telis . qđ de aīa . In secūda vero diuisione ad intentionē Auicēne . vñ . naturalū / so-
 lum ponit tres potentias : vt patet in tertio . Et ne videat appetitiua & fm locū mo-
 tiua nullā oīmino habere differentiā a sensitua : sub q̄ includunt in scda diuisione :
 ideo statim subiūgunt earū due differentię . Prima : qđ potētia sensitua est appre-
 hēsiua seu cognitiua : alie vero due motiue . Secunda differentia sumit ex hoc : qđ
 potentia sensitua est passiuā : alie vero due actiue . Ultimo autor cū dicit : Que po-
 tentie tē . cōparat tres potentias anime positas in secūda diuisione / dicens : qđ ve-
 getatiua in planta / sensitua in bruto / & intellectiua in hoīe sunt tres anime : sed qđ
 intellectiua in immortalibz (vt dicit Aristo .) nō inuenit sine sensitua / nec sensitua
 sine vegetatiua : ideo dubiū est si in eodē supposito / puta hoīe vbi oēs ille tres potē-
 tie inueniuntur : sint etiam anime vel vna anima : ideo autor dicit / qđ in eodem
 sunt vna anima . ¶ Circa hunc tertū soluenda sunt aliqua dubia . Primū dubiū :
 Cū sint quinqz genera potentiarū anime : quare solum ponunt quattuor gradus
 viuētium : de quibus dictū est supra circa secundam definitionē anime : & tñ tres
 anime : vt tangit in fine tertius . Respondeo : qđ ideo ponuntur quinqz genera potē-
 tiarū : qđ tot actus seu operationes vitales per illas potentias pducuntur : & quia
 potentie distinguunt p actū (vt dicit scdo de aīa : & inferius declarabit) igitur sicut
 sunt qnqz genera actiū seu operationū anime : ita qnqz genera potētiarū . Et quia
 appetitiuū nunqz separatur a sensituo : qđ oīa q̄ habent sensum / habent appetitū :
 & ecōtra : vt habet Aristo . vbi supra . Ideo licet appetitiuū cōstituat distinctā potē-
 tiā sicut habet distinctū actū a sensitua : tñ nō facit gradū viuētū distinctū a sen-
 sitiuo : qđ gradus viuētū nō distinguunt per actus vitales / sicut potētes sed ra-
 tione separationis fm esse diuersorū principiorū viuendi . Et item quia appetitiuū
 & fm locū motiū reducunt ad sensitū : vt hic dicit & magis infra dicit : vel ad
 intellectiū . Nā sicut est qdam appetitus sensitū / qui reducitur ad sensum quem

*non sunt
 qđ gradus
 vñ pōtētie*

Paruuli philoso. natu. Sol. XLVII

operum in viuentib⁹ quę pfecta sunt / z nō orbata: z quę gene-
rationē spōtaneā nō habēt: fa cere alterū tale quale ipm est: vt

animal animal / plāta plātā: vt ipō esse diuino pncipēt z imor

tali scdm id qđ possunt. Augmētatiue act⁹ est ad debitā quā

titatē quodcūq; animatū pducere: z dicif ad debitā quātita

tē: quia oim a natura cōstantium est certus terminus z ratio

magnitudinis z augmenti.

In hac tertia parte autor incipies dicere de potētis aīe in speciali / determinat
de potētis aīe vegetatiue. Et habet duas pticulas. In pma enumerat tres
potentias / qđ habet aīa vegetatiua: z qđ distinctio potētiarū est act⁹ vt dicif. ij. de
aīa / ideo autor in secūda pticula declarat actus illarū triū potētiaz. ¶ Circa pmi
sciēdū pmo: Potentia vegetatiua in cōi sic diffinit: vt colligit ex dicis Aristo. ij.
de aīa: Potentia vegetatiua est q̄ potest cōuertere alimentū in ipm corp⁹ animatū
propter salutē ipsius animati. In qua diffinitioe pncipaliter tāgunt tria. Pmo
obiectū potētie vegetatiue / qđ est alimentū. de q̄ dicif est in tractatu pcedēti capi-
tulo de augmētatiōe: q̄ in pncipio debet esse dissimile alio sen corp⁹ alato nutriti-
do p illud alimentū z in fine simile. An alimentū est potētia aliti / actū. No aliud:
qđ op̄ter alimentū p trāsmutationē fieri alitū. Secūdo tāgif act⁹ potētie vegetati-
ue: qđ est cōuersio alimenti i ipm corp⁹ aiati. Cui⁹ act⁹ ē duplex pncipiū: vnū pnci-
pale / qđ ē aīa p potētis vegetatiua: aliud istrumētū / z ē calor naturalis q̄ digerit z
disponit alimētū. Aliūdo tāgif finis potētie vegetatiue: habēt id ē obiectū scz ali-
mētū: z eund ē actū gñalē / scz mutare alimentū in corp⁹ aiatū: z id ē istrumētū /
scz calorē naturalē: z eund finē qđ est salus viuētis. Hoc tñ est differēter: nā alimē-
tū vt est potentia substantia aliti: hoc est / vt natū est cōuertī in substantiā aliti: siue
plus siue minus siue tantū dē restituitur quātū fuit deperditū / dicitur obiectū nu-
tritīue: sed ipm alimentū vt est potētia quātū: hoc est / vt p ipsum partes aliti malo-
rantur p hoc: qđ plus p alimentū restituit / q̄ erat deperditū: z sic est obiectū augmē-
tatiue. An augmētatiua fortiori egēt calore naturali / q̄ nutritiua. Et hec due potē-
tie ordinātur ad cōseruationē indiuidui: qđ habēt effectū suū in eodē indiuiduo in
quo sunt: sed ipsum alimentū vt quale seu pncipiū factiū generatiōis est obiectū
generatiue: nā semen qđ est supflū alimētū vltimo digestū / est obiectū primū ge-
neratiue potētie. Ordinatur aut generatiua nō ad salutē indiuidui i qđ est sicut nu-
tritīua z augmētatiua / sed ad cōseruationē speciei. Succellua em gñatio indiuidu-
oū fit pp̄ hoc fm Aristo. ij. de aīa / r. ij. de gñatiōe / vt species q̄ nō potest pperire
cōseruari in vno indiuiduo ppter ei⁹ corruptibilitatē / saltē cōseruet in plurib⁹ sibi
p gñatiōē succedētib⁹: vt etiā dicitur in terti. An vtr⁹ gñatiua habet effectū suū
in alio indiuiduo / puta genito: nihil em generat seipm / sed aliud sibi simile fm spe-

Diffinitio
potentia /
rū vegeta-
tiuarū.

¶ Cum de potētis vegetatiue p̄ animalē dicat⁹ qđ nō potest pperire cōseruari in vno indiuiduo ppter ei⁹ corruptibilitatē / saltē cōseruet in plurib⁹ sibi p gñatiōē succedētib⁹: vt etiā dicitur in terti. An vtr⁹ gñatiua habet effectū suū in alio indiuiduo / puta genito: nihil em generat seipm / sed aliud sibi simile fm spe-

Parvuli philoso. natura. Fo. XLVIII

rare/ut antea dictum est. Item non orbatis. i. non deficientibus/nec vitiatiss in mē-
bris genitibilibus. Item solis his que non habent generationem spontaneam. i.
que non solum virtute celesti generant/ sponte sine semine et sine generante particulari
ut sunt vermes et quidam alia vivencia: q̄ gñant ex putrefactiōe vel aliquo alio mō
a generante equoco: hoc est/ aliter. Speciei q̄ sit ipsum genitū: puta virtute celesti.
Illis itaq; solis vivētibz cōvenit actus generatiue: que sunt etate perfecta/nō
orbata/nec vitiatā aliquib' mēbris ad actū generadi regitiss: q̄ generant fm p-
pagatiōē seu mediāte semine a gñante vniūoco: vt p̄cipet esse diuino et immortali
fm qd p̄nt: hoc est/ vt naturā quā i suo indiuiduo cōseruare ppetuo nō possunt: cū
sint corruptibilia: saltē eandem cōseruēt in alio sibi simili fm specie. Et ideo supra
dictū est/ qd finis gñatiue est cōseruatio speciei. Ex q̄b' pcludit: qd gñatio vniūoca
q̄ sit mediāte semine ab ipso generante deciso/ est opus potētie vegetatiue: et solū in-
uenitur in reb' animatis. Dicitur aut vniūoca/ et q̄ sit mediāte semine: qd gñatio
equiūoca/ et illa q̄ sit sine semine/ cōuenit etiā reb' inanimatis: vt patuit in primo
tractatu/capitulo de causa efficiēte. ¶ Ultimo auctor ostendit actū potētie augmē-
tatiue esse augmentare seu producere viuens ad determinatam sibi a natura quā/
titatem. Hic aut sermo est de augmentatiōe proprie dicta: de qua abunde dictum
est in p̄cedenti tractatu. ¶ Addit etiā hic: qd omnia natura constantium et. Cir-
ca quod considerandum est/ qd naturalia possunt cōsiderari dupliciter. Uno mō-
do sunt quāta cōtinua: et sic licet in eis datur maximū/ non in dat minimū. Sicut eni
numerus per additiōē crescit in infinitū: ita cōtinuū per diuisiōē minuit in infi-
nitum: vt dictum est in primo tractatu/capitulo de motu. Alio modo naturalia cō-
siderantur in quātu sunt naturalia: et sic cōsiderata sunt duplicia. Quedam enim
sunt heterogēea: et de his est manifestū qd sunt determinata ad maximū et ad mini-
mum: oportet eni vt habeant partes diuersarū rationū seu formarū/ q̄ nō possunt
saluari sub quacūq; indifferēter quantitate. Alia sunt homogēea: et de his Sco.
v. metaph. q. i. tenet/ qd in ipsis non est dare minimū existens: licet sit dare mini-
mum per se subsistens. Ratio primi: quia quocūq; homogēeo dato/ potest dari
minus: cū sit diuisibile sicut et cōtinuū. Ratio secundi: quia potest dari ita paruum
homogēeu/ puta caro vel sanguis: qd si ultra diuidat/ non poterit per se subsiste-
re in sua natura: sed mutabit in naturā cōtinētis/ puta aque vel aeris circūstātis:
vt dicit philosophus in sensu et sensato. ¶ Ad auctoritatem vero Aristo. ex secūdo
de aīa/ hic in textu posita dicit: qd ibi Aristo. loquit de quātitate naturali augmē-
tabilis et diminuibilis: qd illa quātitas cuiusq; naturali est determinata in maius
et minus/ loquendo de illa quātitate in qua naturaliter pducitur. Unde etiā dicit
p̄mo phy. qd naturalia sunt determinata ad maximū et ad minimum. Unde plura
apud Sco. in locis p̄allegatis. Et quomodo respondendū sit ad alias auctorita-
tes Aristotelis/ probantes minimum in naturalibus. Ex omnibus igitur p̄di-
ctis patet que sint proprie operationes potentiariū vegetatiuarum/ per quas ipse
distinguntur ab inuicem. Potentie enim distinguuntur per actus/ et actus per
obiecta: vt dicitur secundo de anima: quod intelligendum est fm Scotum. q. rii.
quodlibet. nō tāq; p formalia distinctiua earū: quia talis distinctiō in omib' reb'
fit per differentias essentielles aut saltem per modos intrinsecos. Sed hec distin-
ctiō potentiariū per actus vel actuum per obiecta datur/ tanq; per aliqua extrin-
seca et que sunt nobis notiora.

Quibus
conuenit
act' gene-
ratiue.

Quo nas-
turalia
sunt deter-
minata
ad maxi-
mū et mi-
nimū.

In naturalibus

Quo po-
tentie di-
stinguunt
per act' vel
obiecta.

De poten-
tiis sensiti-
uis.

Potentie anime sensibilis quedam sunt apprehen-
sive: quedā motiue. Et differt potētia sensitua a

Tractatus

Tertius

vegetatiua: q̄a sensitua fit cū cognitiōe: ⁊ etiā i aliqua separatiōe

a re apphēsa: vnibilis ei mediāte medio: vt patet i visu apphē

dēte colorē / q̄ est i distātia ab organo vidēdi: vnif aut mediāte

luce: ⁊ nō recipit color in oculū / sed species coloris: sed in ve-

getabili cōiungit potētia cū suo obiecto / vt nutritiua cū cibo.

Quarta pars p̄ncipalis hui⁹ tractat⁹ de potentij⁹ sensitui⁹ / habet q̄rtu
or p̄ncipulas. In p̄ma ponit duas diuisiones potentia⁹ sensitua⁹:
interponēs duas differētiās potētie sensitue a vegetatiua. In secūda de potentij⁹
sensitui⁹ exteriorib⁹. In tertia de potentij⁹ sensitui⁹ interiorib⁹. In quarta de po
tentij⁹ motui⁹. Primo itaq; ponitur p̄ma diuisio potētie sensitue in appren
siua seu cognitiua ⁊ in motiua seu appetitiua: q̄ licet nō sit cognitiua / tñ p̄suppo
nit cognitiua: vdeo eundem atē est potētia cū cognitiua: vt infra loco suo dicef.

Differen
tie inter
vegetati
uā ⁊ sensi
tiuam.

Postea subdit auctor duas differētiās sensitue a vegetatiua. Prima: q̄a ois
potētia sensitua fit cū cognitiōe: vegetatiua non / sed est naturalis tñ. Secūda:
q̄a in operatiōe potentia⁹ sensitua⁹ obiectū sensibile / circa qd operatur / nō cōiun
gitur organo sensitui⁹ imēdiate: sensibile em̄ positū supra sensum / nō facit sensatio
nem: sed semp̄ iter sensibile ⁊ sensum debet esse aliqd mediū / p qd sensibile imp̄mit
suā speciem sensitui⁹. Sed potētia vegetatiua cōiungitur realiter suo obiecto: cū
operatur circa illud: vt nutritiua cibo. Possunt addi ⁊ alie differētie: q̄a sensiti
ua folis inest animalib⁹: vegetatiua aut inest animabilibus ⁊ plātis. Item q̄a po
tētia sensitua est passiua respectu sui obiecti: visus em̄ nō agit in colorem / sed pa
titur a colore: licet respectu sue operatiōis nō solū se habeat passiue / sed etiā actiue:
vt supra dictū est: sed potētia vegetatiua est actiua respectu sui obiecti: vt ita patuit.

De poten
tij⁹ appre
hensiu⁹.

Apprehēsiuarū quedā sunt deintus: quedā deforis. Appre

hēsiue deforis dicunt⁹ / que rē deforis apprehendūt in materia

subiecta ⁊ presenti. Apprehensiuē deintus dicuntur / que hoc

quod apprehendūt deintus est.

Differen
tie inter
sensu⁹ ex
teriorē
⁊ interiorē
res.

Ponitur secūda diuisio qua subdiuidit alterū mēbrū prioris diuisiōis
videlicet potētia apprehensiuā in apprehēsiuā deintus ⁊ defo
ris: hoc est / in sensum interiorē ⁊ exteriorē. Et tangit duas differētiās inter
membra diuidentia. Prima: quia cognitio sensuum exteriorū causat imēdiate a re
extra: vt est p̄sens ⁊ existens in sua p̄pria existētia: ⁊ ideo cognitio eorū est intul
tiua. Sed cognitio sensui⁹ interiorū nō solū causatur a re sic presente deforis / sed eti

am a specie rei sensibilis in ipso sensu exteriori existente: et ideo cognoscunt res non solum quando sunt presentes in sua existentia / sed etiam absentes: diuino modo species earum sit in sensu. Et quo patet / quod habent cognitionem non solum intuitiuam / sed etiam abstractiuam. Secunda differentia / que sequitur ex prima: et solum innuitur in tertio: quia cognitio sensuum interiorum presupponit cognitionem sensuum exteriorum: hec autem nullam presupponit / sed est prima in genere cognitionum. ¶ Ex his differētijs patet ratio propter quam aliqui sensus dicuntur exteriores et aliqui interiores: quia scilicet cognitio sensuum exteriorum causatur immediate ab obiecto / ut habet esse extra in materia: interiorum vero sensuum cognitio potest causari a specie intus in sensibus existente / que supplet vicem obiecti absentis. Alia etiam causa solet communiter assignari: quia organa sensuum interiorum sunt intra corpus: exteriorum vero in exteriori parte corporis: sed hec causa est falsa de sensibus exterioribus: patebit cum dicemus de organo singulorum sensuum. Circa predicta notandum est: quod cognitio intuitiva et abstractiva non differunt / nisi per rationes formales motiuas potentie: quia in cognitione intuitiva res ut est presens in sua propria existentia est per se motiua potentie ad causandum cognitionem: Sed in cognitione abstractiva per se motiuum ad causandum illam cognitionem est species / que est naturalis similitudo rei representatiua eiusdem. Et ideo licet sint de eodem obiecto tamen differunt ab inuicem specie propter diuersas rationes motiuas hic et ibi. Et hoc vult Scotus. xii. q. q. Ex hoc sequitur: quod species sensibilis nullam habet actiuitatem respectu sensationis sensuum exteriorum: sed illa sensatio causatur immediate ab obiecto et a potentia: requirit tamen ad illam sensationem species tanquam prius effectus ad alium effectum: Nam obiectum nunquam causaret sensationem / nisi prius causauerit speciem: sicut ignis non combureret / nisi prius calefaceret: licet calefactio non habet se actiue respectu combustionis / sed solum dispositiue: et hoc videtur etiam Scotus sentire / dist. ix. ij. respondens / do ad questionem.

Cur quidam sensus dicuntur exteriores / quidam interiores.

Cognitio nis intuitiue et abstractiue.

Ad quid requiritur species sensibilis in sensatione.

Apprehensiuę de foris sunt quinque species: secundum quod sunt quinque

que sensus exteriores: qui conueniunt in hoc quod omnes sunt passiuę

potentie: propter quod obiecta eorum passibiles qualitates

dicuntur.

Secunda particula: in qua autor determinat de sensibus exterioribus: primo generaliter: secundo de vnoquoque specialiter. Circa primum tria facit. Primo: posito numero sensuum exteriorum / ostendit eosdem in hoc conuenire quod sunt passiuę et sentientes: quod potest dupliciter intelligi. Vno modo respectu obiecti et sic est verum simpliciter. Nichil enim agunt sensus in sua obiecta: sed ab eis patiuntur et alterantur de potentia sentiendi in actu. Et ideo qualitates sensibiles / que sunt obiecta sensuum / vocantur ab Aristotele in predicamentis passibiles qualitates: propter hoc scilicet quod inferunt passionem sensibus. Alio modo respectu sensationis: quam licet sensus effectiue producat cum obiecto / ut dictum est: tamen quia sensus dicitur sentire non ideo quia producit sensationem / sed quia eam recipit: sentire enim est quoddam pati: hoc est recipere sensationem: ideo Aristotele, qui loquitur de sensibus in quantum ipsi formaliter sentiunt / dicit esse eos potentias passiuas. De quo plura diximus circa primam diuisionem potentiarum anime.

Quod omnes sensus sunt potentie passiuę.

[illegible]

*post sanguinis Epax & valde qd Epax & panni
lignis admodum fort Epax valde qd vasa post
tunc magis hanc se valde qdere nemo et*

Nota ad hoc qd se

post multum &
habo de fere
pangimur ea
est dactylus
est dactylus

extrinse

hinc de amore p[er]fecto
 et p[er]fectu sanguis
 in eis p[er]fecto

18. *Scorpaenidae*
 19. *Scorpaenidae*
 20. *Scorpaenidae*
 21. *Scorpaenidae*

1872

—

... Pappeatime
... 2° Deau
... nicht an der

fine line

illa que est in organo sensus exterioris vel interioris. Unde Sco. in ij. dist. ij. q. r. in fine: illud est inquit una species in sensu/imaginatioe et intellectu: sed alia et alia nec ex hoc solū qd est in subiecto imaterialiori/representat vniuersalius: quia si per impossibile illa species que est in sensu/esset in fantasia: et illa qd est in fantasia/esset in intellectu: non representaret perfectius.

Item sensuum duo sunt magis necessarij: scz gustus ad discer-
nendū cibū bonū a malo: et tactus ad discernendū ea que cor-

rumpūt corporis exterius: ideo natura ordinavit illis mediū
intrinsecū: ne ex parte mediij esset defectus. Alij tres sunt de be-

ne esse: ideo talibus medium nō est innatum.

Tertio et ultimo ponit differentia inter sensus exteriores/accepta ex ij. et
ita necessarij animali/ qd sine eis impossibile est esse animal: scz gustus: p quē discer-
nit exristeca corrupētia: vt ē excessus calidi et frigidi et sic de alijs noctuis: et p hāc
necessitatē natura ordinavit his sensibz mediū innatū seu intrinsecū p qd sentiūt/
scz carnē: ne ppter indispositionē mediij impediat ab operationibz ita necessarijs
vite animalū. Reliqui vero tres sensus/ scz visus/ auditus/ et odoratus: qui inue-
niunt in solis animalibus pfectis (que scz mouent motu pgressiuo) sunt de bene esse:
vt scz a longe precognoscāt cōueniētia et noctua. Et in hoibus vltra hoc sunt causa
discipline: multū em nos adiunāt sensus/ et maxime visus et auditus in acq̃sitiōe sciē-
tiarū: vt dicitur in proemio metaphy. et in sen. et sen. ppter hoc itaqz hi tres sensus non
simp̃r necessarij sunt animalibz: qd pōt sine eis esse: natura min⁹ de ipsiis sollicita/ nō de-
dit eis mediū innatū seu intrinsecū: sed opant operatiōes suas p mediū extrinsecū.

Obiectū visus est visibile. Ad visionē autē requirit mediū il-

luminatū. Unde lux dicitur prout est in subiecto qd est corpus

luminosum. In diaphano vero vel transparente vocatur lu-

men. Sed in terso et denso vocat splendor. Radius autem su-

per lucem addit directionem: quia radius est lux directa. Adde-

dium visus est transparensum illuminatum. Organum autem

[illegible]

FO. LI

Compositio oculi

De audis
tu.

27
28

metheo in palliula arabisque organu
vocatur mureinga

o p^{ra} m^uenda qua m^uenda

fantasies
and ends

prohibens form orbicularibus alia spab form
diffundit

Urosalpinx carolinensis

renexerant mediante pulmone

crifandi et nate
et ad placitu

Declaratio diffinitiois somni
Medium auditus

Tractatus Tertius

Organus dicitur in aqua minus tamen in aere. Tertio autem organum auditus est tympanum auri. I. aer a natura insitus auri: clausus quaedam pellicula que miringa dicitur. Unde organum auditus attribuitur aeri: sicut organum visus aque: olfactus igni/gustus terre: non quod in compositione organi solum intret unum elementum: quis organum cuiuslibet sensus est mixtum ex omnibus elementis: sed hoc intelligendum est secundum dominium vel quandam appropriationem. Quarto diffinitur duas species fontis: quarum prima est echo: qui est sonus reflexus propter aliquod obstaculum a quo reuerberatur sonus in aere multiplicatur: sicut enim rotule facte in aqua ex lapidis percussione: si repercutiatur ab aliquo corpore opposito: reflectuntur quodammodo ad suum principium: ita sonus in aere multiplicatus si in multiplicatione sua repercutiatur ad aliquod corpus obiectum: redit ad suum principium. Nec autem percussio soni fit maxime a corpore concavo: et quanto a propinquiori repercutitur: tanto fortius repercutitur. Sicut enim in aqua circa locum percussione sunt rotule parue et motus fortis: et quanto plus recedunt: tanto sunt rotule maiores: sed semper motus in eis est debilior vis ad defectum: ita multiplicatio orbicularis soni in primo est fortior: ideo etiam sonus clarius auditur in remotis vero debilior et obsecus audis: donec illa multiplicatio deficiat.

Echo. Quinto autem ponit diffinitiones vocis: in qua primo ponitur sonus generatus ex percussione aeris inspirati. Et loco huius Aristoteles. II. de anima/ponit percussio: sed tunc non est predicatio formalis seu quidditativa: sed causalis. Vox enim cuius sit qualitas: non est formaliter percussio: sed sonus generatus ex percussione. Et additur aeris inspirati: ubi tangitur causa materialis seu obiectum vocis. Natura enim utitur aere inspirato: primo ad refrigerationem cordis: quod est membrum calidissimum in animali: secundo ad formationem vocis. Postea tangitur causa efficiens illius percussione: cum dicitur facta ab anima. Instrumentum autem quo attrahitur et expellitur aer: est pulmo. Ex quo patet: quod sola animalia pulmonem habentia (quibus solis etiam convenit respiratio) possunt formare voces: percussio autem aeris causans vocem fit ad vocalem arteriam. Sunt enim due vie sine meatu in gula: hoc est anteriori parte colli. Una est ampla per quam cibus ingreditur in stomachum: et vocatur a medicis meri vel isophagus. Alia est arcta per quam aer ad pulmonem inspiratur et expellitur: et dicitur vocalis seu sonans arteria. Ultimo tangitur causa finalis cuius subiungitur: cum imagine significandi: et hoc vel naturaliter vel ad placitum.

De olfactu. Obiectum olfactus est odor: resolutus per calorem a re odorifera: cuius medium est aer vel aqua. Organum autem ipsius sunt duae caruncule protense a cerebro: similes duobus capitibus mammillarum: per quas venit spiritus odorabilis.

Determinans autem de tertio sensu exteriori scilicet olfactu tria facit. Primo ostendit: quod odor resolutus a re odorifera per calorem est obiectum proprium olfactus. Quod autem resolutio odoris fit per calorem: patet: quia resolutio odoris non fit sine summi evaporatione. Summi vero evaporatione fit per calorem: cuius est dilatare et resolovere. Unde sicut frigiditas impedit resolutionem odorum et resolutos odores extinguit: ita caliditas illam resolutionem promouet. Et hec est causa: quare cloace et alia loca fetida minus

*Inchoatio autem
de huiusmodi
et inchoatio
sunt*

*Quod est factum in huiusmodi
de huiusmodi inchoatio
olfactus est factum
quod animalia per se sunt
aerem et aquam*

*que sunt per calorem
et per calorem
et per calorem*

factum

Parvuliphilosophie natu. Fo. LII

In hyeme ¶ In estate ferent. Sunt autem odores duplices fm Aristotelem in lib. De sensu & sensato. Quidam enim sunt delectabiles per se & quidam per accidens. Odores delectabiles per se sunt qui equaliter delectant elurientes & repletos: sicut sunt odores florum: & hi sunt proprii hominum / vt eorum caliditate temperetur frigidity cerebri. Illi vero odores sunt delectabiles fm accidens: qui non fm se sed ratione nutrimenti cuius sunt passio / delectationem afferunt: vt sunt odores ciborum / qui delectant solum elurientes & non repletos: & tales odores sunt communes hominibus cum multis alijs animalibus. Secundo autor ostendit medium olfactus esse aerem vel aquam: animalia em respirantia sentiunt odores in aere: pisces vero in aqua a longe odorant alimentum. Ultimo ostendit organum odoratus non esse nasum (quia naso absciso olfactus non amittitur) sed duas carnunculas intra cranium in concavitate emunctoij narium. Et quia homo fm proportionem quantitatis sui corporis habet cerebrum maximum inter omnia animalia: ideo propter propinquitatem organi odoratus ad cerebrum / homo habet primum odoratum. Nam frigiditate cerebri organum odorandi (quod debet esse potentia calidum) maxime indisponitur in hominibus: & non imutatur nisi a magnis odoribus. Dedit aut natura homini maximum cerebri propter duo. Primo vt liberius in eo perficerentur operationes interioru virtutu sensitivaru: que sunt necessarie ad intellectus operationem. Secundo / vt frigiditas cerebri temperaret calorem cordis: quod necesse est in hoie abundare ad hoc vt homo sit recte stature: vt dicit Aristoteles in lib. de somno & vigilia. Ex hoc etiam patet / quare in hominibus reumata multa fluunt a cerebro. Nam vapores virtute caloris eiecati a nutrimento vsq; ad caput propter magnitudinem cerebri frigidi / cito ingrossantur & descendentes multas faciunt reuhas in infirmitates. Ideo etiam in adiutorium sanitatis contra magnam frigiditatem cerebri dati sunt a natura hominibus / & non alijs animalibus odores floz & aromaticoꝝ caliditate illa frigiditas tepereetur.

Duplices
odores
Medium
olfactus
Organum
olfactus
Quare
homo primum
habet olfactum.

Obiectum gustus est sapor: cuius medium est duplex: scilicet

De gustu

inter insecum / vt caro porosa in superficie lingue: que red

dit sorem spiritui / qui est in neruo interiori. Sed extrinse

cum medium est humiditas salivalis.

Autor circa gustum breuissime tangit tria: sicut fecit & circa alios sensus. Primo dicit obiectum gustus esse saporem: que sic diffinit Aristoteles in libro de sensu & sensato: Sapor est passio humidi facta a sicco mediante calido / alteratiua gustus de potentia ad actum. In qua diffinitione primo tangit genus cum dicitur passio: significans qualiter sensibilem de tertia specie qualitatibus. Secundo cum additur / humidum: tangitur proprium subiectum saporis. Nam sicut odor magis sequitur siccum: sic sapor humidum. Tercio cum dicitur / facta a sicco &c. tangitur causa effectiua: siccum enim terrestre alteratum a calido est causa effectiua saporis. Ultimo tangitur causa finalis cum dicitur / alteratiua gustus &c. Secundo autor ostendit: quod medium gustus / id est virtutis perceptiue saporum est duplex. Quoddam est intrinsecum / quod scilicet est pars ipsius animalis: vt est caro lingue. Aliud extrinsecum / quod scilicet non est pars animalis: sed est de natura aliquid elementis: vest humiditas salivalis. Nam cum humiditate saluali sapor deferretur

Saporis
diffinitio.
Medium
gustus.

Sensibilia communia sunt quinque: scilicet motus/ quies/ nume-
rus/ figura/ et magnitudo: quę dicuntur communia/ quia a plu-
ribus sensibus particularibus sentiuntur. Item excellens sen-
sibile corrumpit sensum: quia organum debet esse in quadam
proportionē media. Item sensibile positum supra sensum nō
facit sensationem.

Autor in fine circa sensus exteriores ponit tria notabilia. In primo enu-
merat quinque sensibilia communia: et subiungit/ quod dicuntur sensibi-
lia communia: quia sentiuntur a pluribus sensibus particularibus seu exteriori-
bus/ ut a visu et tactu. Ex quo sequitur: quod non ideo dicuntur sensibilia commu-
nia quia sentiuntur a sensu communi: quia hoc etiam convenit sensibilibus pro-
priis: nec etiā ideo quod ab omnibus sensibus exterioribus/ sed sufficit quod a pluribus.
Circā quod notabile considerandum est: quod sensibile. id quod cognoscitur a
sensu/ est duplex fm̄ Arist. p. de anima: scilicet per se et per accidens. Sensibile per se
est quod inuitat sensum per speciem propriā: et illud est duplex/ scilicet proprium et cō-
proprium. Proprium est quod ab uno solo sensu per se cognoscitur: ut color est obiectū ap-
prietū visus/ et sonus auditus et c. ut ita patuit. Sensibile cōmune est quod a pluribus sen-
sibus cognoscitur: et talia sunt quinque/ ut patet in textu. Sensibile per accidens est
quod cognoscitur a sensu nō per speciem propriā/ sed per speciem alterius: et illud est
triplex. Quoddam enim sentitur per speciem sui effectus: ut cāpana auditur per so-
num. Secundo aliquid sentitur per accidens: quia sentitur per speciem sui accidē-
tis/ ut homo videtur per figurā et colorem. Tercio aliquid dicitur sensibile per acci-
dens: quia cognoscitur per privationē sensibilibus per se: ut tenebre videntur per ac-
cidens/ scilicet privationē luminis: et silentium auditur per privationē soni: ut etiā tan-
git Scotus in. ij. meta. q. iij. Postea autor in notabili secūdo et tertio ponit du-
as proprietates sensus in ordine ad sensibile. Prima est hec/ sensibile excellens cor-
rumpit sensum. Cuius rationē subiungit: quia sensus est potentia organica: ita quod nō
est aliqd precise ipsius anime: sed est vel forma toti ipsius organi. i. cōpositi ex ani-
ma/ ut est principii talis operationis et ex parte corporis: vel est aliqd cōsequens
illā formā totius/ ut dicit Scotus. q. vij. q. Sed organum debet habere tale cō-
temperamentum primariū qualitātū/ ut sit capax specierū sui sensibilibus. Multum mo-
di autem cōtemperamentū corrumpitur ab excellenti sensibili: sicut cōsonantia chor-
darum corrumpitur percussis fortiter chordis: ergo et sensus qui nō potest cōser-
uari sine illō tēperamēto. Non solū autē sensus corrumpitur ab excellenti sensibili: sed
etiā a quocunq; si excesserit tempus in quo natus est operari: ut dicit Aristoteles
in lib. de som. et vigi. Cuiuslibet enim virtutis naturalis determinatū est opus. Eni na-
turam: et ideo necesse est talem virtutē deficere/ quādo excesserit operando tempus
in quo natus est operari: vel quādo operatur excellentiorē operationē/ quā opus
sue virtutis requirit: sicut si visus videat aut excellentius visibile/ puta lucem so-

Quot sunt
sensibilia
communia

Cur motus
et c. de
sensu
communi

Sensibile
distinctio

Cur excel-
lens sensi-
bile cor-
rumpit sensu

Cur excel-
lens sensi-
bile cor-
rumpit sensu

Cur excel-
lens sensi-
bile cor-
rumpit sensu

Tractatus

Tertius

his aut proportionabile: sed longiori tempore sit a natura determinatum: necesse est talem vilius deficere et corrumpi. Et hoc patet differentia inter sensum et intellectum: quam ponit Aristoteles. in. de anima. Sensus enim corrumpitur ab excelsu sensibilis: quod soluit illam median proportionem / in qua constituit bona dispositio organi. Intellectus vero quia non habet organum / non corrumpitur ab excelsu lentis intelligibili: sed magis perficitur. Et ideo intellectus intelligens excellens intelligibile / non minus imo clarius potest intelligere parum. Non sic est de sensu: Nam visus qui intuebatur excellens visibile / conuersus ad minora visibilia non potest ea videre. In ultimo notabili ponitur secunda proprietas: et est hec: Sensibile positum supra sensum non facit sensationem: ut color positus supra oculum non potest videri etc. Unde circa quemlibet sensum dictum est eius medium / per quod sensibile venit sensui. Declaratio autem huius proprietatis patet ex his que dicuntur circa differentias inter potentiam sensitivam et vegetativam: et iterum alibi.

De sensibus interioribus.

Potentie apprehensivae deintus sunt quinque: scilicet sensus communis / imaginatio / formativa siue fantasia / estimativa et memorativa.

In hac tertia particula autor determinans de sensibus interioribus / duo facit. Primo enumerat quinque sensus interiores: secundo determinat de vnoquoque in speciali. Circa primum est sciendum: quod de numero sensuum interiorum discordat Aristoteles ab Averroce. Aristoteles enim solum ponit unum sensum interiore / scilicet sensum communem: cuius organum dicit in libro de somno et vigiliis / esse cor: fantasiam vero et memoriam etiam ponit: non tamen tanquam potentias / sed ut aliquid ad sensum communem pertinens: ut patet ex diffinitione fantasie quam ponit secundo de anima: et ex diffinitione memorie / quam ponit in libro de memoria et reminiscencia: que diffinitiones locis suis dicuntur et declarabuntur. Averroce autem in sexto naturalium (quem hic noster autor sequitur) ponit quinque sensus interiores et organa eorum in cerebro. Situs autem et distinctio organorum omnium sensuum interiorum sic colligitur ex dictis Averroce / sexto naturalium / et secundo de sensu. primi canonis / doctrina sexta / capitulo de virtutibus animalibus coprehensibus. Cerebrum enim dividitur in duas partes: scilicet in anteriorem / que est maior: et posteriorem / que est minor. Et in parte anteriore sunt duo ventriculi: unus altior alio et ante alium. In quorum primo est sensus communis: ad quem velut ad centrum concurrunt omnes nervi ab organis sensuum exteriorum. In secundo ventriculo eiusdem partis anterioris cerebri est imaginatio. In parte autem cerebri posteriori est tantum unus ventriculus / in quo est vis memorativa. Inter istas duas partes est unus ventriculus medius habens duas partes / unam superiorem et altam / inferiorem: ita quod una est posita supra altam. In inferiori igitur parte ventriculi medii est cogitativa seu fantasia: in superiori autem parte eiusdem ventriculi est estimativa. Sanctus autem Thomas in prima parte. q. lxxviii. articulo. iij. non ponit fantasiam distinctam ab alijs. Ideo solum ponit quatuor sensus interiores: quorum duo scilicet sensus communis et estimativa sunt poterie apprehensivae: relique due solum recedunt: ita quod imaginatio sit thesaurus specierum sensibilium / que cognoscuntur a sensu communi: et vis memorativa sit thesaurus specierum non sensibilium / sed elicitarum ex sensibilibus per estimativam.

Aristote. positio.

Situs et distinctio sensuum interiorum.

Sancti Thomae positio.

Sensus communis est vis apprehensiva omnium obiectorum ^{De sensu communis}
 sensuum particularium per omnes differentias omnium sen-

satorum: qui se habet ad sensus exteriores / sicut centrum in circulo ad circumferentiam: quia species omnium sensibilium

exteriorum veniunt ad sensum communem. Cuius tres sunt actus. Primus est convertere se super actus particularium

sensuum: et sic dicit / video me videre. Secundus est ponere differentiam inter obiecta particularia sensuum: et sic dicit / albu non

est dulce. Tertius est apprehendere in loco in quo non est / sed erit: et sic apprehendit stillam directe cadentem super terram quasi lineam continuam.

Hic autor specialiter de quolibet quinq[ue] sensuum interiorum determinat. Et principaliter de sensu communi: ubi tria facit. Primo eum diffinit: secundo ad sensus exteriores comparat: tertio tres eius actus ponit: que omnia patent in textu. Ad quorum clariorem intelligentiam considerandum est: quod exteriores sensus dicuntur particulares. Et iste primus sensus interior dicitur communis non communitate predicationis: quia sensus communis de nullo sensu exteriori predicari potest: sed dicitur communis primo ideo: quia est origo omnium sensuum exteriorum: a sensu enim communi oriuntur omnia organa sensuum exteriorum: sicut plures linee oriuntur ex uno centro circuli: et ideo sensus communis ab Aristotele solet appellari primus sensitivus. Secundo: quia ipse iudicat de obiectis et de actibus omnium sensuum exteriorum. Et ideo omnia sensibilia cognoscit que cognoscuntur a sensibus exterioribus: differenter tamen cum sensibus exterioribus: quia sensus exteriores cognoscunt sensibilia solum cognitione intuitiva: hoc est / solum tunc quando obijciunt sensui existentia et presentia vel brevi tempore post: ut illis sensibus quorum sensibilia multiplicat suas species cum motu locali vel successivo: sed sensus communis cognoscit rem etiam in eius absentia: dummodo habeat speciem eius apud se: ut contingit in somnis. Nam somnium est passio primi sensus seu sensus communis ut dicit Aristoteles in libro de somno et vigiliis et tangitur in tertio sequenti.

Imaginatio est sensibilem proprietatum obiecto absen-

Tractatus Tertius

te perceptio. Et differt a sensu cōmuni: quia sensus cōmunis indiget presentia obiectoꝝ rei/ nisi in somnis: imaginatiua vero non. Item sensus cōmunis non seruat idolum siue species receptam ab obiecto in absentia: sed imaginatio seruat eā vsq̃ ad abstractionem/ quę fit per intellectum agentē.

Determinat

de secundo sensu interiori / scz de imaginatione: circa quam duo facit. Primo ponit eius diffinitionē: circa quod est considerandū / q̃ imaginatio non capitur hic pro actu potentie imaginatiue / sed pro quadam potentia sensitua interiori: cuius officii s̃m Aucennā lib. naturaliu/ par. iij. cap. i. est retinere illud quod sibi traditur a sensu cōmuni. Retinet em̃ species illorū q̃ cognoscuntur tā a sensibus exterioribus q̃ a sensu cōmuni: nō tñ cognoscit sicut sensus communis / aut sensus exteriores. Ex quo sequitur / q̃ perceptio in diffinitione imaginationis idem est q̃ potentia receptiua et retentiua et non cognititiua: sensibilem proprietatē. i. fantasmatū seu specterū sensibiliū: absente obiecto. Et in absentia rei sensibilis. Ex qua diffinitione patet: q̃ imaginatio est quasi thesaurus specierū sensibiliū. Postea autor subiungit duas differentias inter imaginationē et sensum cōmunem. Prima differentia: quia sensus cōmunis cognoscit singula sensibilia mediātibz sensibus exterioribus / quorū sunt illa p̃p̃ia sensibilia: cognoscit em̃ colorē per vīsum / sonū per auditū &c. vt dicit Aristot. in lib. de sen. et sen. p̃p̃e finem. Et ideo sicut sensus exteriores indigent presentia obiecti: ita et sensus cōmunis. Et hoc verū est in vigilia: Nā in somnis species resequatur / in imaginatione redeunt ad sensum cōmunē: et sensus cōmunis ita per species illas cognoscit res quaz sūt spēs / q̃si tñc p̃mū essent recepte p̃ sensus exteriores a rebz p̃sentibz: et ideo tñc cōtingit somnū. Secunda differentia: quia sensus communis non retinet apud se speciem sensibilem / nisi dū actu cognoscit per ipsam vel breui tpe post / si fuerit fortis impressio: et q̃a in somno occurrunt alia et alia idola seu fantasmata sensui cōi: ideo aliud et aliud videmus p̃ somnū: et eodem ordine cognoscuntur quo veniunt ad sensum cōmunē. Imaginatio vero seruat fantasma lō go tēpore: a quo fantasmate postea abstrahitur species intelligibilis per intellectū agentem. Sic intelligendo hanc abstractionem / intellectus agens concurrēns cum fantasmate / tanq̃ due cause partiales causant effectiue speciem in intellectu possibile: sicut lumen dicitur abstrahere speciem coloris a colore: quia scilicet lūmē concurrēns cum colore sicut due cause partiales / causant speciem visibilem in oīa phano. Nam sicut se habet lumen ad colores / ita intellectus agens ad fantasmatā: vt dicit Cōmen. iij. de anima / cōmen. v.

Formatiua est potentia componens speciem cum specie: et facit mirabilia monstra / scilicet Chimeras: que ab alijs etiam

Officium
imaginatio
tionis

Quo in
tellectus
agens ab
strahit
speciem a fa
ntasmate.

Parvuli philoso. natura. Fo. LV

vocatur fantasia. **Diffinitur** autem sic: **Fantasia** est motus factus a sensibus qui sunt extra: unde et fantasia dicitur apparitio siue visio.

Determinat de tertio sensu exteriori scilicet de potestate formativa. Et duo facit. Primo eam diffinit: secundo nomen eius aliud declarat. Ad quod declarationem sciendum: quod officium formativum ut dicit Avicenna est facere compositionem inter ea que conservantur in imaginatione: hoc est componere speciem cum alia specie: ut etiam dicitur in eius diffinitione posita in textu. Et per hanc potentiam possumus facere varia monstra componendo aliqua que in re nunquam sunt composita: cum enim habemus in imaginatione species solis et viridis seorsum componendo ea ad invicem cognoscimus viridem solem: excogitantes aurum cum monte in componendo speciem auri cum specie montis: similiter chimera componendo in compositibilia ad invicem. Nam chimera fingitur ex capite leonis / ventre capre / cauda serpentis. Postea autor dicit: quod iste sensus ab alijs vocatur fantasia: ut ab Egidio romano. Unde in. iij. quod li. q. r. dicit: quod fantasia plus potest duobus potentijs premittis: quia non solum speciem recipit quod facit sensus communis: et retinet / quod facit imaginativa: sed etiam componit unam speciem cum alia. Sanctus vero Thomas parte. i. q. lxxvij. articulo ultimo / fantasia non distinguit ab imaginatione. Et eiusdem opinionionis videtur esse Scotus in. j. metaphys. q. iij. et in. iij. sen. dist. x. q. vii. de actione immanente: ubi dicit: quod imaginatio est motus factus a sensu secundum actum: et hec eadem est diffinitio fantasie ut patet. ij. de anima: et hic etiam ponitur in textu. Per hanc autem diffinitionem diffinitur fantasia secundum intentionem Aristotelem non pro potentia: quia ut dictum est Aristoteles solum unicum posuit sensum interiozem / scilicet sensum communem: sed pro apparitione fantasmatum in sensu interiori. Nam fantasma est species sensibilibus recepta in sensu interiore: et motus seu apparitio illius fantasmatum in sensibus interioribus dicitur fantasia. Fantasia enim dicitur quasi apparitio vel visio: ut hic ponitur in textu. ij. de anima. Ex his patet sensus diffinitionis fantasie: que sic exponitur: Fantasia est motus factus scilicet in sensu communem secundum Aristotelem. vel secundum alios in virtute formativa a sensu secundum actum: vel secundum textum autoris a sensibus qui sunt extra: quoniam sensibili species non movet sensum interiozem nisi prius immutata fuisset in sensu exteriori.

Estimativa / que et cogitativa dicitur: cuius officium est elicere intentiones non sensatas ex sensatis / ut intentionem amicitie et inimicitie: et per istam potentiam ovis indicat lupum esse inimicum.

Notificat autor quartum sensum interiozem. Primo enim ponens duo nomina: Quod dicitur quod primum est estimativa / secundum cogitativa. Et secundum nomen sic servit cogitationem distinguunt nomina huius potentie: ut cogitativa sit in hominibus: estimativa vero in brutis. Licet secundum Avicennam tertius sensus / que dixit autor formativa / dicat virtus cogitativa

Tractatus Tertius

**Officium
estimati-
ue.**

glutina. Seco ponit officii seu actus estimatiue: qui est vt ex speciebus sensatis. i. his que cadunt sub apprehensione alicuius sensus exterioris: quasi p. suffusione est
tiae intentiones nō sensatas. i. ea que nunq. ceciderunt sub apprehensione alicuius sen-
sus exterioris: vt omnis ex figura/colore/motu. r. voce lupti/que sunt spes sensate: est
est speciem intimitie/que est intentio nō sensata: r. sibi ex voce matris elicit speciem ami-
tutis. Secus tamen in liij. distin. j. q. j. dicit falsum esse q. omnis ex speciebus sensa-
tis eliceret intentiones non sensatas: si placet lege ibi

Memoratiua dicit esse potentia recipies intentiones r. eas con-

seruans: vnde r. thesaurus intentionū dicitur. Cuius actus est

memoratio vel memorari: vnde per ea que aduertere memorat

ea que prius aduerterat.

Determinat

**Duplex
memoria.
Memorie
distinatio.**

q. d. cōf. derādū est pmo: q. memoria in hoibus est duplex: quedā est intellectiua/
de qua loco suo dicet: r. quedā sensitua/de qua nūc agit. Sensitiua memoria pōt
capi dupliciter. Ano mō p. actu memorandi: r. sic de memoria loquitur Aristo. in li.
de memoria r. reminiscētia. vbi vult distinguere memoriā q. memoria nihil aliud
sit q. retentio habitualis cognitiōis sensitiue vel intellectiue: cū factū fuerit aliq. d.
tēpus. Altima partē distinctionis declarās Aristo. ibide dicit: q. ille q. nūc co-
gnoscimus nō est memoriā: nā sensus est p. n. r. spes futurū ipse vero memoriā: et
ideo semp. memoria est post tēpus: q. d. debet esse mediū inter cognitiōē cuius est
memoria r. ipam memoriā. Et hoc etiā pulchre declarat Seco. in liij. dis. r. liij. dices
q. ad hoc q. memoremur/requirir q. aliquis actus humanus sit p. teritis: qui quide
actus humanus cū obiecto eius est totale obiectū memorie: solū em. memozamur
id q. d. prius sensimus aut intellexim. Et quo sequir q. memoria habet duplex ob-
iectū partiale. Anū p. p. inquit: r. illud est cognitio p. teritis: r. sic verū est q. memo-
ria semp. est p. teritorū. Aliud est obiectū remotū: r. est illud de quo fuit cognitio p.
terita/que est obiectū primū memorie: r. sic memoria potest esse p. teritis: nā res du-
dum a nobis cognita pōt adhuc esse p. teritis: vt hec nostra domus. Differt aut memo-
ria a reminiscētia s. m. Aristo. q. memoria est r. etio habitualis noticie: reminiscē-
tia vero resumptio noticie oblite p. aliquod principū in memoria retentū. An non
qd. homines sunt bene memoratiui r. reminiscitui: sed vt frequēter sunt tardi in
gentio bene memoratiui: veloces aut in gentio r. bene discētes sunt bene reminiscitui.
ut differunt: quia oīa animalia que sentiunt tempus/habent memoriā: r. per
eandē potentā memorant p. quā cognoscūt tempus: Reminiscētia vero solum
homo habet inter animalia. Ex quibus omnib. patet quid sit memoria accepta p.
actu memorandi. Alio mō capir memoriā p. potentia memoratiua. Et de memo-
ria sic accepta loquitur hic autor: cui? officii s. m. Autem. v. j. naturalū li. j. cap. v. j.
est retinere ea que apprehensa sunt p. estimatiua. Unde sic se habet ad estimatiua
sicut imaginatio ad sensum cōem: sicut em. ea que apphēdunt a sensu cōt. nō reti-
nent ab eodē sensu cōt. nisi q. diu est i. actu sentiēdi: imaginatio aut illa retinet r. cō-
seruat: ita vis memoratiua retinet r. cōseruat ea que in estimatiua nō remanēt: nisi
q. diu est in actu sentiēdi. Et quo patet: q. sicut imaginatio est thesaurus specierū

**De obli-
uio memo-
rie.**

**Prin-
cipia
r. memo-
ria r. remi-
niscētia.**

**Officium
memorie.**

Parvuli philosophie natu. Fo. LVI

sensatarū: ita vis memoratiua est thesaurus intentionū / scz specierū nō sensatarū: quas estimatiua elicit ex speciebus sensatis. Ex hoc potest haberi sensus clarus diffinitio-
sinitio-
species nō sensatas / et eas cōseruās. Patet etiā corollariū qd ex diffinitōe inferri
viz qd memoratiua est thesaurus intentionū. Postea auctor ostendit qd actus
actus memoratiui virtutis est memorari: de quo iam copiose dictum est in prior
acceptio-
cognoscimus / memoramur similia his que prius cognoueramus.

max
mal
et est motus naturalis
no sequit cognoscere
Virtus motiua est duplex. Quedā est motiua motu naturali:

et volun
tuus
quod vel e
volun
que mouet nō sūm apprehensionē: nec est subiecta imperio ra-

specie
accidit ad emissionem
pulmonis
tionis: qualis est virtus vitalis siue pulsatiua. Est autē hec vis

omnino
in corde sicut in organo: et est vis per inspirationē et respiratio-

nem: principium existēs temperatiē caloris et corporis: cuius

passione
reducitur
ad
motum
huc
et
ecce
consyderatio spectat ad physicū. Ubi nota: qd cum virtu-

reducitur
ad
motum
huc
et
ecce
tes animales intenduntur naturales remittuntur: vt patet in

reducitur
ad
motum
huc
et
ecce
homine dormiēte vel studiēte. Alia est motiua motu animali:

reducitur
ad
motum
huc
et
ecce
cuius actus subest rationi: que vocatur appetitiua siue desy-

reducitur
ad
motum
huc
et
ecce
deratiua: que a theologis vocat sensualitas. Que ē duplex:

scz imperās et imperata. Imperata est duplex: scz irascibilis et

cōcupiscibilis. Cōcupiscibilis ē appetitiua boni delectabilis

sed irascibilis ē appetitiua boni ardui expeditis. Ex quibus duabus

oriuntur quatuor affectus: scz gaudium / spes / dolor / et timor. Im-

perata est virtus sita in nervis et membris officialibus/ contra

bens se ad nutū imperantium: vt patet in sensib⁹ exteriorib⁹.

Hec est quarta et vltima particula pertinet ad potētiās sensitiuas: in qua auctor determinat de potentia motiua simul et appetitiua. Et ponit tres diuisiones potētie motiue: quarū p^{ma} est hec: Potentia motiua quedam in animali mouet motu naturali: hoc est tali motu qui nō sequit^r cognitionem: nec in hominibus potest moderari aliquo imperio rationis. Alia est: quē motu mouet animal. Tali motu qui presupponit cognitionē: et potest moderari imperio rationis et dicitur appetitiua seu sensualitas. ¶ Ad declarationem huius p^{me} diuisionis considerandum est primo finem medicos triplicem esse virtutem in animali. Prima est virtus vitalis/ per quam membra viuunt: et origo eius est cor: cui deferuntur arterie a corde procedentes: que dilatantur ad cordis constrictionē/ et constringuntur ad cordis dilatationem. Nam cor per sui dilatationem recipit aerem frigidum a pulmonē inspiratum: sed cōstringendo se pellit spiritum vitalem in arterias: et ideo dilatantur. Et postea cum se iterum cor dilatatur/ constringuntur arterie: et in omnia alia membra transmittunt id quod a corde receperunt: et iste motus cordis et arteriarum dicitur a medicis pulsus. Secunda virtus est naturalis/ per quam membra nutriuntur: que oritur in epate vbi generatur sanguis et alij humores/ vt dictum est circa potētiās vegetatiuas. Et huius virtutis subferuntur vena ab epate procedentes: que sunt receptacula sanguinis/ quo nutriuntur omnes partes corporis. Tertia et vltima est virtus animalis per quā animalia sentiunt et mouentur motu qui sequitur cognitionē: et hec oritur a cerebro: in quo sunt organa oīum sensuū interiorum: et a quo oriuntur etiā organa sensuū exteriorum/ vt iam dictum est: huius virtutis deferuntur nervi a cerebro procedentes. Differunt autem he tres virtutes ab inuicem: quia vitalis et naturalis mouent motu naturali: qui scilicet non pedit ex cognitione aliqua: et ideo non potest moderari per imperium rationis: sed est ille motus in animali sine intermissione: intenditur autē et remittitur finem intentionem et remissionem illarū virtutum: sed virtus animalis mouet finem cognitionē: et ideo nō mouet cōtinue/ vt infra patebit. ¶ Auctor igitur noster per potētiā motiua motu naturali intelligit virtutem tam vitalem quā naturalem licet solum declarat de virtute vitali seu pulsatiua: cuius organum dicitur esse cor: in quo solum esset in corde: quia ex corde diffunditur in arterias/ vt dictū est. Finem vero seu vtilitatem virtutis vitalis seu pulsatiue dicit esse separamentū caloris cordis et totius corporis. Motiua vero motu animali intelligit virtutem animalem seu sensitiuam. Unde statim subiungit quod cum virtutes animales intenduntur/ remittuntur naturales: et contra. P^{ma} patet in homine studente: in quo propter intensiōem viriū sensitiuarū (quarū ministerio vititur intellectus in addiscendo vel contemplando) remittuntur omnes virtutes naturales. Hinc est quod antiqui palladā deā sapientie/ vocauerunt minervam quā minuēt nervos seu vires naturales. Secundū patet in homine dormiente. Nam in somno quiescentibus viribus sensitiuis propter earū ligationem/ digestiua et alie omnes virtutes naturales intenduntur: vt docet Aristoteles in lib. de som. et vi. ¶ Ad declarationem alterius membri diuisionis considerandū est secundo triplicem esse appetitū. Quidam est appetitus naturalis: alius sensitiuus: et tertius intellectiuius. De appetitu naturali copiose dictū est in p^{mo} tractatu/ circa textum de appetitu materie: infra etiā dicit de appetitu intellectiui/ qui est volūtas. Hūc autē dicendū est de appetitu sensitiui. ¶ Circa quod sciendū est tertio finem Seco. rxiij. distinctū. et in plurib⁹ alijs locis: Cumlibet potētie appropinquet seu cognoscit

**Triplex
virtus in
animali.**

**Differen-
tia virtutū**

**Organū
virtutū
vitalis.**

**Quare
in virtu-
tes natu-
rales inte-
dunt/ ani-
males re-
mittunt/ et
ecōtra.
Triplex
appetit⁹.**

Partuli philosophie nati.

Jo. LVII

correspondet proprius appetitus: ideo tot sunt appetitus in animali/ quot potes. In aniali
 tie apprehensive. Nam sicut est alia delectatio et tristitia consequens apprehensio/ sunt plu-
 nem huius vel illius sensus: puta gustus vel tactus etc. ita est alius et alius appetitus. *res appeti-*
 tus. Unde fin Aristot. ij. de aia: ubi dicitur est sensus/ ibi est delectatio et tristitia: ubi
 autem hec sunt/ ibi et appetitus. Et ideo ibi dicit Aristot. q. omne animal sic ut ha-
 bet sensum/ ita et appetitum. Unde etiam animata imperfecta que solum habet tactum/ *situi.*
 propter appetitum delectationis fin tactum dilatant presente delectabili: cum vero
 sentiunt aliquod contrarium/ constringunt. Communiter tamen loquimur de appetitu sen-
 sitivo sicut de uno: et ille est qui sequitur virtutem imaginativam seu fantasiam. Et sicut
 virtus imaginativa cognoscit omnia obiecta sensuum/ et in presentia illorum et in absen-
 tia: ita suo appetitu delectatur in illis/ si sint convenientia: vel tristatur de illis/ si sint
 disconvenientia. De hoc igitur appetitu qui consequitur imaginativam/ hic loquitur au-
 tor: qui appetitus a theologis vocatur sensualitas. Cuiuslibet autem potentie appe-
 titus est idem obiectum/ et sub eadem ratione cum sua cognitiva: ut dicitur Sco. ij. di.
 1. q. ij. et vnum etiam est organum/ si fuerint organice: et fin vnam et eandem speciem
 exeunt in actum: licet fin quendam ordinem: nunquam enim potentia appetitiva exit in suam
 operationem/ nisi sua cognitiva prius extiterit: quia nihil volitum seu appetitum nisi
 cognitum: licet hoc fiat fin vnam et eandem speciem. *Postea* autem ponit secun-
 dam divisionem/ subdividendo secundum membra prioris divisionis: et est hec: Po-
 tentia motiva motui animalis est duplex: quedam scilicet imperans motum/ et quedam
 exequens motum. Imperans motum est appetitivus: de qua iam dictum est. Cuius tamen
 in hominibus non solum appetitus sensitivus est principium motus progressivi/ sed
 etiam intellectivus/ qui est voluntas: ut dicitur. ij. de aia. Si enim appetitum offenditur
 aliquod delectabile seu convenientis: imperat appetitus illud prosequi. Si vero ob-
 statur disconvenientis vel nocivum/ iubet illud fugere. Virtus vero imperata sine exe-
 quens motum/ est vis libera in nervis et alijs membris officialibus ad motum deputa-
 tis: ut sunt musculi/ virtute quorum membra possunt contrahi et distendi: similiter pe-
 des et alia huiusmodi. Et hoc verum est de potentia motiva organica: Nam fin Sco. in
 ij. di. 1. q. vij. duplex est potentia motiva exequens motum: una organica/ qua mo-
 uetur corpus animalis: alia non organica/ qua movetur anima separata a corpore:
 qualis motiva etiam est in angelis. *Tertia* divisio qua subdividit primum mem-
 brum secunde divisionis est hec: Potentia imperans motum/ siue appetitus est du-
 plex: scilicet concupiscibilis et irascibilis. Hec autem distinctio appetitus non solum
 invenitur in appetitu sensitivo/ sed etiam intellectivo: ut tenet Henricus Bandensis
 q. vij. q. xvij. et Sco. in ij. di. 1. q. xvij. et. xxvij. Distingunt autem hi duo appetitus
 ab invicem per hoc: quia appetitus concupiscibilis habet pro obiecto bonum de-
 lectabile/ in quod tendit: irascibilis vero bonum arduum. Bonum autem delectabile
 est bonum concupitum a concupiscente propter comodum eius: ut convenientia sen-
 sibus sunt bona delectabilia sensuum: ideo sensus talia delectabilia appetit pro-
 pter suum comodum seu delectationem/ et contraria his fugiunt. Bonum vero arduum
 dicitur bonum/ quo appetens appetit superare omnia sibi contraria/ ut superemi-
 neat eis. Et talia bona licet non sint delectabilia sensibus: quia sunt difficilia: ta-
 men quia sunt convenientia nature/ ideo appetuntur: propter moderationem primi
 appetitus necessaria virtus/ que est temperantia: ad moderandum autem secundum ap-
 petitum conferre fortitudo. Alter distinguunt predicti appetitus fin Sco. xxvij.
 di. ij. per appetibilia et fugibilia primo vel ex se: quod respicit concupiscibilia et appe-
 tabilia et fugibilia non primo/ sed secundo: et propter illa primo appetibilia et pu-
 motu fugibilia: ad secundum vero moderandum vultis est fortitudo. Concupiscibi-
 lis enim respicit illud quod ex se natum est esse convenientis vel disconvenientis: ut a
 nullo alio posito circa ipsum nisi sola apprehensione facta/ natus est sequi actus de-
 lectandi aut tristandi/ siue prosequendi et fugiendi: quantum est ex parte eius. La.

De obli-
 cor orga-
 no appeti-
 tiue.

Divisio
 motive
 motu ani-
 malis

Motiva
 exequens
 motu est
 duplex.

Prima
 distinctio
 appetitus
 concupisci-
 bilis et ira-
 scibilis.

Bonum de-
 lectabile

Bonum ar-
 duum

Secunda
 distinctio

concupisci-
 bilis et ira-
 scibilis

concupisci-
 bilis et ira-
 scibilis

Tractatus Tertius

Aug. Gela

illa autē non respiciat irascibilis pro objectis: actus enim irascibilis est irasci: irasci autē fm̄ philosophū. ¶ Rethoricoꝝ est appetere vindictā: obiectū igitur eius est vindicabile vel offendens. Istud offendens non dicitur quod statim est disconueniens concupiscibi: sed quod impedit illud quod est primo conueniens: puta si cibum est primo conueniens appetitui gustatio animalis: prohibēs cibum vel remouens offendit animal concupiscens: taliter igitur offendēs est obiectū irascibilis. Circa quod irascibilis habet quoddā nolle: nō quidē proprie refugientis: sicut concupiscibilis nolens refugit: sed magis repellentis. Si autē nō actu repellatur: est dolor vel tristitia ipsius irascibilis. Non est autē idem dolor irascibilis et concupiscibilis. Dolor enim concupiscibilis fit cū alia immutatione ex parte organi in parte sensitiua: irascibilis. Concupiscibilis quidē cū restrictione: sicut delectatio opposita est cū dilatactione: dolor autē irascibilis cū calefactione: quā est accessus sanguinis circa cor. Et ex hoc patet: quod irascibilis et concupiscibilis appetitus in parte sensitiua habent diuersa organa: sic quod distinguuntur tanquā due potentie organice: et nō solum ratione obiectoꝝ. Sed in parte intellectiua: et in voluntate: nō est earū tanta distinctio: quia voluntas nō est potentia organica: sed sicut ratio distinguuntur in potentia superiore et inferiore: per comparationē ad diuersa obiecta: vt infra patebit: et tū simpliciter est eadē potentia: sic eadē potentia puta voluntas: sine quacūq; distinctione a parte rei dicitur concupiscibilis et irascibilis: inquantū est operatiua circa primo et secūdo delectabilia vel tristabilia. Et ideo distinctio concupiscibilis et irascibilis in parte intellectiua solū est ex parte obiectoꝝ: in que tendit voluntas.

**Appetit⁹
cōcupisci-
bilis et ira-
scibilis ha-
bēt diuer-
sa organa**

¶ Subiungit etiā autor circa hos appetitus: quod ex eis oriuntur quattuor passiones seu affectiones animi. Prima est de presenti bono: et est gaudiū seu amor aut conuolentia. Secūda est de futuro bono: que dicitur spes seu desiderium. Tertia est de presenti malo: scilicet dolor vel tristitia. Quarta est de futuro malo: que est timor. Circa quod sciendū quod in appetitu concupiscibili cōter ponuntur sex passionēs: et in irascibili quinq; ad quas omnes alie reducuntur. In concupiscibili: amor: odium: desyderium: fuga: gaudiū et tristitia. Obiectū enim concupiscibilis ponit bonū delectabile seu conueniens: aut malū tristabile seu disconueniens simpliciter sumptū. Et obiecto ergo conuenienti apprehensio causat in appetitu amor: seu quedā cōplacētia ipsius obiecti: ad quā passionē sequitur desiderium vel cōcupiscētia obiecti nō habiti: In appetitu tū sensitiuo magis proprie dicitur mor: ille cōcupiscētia: et in appetitu intellectiui dicitur desiderium. Habitu autē ipso obiecto: cōsequitur passio delectationis vel gaudiū: que est quedam quies in ipso obiecto: delectatio tū magis proprie dicitur in appetitu sensitiuo: gaudiū autē in intellectiui. Malum autē disconueniens seu tristabile apprehensum: causat passionē odij: que est quedā displicētia vel abominatio ipsius: ad quā passionē sequitur fuga vel recusatō ipsius. Ipsum autē malū habitū seu incursum causat passionē doloris vel tristitie. Et licet dolor et tristitia sepe sumantur eodem modo: tū proprie ponit in appetitu sensitiuo: tristitia vero in intellectiui: est autē tristitia de his que nobis nolentibus accidunt. Consequitur autē gaudiū et tristitia fm̄ Aristotē. in. ij. ethicō. nō solū passionēs concupiscibilis: sed etiā irascibilis: ipsasque terminant et finiūt: et gaudiū sequitur audaciā post cōsecutionē victorie: et iram post cōsecutionē vindicte. In appetitu vero irascibili ponuntur quinq; passionēs: scilicet spes: desperatio: timor: audacia et ira. Obiectū namque irascibilis ponit bonū vel malum nō simpliciter: sed arduū seu de difficili attingibile seu superabile. Item itaq; bonū arduū apprehensum vt possibile adipisci causat passionē spei: que dicitur quendā conatū seu elevationē animi ad ipsum consequendū: et sic facit appetitū assurgere ad huiusmodi bonū obtinendū: Apprehensum vero vt impossibile adipisci causat passionē desperationis: faciendo appetitū cadere. Propter excessum arduitatis et difficultatis obiecti. Malū autē arduū vt apprehensum possibile superari: immitit audaciam: per quā appetitus surgit ad huiusmodi malum repellendū: Ipsum vero malum

**Quinq;
passiones
irascibilis.**

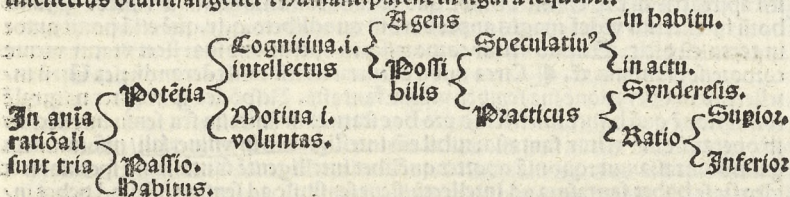
Paruuli philosophie na. Fo. LVIII

apprehensum ut impossibile superari/imprimis passionem timoris: que est quedā
resistitio a malo arduo. Ira autē est appetitus vindicte, *et f. de anima*
na quāvis mō qd vā est
non mō interitū p pācc

Potētia priores potētia in homine/sequitur poten- *De poten*
tia rationalis: que non vtitur corpore; sed vtitur *ctia intel*
rationali *ctia siue*
quāvis potētia *quāvis potētia* *quāvis potētia*

utente corpore/ scilicet fantasia: que se habet ad
intellectum sicut color ad visum.

Hec est vltima pars huius tertij tractatus de potētia intellectua seu ratio-
nali. Et diuiditur in nonem particulas. In prima comparat potētiā
rationalē ad prius dictas potētiās. In sequentibus vero octo particulis ponun-
tur octo distinctiones: que omnes preter vltimā/ que est de differentia cognitiōis
intellectus diuini/angelici et humani: patent in figura sequenti.

In prima particula autor dyo facit. Primo continuat sequentia ad preceden-
tia/dicens: Post potētiās priores/scilicet vegetatiuā et sensitiuā: que sunt mate-
riales et organice/sequitur potētia rationalis seu intellectua/que est immaterialis
et organica. Secundo ostendit ordinē intellectus ad fantasiā/dicens: qd licet in-
tellectus in operatione sua non vtitur corpore/tamen vtitur fantasia/ que vtitur
corpore. Unde sicut se habet sensibile ad sensum/puta color ad visum: ita fantasiā
ad intellectum. Sicut enī visus non videt nisi se conuertat ad colorem: ita intel-
lectus non intelligit/ nisi se conuertat ad fantasiā. Que conuersio in hoc consistit
q nihil intelligimus in vniuersali/ nisi fantasiā eius singulare. **A**bi tria
sunt consideranda. Primi: qd licet vegetatiua et sensitiua sint priores via genera-
tionis: intellectua tamen est prior via perfectionis. Prima pars patet per Aristo-
telē. de animalibus: vel fm nouam translationem/ de generatione animalium: libro
ij. ca. ij. dicentē: Embryo prius viuit vita plantę: deinde vita animalis: vltimo vi-
ta intellectiua. Secunda pars patet: quia posteriora generatione sunt priora per-
fectione: ut habetur. vij. physicoz. Sicut enim sensitiua est perfectior vegetatiua:
ita intellectiua est perfectior ambabus illis: quod potest patere ex earum operati-
onibus. **S**ecundū hic considerandum est: quare vegetatiua et sensitiua dicun-
tur potētię materiales et organice: intellectiua vero dicitur immaterialis et inor-
ganica: cum non inuenitur aliquis philosophus notabilis/ qui negaret animā in-
tellectiuā esse formā informantem et partem essentialem hominis: preter fictio-
nem illius maledicti Querrois/ in. ij. de anima/ cōmen. v. **A**bi ponit intellectum
esse quādam intelligentiā separatam ab homine fm esse: et assistere homini/
bus sicut motor assistit oībi quem mouet: Nec aliter coniungi cū homine/ nisi per
fantasiā: et hoc in annis discretionis. Quam cōiunctionē nec ipse nec aliquis
cūo.

affectiones: vt gaudium / spes / u-

Methodus: I. gaudiam p[er]pes / II. ...

[illegible]

Tris in
aia exist
tia

Habitus
acquisiti.

Habitus
infusi

17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 85

...with the ...

Divisio
 potentie
 rationalis in
 intellectum
 et voluntatem.

Tractatus

Tertius

lectus et voluntas. Unde sicut non potest habere actum suum circa ignotum: sed non potest habere actum suum circa obiectum sub aliqua ratione sub qua intellectus non posset cognoscere: et hoc dicit Sco. iij. dist. j. q. iij. vbi dicitur quod opinionem illorum qui dicunt quod ens ut verum est obiectum intellectus: ens autem ut bonum est obiectum voluntatis. Et si dicas: potentie distincte debent habere obiecta distincta ut patet ex. ij. de animalibus intellectus et voluntas sunt potentie distincte: ergo habent obiecta distincta. Respondeo quod potentie sunt duplices: Quedam disperate ut visiva et auditiva: et iste semper habent obiecta distincta. Aliæ sunt sub ordinata: et iste sunt duplices: Queda sunt eiusdem generis: ut cognitiva superior et inferior: cuiusmodi sunt intellectus et sensus: et obiecta adequata: huiusmodi potentiarum habent se sicut superius et inferius: ita quod obiectum primum potentie superioris continet sub se obiectum primum potentie inferioris. Queda vero potentie sub ordinate sunt alterius generis: quia scilicet una est cognitiva et alia appetitiva: et harum obiectum est idem et sub eadem ratione formalis appetitiva adequatur cognitioni: ut in operando: et sub hoc membro ultimo continetur intellectus et voluntas. De obiecto autem primo intellectus licet sint varie opiniones: tamen Sco. ubi supra: et in. q. q. xij. tenet quod ens sub ratione entis est obiectum adequatum nostri intellectus ex natura potentie. Dixi autem ex natura potentie: quia obiectum motuum nostri intellectus pro hoc statu est quidditas sensibilis. ¶ Sed contra hanc secundam dissolutionem arguitur probando quod sit insufficiens: nam in anima rationali preter intellectum et voluntatem est et tertia potentia: que est memoria. Respondeo quod memoria intellectiva non est alia potentia ab intellectu possibili: sed est ipsemet intellectus possibilis cuius specie intelligibili reservata in ipso: et hoc habet Sco. li. iij. dist. xl. v. q. lii. et in. q. q. xv. Quid autem sit intellectus possibilis patebit ex sequentibus.

Tertia distinctio.

Cognitiva est intellectiva: que dividitur secundum differentias nature in intellectum agentem et possibilem. Intellectus agens est

qui abstrahit species ab imaginatione seu fantasia. Et sui irradiatione facit illas universales: et ponit in intellectu possibili.

Nam sicut ad visum corporalem erigitur lux abstrahens intentiones coloris: et ponit eas in aere: sic intellectus agens qui est lux anime ponit species abstractas a fantasia in intellectu possibilem.

Intellectus possibilis dicitur qui potest recipere tales species: sed nondum recipit eas: cuius exemplum est de tabula

Parvuli philoso. natura. Fo. LX

nuda. Item intellectus agens et possibilis differunt sicut lux

et illuminatū: et perficiens et perfectibile. Item intellectus agen

tis est oīa facere. Sed intellectus possibilis est omnia fieri.

Hec est quarta particula tertiam distinctionē explicans. Et in ea autor tria facit: primo dividit intellectum in intellectum agentem et possibilem: secundo describit membra divisionis: tertio comparando intellectū agentem ad possibilem/tangit duas eorū ad invicem differentias. De primo dicit q intellectus dividitur in agentem et possibilem sū differentias nature. Itā sū Aristot. iii. de anima: quæcūq; natura sunt leorū aliquod est vt materia ad omnia que in illo genere sunt: aliquod vero vt forma eorū que sunt principii effectuum: ita igitur erit et in anima. De secundo: intellectum agentem describit per eius principālē actus. Ad cuius declarationē considerandū sū Commen. iij. de anima / comen. vij. et Sco. in. q. q. xv. q intellectus agens habet duas actiones. Prima est causare speciem intelligibī / concurrendo cū fantasmate: et per hanc primā actionem intellectus agens dicitur facere de potentia intelligibili actu intelligibile: vel de potentia vniuersali actu vniuersale. Itā obiectum representatum in fantasmate dicitur intelligibile vel vniuersale solum in potentia: sed idem obiectum representatū per speciem intelligibile / dicitur intelligibile et vniuersale in actu. Cuius causa est: qz obiectum sic representatur in specie seu representatio quale est in ipsum representatum: sed fantasma est materiale et extensum / species vero intelligibilis est spiritalis et inextensa: ideo idem obiectū cū relucet in fantasmate / representatur vt materiale et singulare: cū aut relucet in specie intelligibili / representat vt imateriale et vniuersale. Unde cū virtute intellectus agentis de fantasmate in fantasia gignit species intelligibilis in intellectu possibili: ad istā gignitionē reale representatū et representatū dicit cōcomitari qdā gignitio metaphorica obiecti de obiecto: qz trāstatio reali facta in representatū: qd de representatū materiali et singulari s. fantasmate gignit representatū spirituale et vniuersale: cōstis dicit vel intelligit trāstatio in obiectis de corporeali ad spirituale / vel de singulari ad vniuersale. Et hoc est qd dicit comen. vbi supra: q officiu intellectus agentis est transferre obiectum de ordine in ordinē: hoc est / de ordine materialū ad ordinē spiritualū. Hanc operationē intellectus agentis tangit etiam autor / diffiniens intellectum agentē dicens: q intellectus agens est qui abstrahit species ab imaginatione seu fantasia et suo lumine faciendo eas vniuersales / ites in representando: ponit eas in intellectu possibili. Non sic intelligendo / q species que prius fuit in fantasia singularis eadem in numero transferatur ad intellectus possibilem facta vniuersalis. Hanc enim imaginationem esse falsam ostendimus superius ex sen. Sco. in. j. sen. dist. iij. q. r. Sed illa translatio intelligenda est eo modo quo hic dicimus: quia scz virtute intellectus agentis ex fantasmate gignitur species intelligibilis in intellectu. Et hoc probat autor per simile: comparando intellectum agentem lūmini: intellectum possibilem diaphano: et fantasma color. Et hanc comparisonem ponit Commen. iij. de anima / comen. v. prope finem. Nam sicut v. rubei luminis cōcurrentis cū colore generat ex colore species coloris in diaphano / puta aere: Ita virtute intellectus agentis cōcurrentis cū fantasmate generat species intelligibilis in intellectu possibili. Ex quo sequitur q nulli rei species potest generari in intellectu pro hoc statu nisi eius fantasma sit in sensu. Et hoc est q supra diximus.

Distinctio
intellectus.

Due actiones
intellectus
agens.

Quod in
intellectu
agens
species
reponitur
in intellectu
possibile.
Comparatio
intellectus
agentis ad
lumen.

60

Tractatus Tertius

Quod obiectum motuum nostri intellectus pro hoc statu est quidditas rei sensibilis.

Secunda actio intellectus agentis est cum specie intelligibili causare intellectio- nem: et per hanc de potentia intellecto facit actu intellectum. Ex his autem duabus actionibus prima (que est causare speciem intelligibilem) magis est propria intel- lectum quod secunda (que est causare intellectionem) ut dicit Scotus ibidem: quia hec po- test competere alijs potentijs: nam quilibet potentia cognitiua potest partialiter causare in seipsa noticiam rei: sed nulla est que causet speciem nisi intellectus. Et ex isto passu videtur haberi quod nullus sensus causat speciem sensibilis: sed species sen- sibilis causatur vel immediate ab obiecto vel vna causat aliam: ut pulchre decla-

Quare
Intellectus
agentis
passus
est
causare
speciem.

Quare
non ponit
sensus a-
gens di-
stinctus a
passivo.

rat Scotus distin. xv. iiij. Et hoc etiam patet quod non oportet ponere sensum agentem distinctum ex natura rei a sensu passivo: quia idem sensus et nullo modo a parte rei distinctus potest causare in seipso sensationem. Nec est simile de intellectu agen- te et sensu: nam intellectus agens ideo ponitur distinctus ab intellectu possibili: quia partialiter causat speciem intelligibilem in intellectu possibili: quod non po- test facere intellectus possibilis: quia nulla potentia operatiua est productiua sui obiecti: licet sit actiua sui actus circa obiectum: cum igitur non conuenit sensui cau- sare speciem sensibilis: ideo non oportet ponere sensum agentem distinctum a passi- uo: sicut ponitur intellectus agens. Ex quo sequitur ulterius: quod ille intellectus qui causat partialiter cum specie intelligibili intellectionem potest esse vel intellectus agens distinctus a possibili: vel ipse intellectus possibilis: utrumque enim partem su- stinet Scotus. ubi supra: magis tamen declinare videtur ad secundam partem: ita scilicet quod intellectus agens solum habeat primam operationem scilicet abstrahendi seu cau- sandi speciem in intellectu possibili: et postea ipse intellectus possibilis cum illa spe- cie causat intellectionem in seipso: et recipiens eandem dicitur intelligere. Et ex hoc habetur manifesta differentia inter intellectum agentem et possibilem: nam intel- lectus agens (siue dicatur causare solum speciem intelligibilem siue etiam intel- lectionem) non intelligit: solus vero intellectus possibilis intelligit. Nam intel- lectus agens dicitur intelligere non ideo quia causat intellectionem: sed quia eam recipit: intelligere enim est quoddam pati. ex. iiij. de anima. Sicut autem diximus dupli- cem esse actionem intellectus agentis: unam respectu speciei: aliam respectu intel- lectionis: ita consimiliter intelligenda est duplex passio: que est in solo intellectu possibili: quarum prima est receptio speciei intelligibilis causate a fantasmate: et se- cunda est receptio intellectionis a specie intelligibili causate. Primam hanc tan- git autor in tertio diffiniens intellectum possibilem: ubi etiam videtur dicere quod in- tellectus possibilis dicatur solum ante receptionem speciei et non post: sed hoc non potest esse verum: capiendum intellectum possibilem pro illo quod est recipiens illam speciem: cum eadem potentia maneat ante et post receptionem: licet possit sustine- ri capiendum intellectum possibilem pro respectu fundato in illa potentia recepti- ua et terminata ad species recipiendas. Et tunc ultra diceretur quod intellectus pos- sibilis ut recipit speciem per quam habet obiectum sibi presens dicitur memoria.

Quare
solus intel-
lectus possi-
bilis intel-
ligit.
Duplex
passio in
intellectu
possibilis.

Memo-
ria.
Intelli-
gentia.
Differen-
tie intel-
lectus age-
ntis et pos-
sibilis.

Intelligitur et idem intellectus ut recipit actualem intellectionem dicitur intelligentia: quibus addita voluntate erunt tres potentie representantes imaginem benedictae et ineffabilis trinitatis. Ultimo autor tangit duas differentias inter intellectum agentem et possibilem. Quarum prima est Commen. iiij. de anima / commen. v. dic- tis: quod comparatio intellectus agentis ad intellectum possibilem est sicut lucis ad diaphanum: sicut enim lux est perfectio diaphani: sic intellectus agens est perfe- ctio intellectus possibilis. Secunda differentia est Aristot. iiij. de anima: que sic in- telligitur secundum Scotum in loco superius allegato: Agens est quo est omnia facere: scilicet cet actu intelligibilia quod sunt potentia intelligibilia. Et hoc habetur ex eo quod sequitur: quod lumen facit quodammodo potentia colores actu colores: quod facit eos actu visibiles: sic intelligendo: quod licet natura coloris absoluta que est in genere quali-

Quo lu-
men facit
colores a
ctu.

Tractatus

Tertius

agens intellectus possibilis / r voluntas. In omnibus vero alijs diuisionibus sent
per sumitur eadem potentia / scilicet intellectus possibilis comparatus ad diuersa
obiecta / aut ad diuersas eius operationes. Secundo autor ponit conuenientiam
intellectus speculatiui r practici: in hoc q vterq consistit in cognitione. Et ex hoc
patet q practiciu r speculatiu sunt differentie intellectus possibilis: qui solus est
cognitiuus: vt patet ex supradictis. Tercio autor ponit tres differentias inter in
tellectum practicum r speculatiu. Quarum prima sumitur ex obiectis: Nam ob
iectum intellectus speculatiui est speculabile tantu: ita q cognitio illius obiecti nō
est nata dirigere operationem voluntatis: ideo dicitur cognoscere verum sub rati
one veri. Sed obiectu intellectus practici est agibile: ita q cognitio eius nata est
dirigere operationem aliquo modo pendentem ex voluntate: ideo dicitur cogno
scere verum sub ratione boni: vt etiam dicitur. vj. Ethicorum. Obiectum intelle
ctus practici est verum confesse se habens appetitui recto: id est: cui nata est con
formari vt regule operatio voluntatis / vt sit recta. Secunda differentia sumitur ex
fine: Nam finis speculatiui est scire: practici vero opus. Unde etiā dicit Aristot. ij.
de anima: Intellectus extensione ad opus fit practicus: r differt a speculatiuo fine
Et primo metaphy. dicitur / q finis practici est vltus. Tertia differentia sumitur ex
operatione: quia per speculatiuum recte intelligimus: per practiciu recte viuimus.

¶ Pro clarioz horu intelligentia / quattuor hic sunt videnda. Primum: vtrum
omnis operatio dicatur praxis / a qua denominatur intellectus r noticia practica.
Secundo: quid sit noticia practica. Tercio / vtrum eadem noticia possit esse practi
ca et speculatiua. Quarto / vtrum eodem modo se habeant practiciu r speculatiu
ad noticiam r ad intellectum. Et ista omnia breuissime determinabo ex sen. Sco.
In prologo. q. v. Ad primum dico: q solum illa operatio in nobis dicitur praxis
que subest directioni rationis r imperio voluntatis. Unde praxis de qua hic lo
quimur / sic diffinitur a Sco. Praxis est actus alterius potentie q intellectus: na
turaliter posterior intellectione: natus conformiter elici rationi recte vt sit rectus.
In qua diffinitione tres cōditiones tanguntur requisite ad praxim. Et per primā
conditionem excluduntur omnes operationes intellectus: per secundā excludun
tur actus vegetatiuaru potentiaru: r omnes actus sensitiui vt precedunt intel
lectionem / siue sint cognitiui siue appetitiui: hoc est verum quo ad eorum primos
actus / vt scilicet precedunt actum intellectus r voluntatis: omnes em̄ bi actus vt
sic / cōmunes sunt nobis r brutis: nec dirigi a ratione possunt. Et ex his duabus
cōditionibus habetur q omnis praxis est actus voluntatis elicitus vel ab ea im
peratus. Est autē actus voluntatis elicitus / qui producit ab ipsa voluntate: vt
velle aut nolle dare elemosynam: r omnis electio aut volitio. Sed actus impera
tus dicitur qui producit ab alijs potentis imperante voluntate: vt dare elemo
synam / vel audire lectionem imperatam a voluntate. Per tertiam conditionem
excluduntur operationes que ex se ita male sunt vt nullo modo possunt elici recte
vt odire deum / vel blasphemare / vel adulterari / r huiusmodi. Et per oppositum
speculatio est actus intellectus ad nihil aliud extra genus cōtemplationis finali
ter ordinatus. Ex quo patet: q licet omnis speculatio est intellectio: tñ nō omnis
intellectio est speculatio: quia illa que extenditur ad praxim / sicut regula ad regu
latum / ita q talem intellectionē nata est sequi aliqua praxis dirigibilis ab ipsa in
tellectione / non dicitur speculatio seu intellectio speculatiua / sed practica denomi
nata a praxi ad qua extenditur. Et nō debet intelligi de extensione actuali: alioquin

Extensio fieri nō operans actu haberet noticiā nō practica / sed speculatiua: qd est falsum:
apertum quia omnis ars est habitus practicus / ex. vj. Ethicorū: sufficit ergo extensio apti
tudo: quoniam primus est prioritas naturalis / r secundus directiuitas. Sicut enim
illa sola operatio dicitur praxis que est posterior intellectione: r apta est dirigere in
specu.

Specula
tio.
Intelle
ctio pra
ctica.

¶ Tres dif
ferentie in
tellectus
practici r
speculati
ui.

¶ Praxis
diffinitio

¶ Praxis
diffinitio

¶ Praxis
diffinitio

Tertius

Quod synderesis re-
murmure
rat malo.
Quare
synderesis dicit
scintilla
conscientie
non formaliter vt voluntas/sed solum ostensiuē: quia ostendit bonū esse volendū:
et in hoc est occasio remurmurandi contra malū. Unde sicut in speculabilibus ha-
bitus principiorū vocatur intellectus: et habitus conclusionis dicitur scientia: ita
in practicis habitus principiorū dicitur synderesis: et habitus conclusionum dicit
scientia: et ideo etiā synderesis frequenter apud doctores dicitur scintilla conscien-
tie. Concluditur ergo: q̄ tam synderesis q̄ conscientia pertinent ad intellectū pra-
cticum: tanquā quidam habitus quibus elidimus actum per quem tendimus ad
bonum: et remurmuramus malo solum ostensiuē: vt dictū est. De ratione patet
ex tertio sequenti.

Sexta di
nisió.

Ratio diuiditur in partem superioze/que dicitur vir: et in par-

tem inferiorem / que dicitur mulier. Unde ratio est quedam vis

anime non solum cognitiua / sed etiam motiua. Ratio enim cū

iudicat aliquid esse bonum vel malum / et ibi sistit: tunc est pos

tentia cognitiua. Si autem processerit vltcrius /z iudicat bonū

esse faciendum: sic est potentia motiva. Cuius superior pars
regula speculativa pars ratio

De diuinis & eternis intendit: inferior autem de transitorijs in
2^a gra

dicat / & ea disponit. Item superior pars accipit rationes per le
precepta enea; & precepta dei & charitate sunt implenda

ges diuinas: vt hoc est faciendum: quia deus precepit. Pars

autem inferior accipit rationes per leges humanas: vthoc est

faciendū: quia honestum est: vel quia expedit reipublice. Et

licet pars superior se extendat ad contemplationem eternorū:

differt tamen ab intelligentia: quoniam intelligentia negocia

tur in eternis per modum intuitionis: ratio autem non nisi ra

Parvuli philosophienatu. Fo. LXIII

tiocinando vel conferendo. Inferior autē pars rationis circa res temporales versatur: cui coniuncta est sensualitas: et sepe ab ea allicitur: et ad peccatum trahitur.

Hec est septima particula: in qua autor ponens sextam divisionē pertractat rationē et partes eius. Et quinque facit. Primo ponit divisionē rationis in portione superiorē que dicitur viri: et in portione inferiorē que dicitur mulieris: quorum nominū rationē dicam infra. Secundo probat quod ratio que hic dividitur non solum includit intellectū sed etiā voluntatē: per hoc: quia ratio non solum iudicat quod pertinet ad intellectū: sed etiā imperat bonū esse faciendū et malū esse fugiendū: quod pertinet ad voluntatē. Et hoc etiā tener Sco. in. xliii. dist. ij. vbi querens utrum portio superior sit distincta ab inferiori: dicit quod huius questionis potest esse duplex intellectus. Primus: utrum portio superior sit tū vna potentia: et portio inferior sit tū vna alia distincta ab illa. Et iste sensus est falsus: quia neutra portio est tū vna potentia. Nam imago beatissime trinitatis: que persistit in memoria in intelligentia et voluntate: est in utraque portione. Hec autē tria non sunt vna potentia: ut patet ex predictis. Alius intellectus questionis est: accipiendo aliquā potentia in portione superiorē ut intellectū: et aliquā similem inferiorē scilicet etiā intellectū. Huius intellectiva in superiori ratione et in inferiori sunt distincte potentie: et similiter quereret de voluntate: et responderet quod non: quod probat ibidem tribus rationibus: quas amore brevitatē omitto. Hoc etiā patet per Augu. xij. de trinita. ca. llij. vbi ponens hanc divisionē dicit: Anima in hec duo scilicet portione superiorē et inferiorē non nisi per officia geminamus. Tertio autor ponit duas differentias inter predictas portiones. Prima: quod portio superior est respectu divinarum et eternorum: inferior vero respectu temporalium. Ad cuius declarationē considerandū est secundum Sco. vbi supra: et in multis alijs locis: quod imago benedictę trinitatis non consistit tū in potentia: que sunt memoria intelligentia et voluntas: quia per solas potentias licet representetur consubstantialitas personarū divinarum: non tamē originatio. Neque etiā consistit solum in actibus illarū potentiarum: qui sunt intellectio et volitio: quia licet ibi representet originatio personarū non tamen consubstantialitas: sed illa imago representat per potentias ut sunt sub actibus: per potentias enim notatur consubstantialitas: per actus vero origo. Et quod quia iste tres potetie sunt sub actibus respectu obiecti eterni: magis representant imaginē trinitatis eterne: et minus quia sunt sub actibus respectu obiecti temporalis. Ideo iste tres potetie exprimentes imaginē respectu eternorum dicuntur portio anime superioris: et respectu temporalium dicuntur portio anime inferioris. Hinc etiā est quod Augustinus dicit imaginem esse in portione superiorē et non in portione inferiorē: non quod omnino ibi non sit sed quod est minus expressa. Nam in divinis intellectus qui est principium productionis filij et voluntas que est principium productionis spūs sancti: intelligendo et volendo obiectū tēporale siue non eternū non producant filium et spūs sanctū: quia tunc dependerent iste due persone a re tēporali. Sed huiusmodi principia siue potetie intelligendo et volendo essentia divina que eterna est principiant personas. Secunda differentia est hec: quia ratio superior ratiocinat per leges divinas: inferior vero per humanas: exempla sunt in textu. Quarto autor comparat rationē superiorē ad intelligentiā in hoc quod portio superior etiā se extendit ad cognitionē eternorum: quę admodum et intelligentia. Tamen differet: quia intelligentia est circa eterna per modū simplicis ap-

Utrum portio superior sit distincta ab inferiori.

Differentie portionis superioris et inferioris.

De maiestate trinitatis.

Tractatus Tertius

prehensionis: Ratio vero que videt includere quandā collationē/nō est circa eter-
na/nisi ratiocinando vel conferendo. Nec autē differētia rationis superioris ab in-
telligentia/magis dicta est ad opinionē cōmunē q̄ Augustini:sicut ⁊ alia multa
que supra dixi/dividendo intellectū practicū in syndereſim ⁊ rationē: ⁊ ultra sub-
dividendo rationē in portionē superiōrē ⁊ inferiōrē. Nam syndereſis non tam est
intellectus practicus q̄ habitus/vel actus intellectus practici:sicut ⁊ conscientia
eius ipsa syndereſis dicit scintilla:vt tā paruit. Similiter diuisio rationis in por-
tionē superiōrē/nō solū videt pertinere ad intellectū practicū. Unde Sco. vbi. s.
allegando August. dicit/ q̄ ad portionē superiōrē nō minus speculatio q̄ praxis

Utraq̄
portio ra-
tionis di-
cit totam
animam.

De cōiun-
ctiōe por-
tionis in-
feriorē cū
sensuali-
tate.

pertinet:ideo (quicquid hic dicit autor) tenendum est: q̄ vtrāq̄ portio dicit animā
rationalem cum suis potentijs:qui sunt memoria/ intelligentia ⁊ voluntas: quia
aliter per neutram earum representaretur imago trinitatis. Et hoc est quod vole-
bat autoritas diui Augustini supra allegata his verbis: Animam in hec duo scilicet
cet portionem superiorem ⁊ inferiorem/non nisi per officia geminamus. Et ita pa-
ter: q̄ superior ratio includit in se etiam intelligentiam. Nā intelligentia aut dicit
intellectum possibilem/aut actum eius scz ipsam intellectionem/aut vtrūq̄. Et ter-
tio modo capta est pars imaginis/ vt ex predictis patere potest: que imago relucet
in ratione: ergo ⁊c.

¶ Ultimo autor dicit: q̄ portio inferiori rationis ppter hoc
quia versat̄ circa res tēporales/cōiunctio est sensualitas seu appetitus sensitivus.
De quo supra diximus: ⁊ ideo etiam separatio inferiori allicitur ⁊ trahitur ab ipsa
sensualitate ad peccatum. Cuius exemplum pulchre exposuit Augustinus. xij. de
Trinitate/his verbis: Sicut in coniugio illorum primorum paritum serpens mā-
ducandum persuasit: mulier autem non manducauit sola / sed viro suo dedit: ⁊ si-
mul manducauerunt: ita ⁊ in quodam secreto coniugio/quod in vno homine ge-
ritur ⁊ diuiscitur: cum rationi qui in rebus temporalibus agendis ratiocinandi
vivacitate versatur/animalis sensus ingerit quandam illecebram: tunc velut ser-
pens alloquitur feminam: huic autem illecebre consentire est de ligno vetito ede-
re. Sed si iste consensus sola cogitationis delectatione contentus est: superioris ve-
ro autoritate ita retinentur membra/ vt non exhibeantur arma iniquitatis pecca-
to: sic habendum existimo velut lignum vetitum mulier sola comederit. Si autem
in consensu illo ita decernitur quodq̄ peccatum: vt si sit potestas / etiam opere
impleatur: intelligenda est mulier dedisse viro suo simul edendum illicitum cibū
neq̄ em̄ potest peccatum non solum cogitandum suauiter/verum etiam perpetrari
dum efficaciter mente decernit: nisi ⁊ illa mentis intētio/ penes quam summa pote-
stas est membra in opus mouendi vel ab opere cohibendi/male actioni cedat. Ex

Quare
portio ra-
tionis su-
perior vo-
cat vir/et
inferior
femina.

Quō fit
peccatum
ex sugge-
stione.

quibus verbis Augustini patet: q̄ ideo portio superior rationis nominata est vir/
inferior vero mulier: quia scilicet inferior debet obedire superiori/ sicut mulier re-
ctori viro: penes quem est omnis potestas. Quod vt clarius sit: audi similes sen-
tentiam eiusdem doctoris/ in libro contra Manicheos: Etiam (inquit) in vno/
quoq̄ nostrū nihil aliud agitur/cū ad peccatū quisq̄ dilabitur: quoniā tunc actū
est in illis tribus: scilicet serpente/muliere ⁊ viro. Nam primo fit suggestio siue per
cognitionem/siue per sensus corporis/ vel videndo/ vel tangendo/ vel audiendo/
vel gustando/ vel olfaciendo. Que suggestio cū facta fuerit: si cupiditas nostra nō
moueat̄ ad peccandum/sercluditur serpentis astutia: si autem mota fuerit/quasi
tam mulieri persuasum erit. Sed aliquando ratio viriliter etiā cōmotam cupida-
tem refrenat ⁊ compescit: quod cū fit/nō labimur in peccatum: sed cum aliquanta
lucatione coronamur. Si autē ratio cōsentiat: ⁊ quod libido cōmouerit/faciendū
decernat: ab omni ita beata tanq̄ de paradiso expellit homo: iam em̄ peccatum
imputat/ etiā si nō subsequat̄ factū: qm̄ rea tenet in cōfessione cōscientia. ¶ Alti-

Libertum mo circa predicta sciendū: q̄ in ea parte anime/ in qua ratio superior ponit: libertū
arbitriū. arbitriū est: qd̄ diffinit sic: Est facultas rationis ⁊ voluntatis qua bonū eligit gra-

Parunli philoso. natura. Fol. LXIII

ria assistente/vel malum ea discedente. Et dicitur liberum quantum ad voluntatem/que ad utrumque flecti potest: arbitrium vero quantum ad rationem/cuius est discernere inter bonum et malum.

Item intellectus alius in habitu: qui cum vult potest intelligere.

Alius est in actu: qui actualiter se ad intelligibile convertit.

Hec est octava particula: in qua autor ponit septimam distinctionem. Non est autem hec divisio in diversas potentias/sed in modos diversos eiusdem potentie: nam idem intellectus possibilis quicquid est in habitu/cum scilicet habet speciem aliam rei intelligibilis vel quicquid notitiam habituale et quasi quiescentem: et quicquid in actu/cum actualiter considerat. Unde etiam supra dictum est: quod intellectus possibilis in quantum respicit speciem intelligibilem ab intellectu agente causatam/dicitur memoria: quoniam vero recipit actuali intellectione producta ab ipso intellectu et specie intelligibili/tunc dicitur intelligentia. Quod ut melius intelligatur/considerandum est secundum Aristotelem. Item de anima: quod intellectus possibilis potest esse sciens in potentia dupliciter. Primo: quoniam nondum habet scientiam/sed potest eam habere: et tunc dicitur esse in potentia et ad scientiam que est actus primus: et ad sciendum quod est actus secundus. Secundo dicitur sciens in potentia qui iam habet scientiam: sed non operatur secundum eam: et talis iam est sciens in actu primo: sed solum dicitur in potentia ad actum secundum seu operationem. Primus dicitur sciens in potentia remota seu essentiali: secundus dicitur sciens in potentia proxima seu accidentaliter: quod potest operari secundum scientiam quam vult/nisi aliquid impediatur. Item igitur intellectus dicitur in habitu: et cognitio eius dicitur notitia habitualis seu quiescens: ut patet de philosopho dormiente. Si autem actualiter considerat/excitando in se habitum quiescentem/dicitur intellectus in actu: quod se actualiter convertit ad intelligibile.

Et sciendum quod aliter intelligit deus/aliter angelus/aliter homo.

Intellectus enim divinus seipsum et seipso res cognoscit.

Scit. Intellectus autem angeli intelligit res per species sibi

concreatas: que sunt similitudo rei. Sed intellectus huma-

nus intelligit res per species abstractas a rebus particularibus

per sensum prius cognitis: sed deum non cognoscit per species

abstractas: quia similitudo abstracta simplicior est isto a

quo fit abstractio: deo autem nihil simplicius est.

Ultima particula in qua tangit differentiam inter modum intelligendi dei/angeli et hominis. Ad cuius differentie intelligentiam duo sunt supponenda. Prima suppositio: Ad omnem intellectionem requiruntur duo/ scilicet intelligens et intellectus. Intelligens est ipse intellectus/ vel id quod habet intellectum. Nam habens intellectum est id quod intelligit: intellectus vero id quod intelligitur. Intellectum est quod intelligitur/ ut obiectum: quod debet esse presens in se vel in suo representatio. Secunda suppositio: Representantium alicuius obiecti potest esse duplex. Quoddam enim est representans formaliter: aliud virtualiter/ ut species albedinis representat formaliter albedinem et omnia superiora quidditatiue inclusa in albedine: sed similitudine fundatam in illa albedine et alias passiones suas representat solum virtualiter. Cuius suppositis declaro differentiam positam in textu/ sic: Intellectus diuinus cognoscit se et alia a se per essentiam suam: que est eius obiectum adequatum/ continens virtualiter et eminenter omnia alia cognoscibilia. Et licet ille omnia intelligit perfecte et distincte vnica intellectione et simpliciter: que est idem cum ipso/ sicut Aristoteles. r. q. metaph. tamen in illa intellectione possunt signari tria signa nature/ ut dicit Scotus in prologo soluendo. q. li. Itaque in primo signo nature est essentia primo cognita in intellectu suo: et in secundo signo nature quidditates virtualiter continentes veritates proprias: hoc est propositiones necessarias de illis quidditatibus formabiles. In tercio autem signo nature sunt sibi note iste veritates virtualiter/ contente in illis quidditatibus que sunt note in secundo signo: ita quod essentia diuina continens virtualiter omnia alia cognoscibilia: quasi prius natura causat illas quidditates intellectui suo notas quod veritates fiant note: tamen ille quidditates finite nullam virtutem habent respectu intellectus diuini immutabilis: quia intellectus diuinus cum sit infinitus/ non est natus perfici aut moueri ab illis quidditatibus finitis: quia infinitus nullo modo potest perfici a finito. Sic ergo patet: quod essentia diuina mouet intellectum diuinum ad cognitionem omnium ordine quodam. De quo ordine moriatis intellectus diuini a sua essentia poteris legere plura apud doctorem nostrum in. q. q. r. li. q. De cognitione autem angelorum pono aliquot propositiones ad intentionem Scotti.

Represen
tatiuū du
plex.

De cog
nitione dei.

De cog
nitione an
gelorum.

In. q. sen. distin. ij. Prima propositio: Non habemus regulam certam de intellectu angelico. Patet: quia neque ei possumus attribuire omnem perfectionem/ que est in intellectu diuino: neque tantam imperfectionem quantam experimur in intellectu nostro. Secunda propositio: Rationabile est ei attribuire omnem perfectionem/ que non repugnat intellectui creato. Tertia propositio: Non repugnat angelo intelligere se per suam essentiam: ita quod sua essentia sit ratio cognoscendi se. Verumtamen illa intellectione qua angelus intelligit se per suam essentiam/ non est idem cum essentia sua: sicut intellectio qua intellectus diuinus intelligit suam essentiam/ est idem cum essentia diuina. Unde. r. q. metaph. dicitur: quod intelligere dei est suum esse. Quarta propositio: Angelus habet duplicem cognitionem: Anam qua cognoscit res ut sunt in essentia diuina: et illa vocat a theologis matutina. Alia qua cognoscit res ut habent esse in suo proprio genere: et hec dicitur vespertina. Prima est intuitiua: secundam potest esse matutina et abstractiua. Quinta propositio: Angelus ad cognoscendum distinctas quidditates/ alias a se habet distinctas rationes cognoscendi seu ipse: ita quod per aliam speciem cognoscit hominem/ per aliam equum: et hoc intelligit de cognitione per se in apulo ghe. Sexta: Angelus non potest simul plures intellectiones habere. Septima: si non esset species omnium quidditatum angelo cōcreata/ non esset inconueniens angelum acquirere illas. Octaua: Dato quod deus concrauit angelo species omnium quidditatum: non oportet tamen dicere/ quod ei cōcreauit species omnium singularium illarum quidditatum. Nona: Dato etiam quod tamen species singularium quidditatum concrauerit deus intellectui angeli: adhuc tamen per illas non potest habere omnem cognitionem sibi possibilem: quia non intuitiuam. Ita enim non potest haberi per speciem obiecti/ que ma

De cog
nitione dei.
De cog
nitione an
gelorum.

De cog
nitione an
gelorum.

De cog
nitione an
gelorum.

Parvuli philoso.natu. Sol. LXV

nere potest obiecto absente. Per hoc enim differt cognitio intuitiva a cognitione abstractiva: quia cognitio abstractiva potest esse de re absente et non existente: dum modo species eius sit presens intellectui. Sed ad cognitionem intuitivam non sufficit species: sed requiritur quod obiectum sit presens in sua propria existentia: vel saltem in aliquo in quo eminenter continetur et in seipso puta in essentia divina: ut vult Scotus. **Unde** dist. i. q. iiii. et. riiij. dist. ii. q. ii. Decima propositio: Angelus habet intellectum agentem: qui potest causare speciem: et possibilem: qui recipiat illam speciem. Unde decima propositio: non est inconueniens ut angelus dependeat a corpore: ut ab obiecto. Omnis enim intellectus passivus qui non potest habere in se perfectionem obiecti: dependet ab obiecto circa quod operatur. Duodecima: falsum est angelum nihil intelligere: nisi per species concretas. Has omnes propositiones et earum probationes incipiendo a sexta inuenientes apud Scotum. dist. ix. q. ii. Tredecima: angelus potest habere cognitionem discursivam: ita quod ex noticia unius potest venire in cognitionem alterius. Ultima propositio: non potest communiter assignari distinctio specifica inter angelum et animam intellectivam: per hoc: quia cognitio anime est machinifera et discursiva et non angelica: nam et cognitioni angelorum non repugnat discursus: cognoscere et anima christi non discurrere: sed ipsa in principio sui nouit habitualiter omnia principia et omnes conclusiones: et tamen ipsa non fuit natura angelica. Has duas propositiones tangit Scotus. dist. i. q. ii. q. vlti. et. riiij. dist. ii. q. ii. De cognitione nostri intellectus pono etiam has propositiones. Prima: intellectus noster neque se neque alia cognoscit per suam essentiam. Patet per Aristotem. ii. de anima dicentem: Anima intelligit se sicut alia: sed alia non cognoscit per essentiam: ergo neque se. Secunda propositio: Intellectus noster non intelligit se neque alia per species concretas: mani patet: quia intellectus noster in principio sui est sicut tabula in qua nihil depictum est. Unde de anima: et ibidem dicitur quod nihil est eorum que sunt ante intelligere. Tertia propositio: Intellectus non potest se intelligere nisi alio prius intellectus: ut dicitur. ii. de anima: et ideo solus se intelligit per suam intellectionem reflexe et quasi arguitur. Quarta propositio: Intellectus noster non intelligit nisi moueat ad intelligendum a specie intelligibili: causata virtute luminis intellectus agentis ex fantasmate: ut supra dictum est. Quinta propositio: Obiectum nostri intellectus pro statu isto ad quod naturaliter attingere potest: ita quod habeat eius conceptum proprium et simplicem est quidditas rei sensibilis: quia solum illius speciem potest habere ex fantasmatibus per quam intelligit: intelligendo non de sensibili proprie solus: sed etiam de inchoato essentialiter vel virtualiter in sensibili: ut dicit Scotus. riiij. q. q. Sexta: nullius substantie pro hoc statu habemus propriam speciem intelligibilem in nostro intellectu: quoniam omnia fantasmata a quibus abstrahuntur species intelligibiles sunt accidentia. Septima propositio: nulla substantia immutabilis immediate intellectu nostro ad aliquam intellectionem sui: sed tantum a cecidens sensibilis. Octava propositio: nullum conceptum possumus habere de substantia: nisi qui potest abstrahi ab accidente sensibili. Nonna propositio: de qualibet substantia solus habemus conceptum entis et nullum alium specialiozem: loquendo de conceptu quidditativo et simplici. Patet: quia hunc solum possumus abstrahere ab accidente sensibili: communem illi et substantie. Decima: de substantia tam materiali quam immateriali possumus habere conceptum proprium: non tamen quidditativum: sed solum descriptivum: constitutum ex conceptu entis et accidentium positiuorum vel priuationum: ut deum concipimus per ens infinitum: per summum bonum etc. Similiter substantiam concipimus hoc conceptu aggregato: videlicet ens per se: ens non in alio etc. ut declarat Scotus. ii. metaph. q. iiij. Undecima propositio: licet ex conceptu accidentis venimus in conceptum substantie: conuertibilem cum substantia: tamen nullo modo per accidentia possumus venire ad conceptum substantie quidditativum: simplicem et proprium. Patet: quia secundum Scotum. ii. dist. i. q. i. nullum obiectum

De cog
tione intel
lectus hu
mani pro
agente
De cog
tione intel
lectus no
stri.
De obie
cto intel
lectus no
stri.
De cog
tione intel
lectus hu
mani pro
agente
De cog
tione intel
lectus no
stri.
De obie
cto intel
lectus no
stri.
De cog
tione intel
lectus hu
mani pro
agente
De cog
tione intel
lectus no
stri.
De obie
cto intel
lectus no
stri.

De cog
tione intel
lectus hu
mani pro
agente
De cog
tione intel
lectus no
stri.
De obie
cto intel
lectus no
stri.
De cog
tione intel
lectus hu
mani pro
agente
De cog
tione intel
lectus no
stri.
De obie
cto intel
lectus no
stri.
De cog
tione intel
lectus hu
mani pro
agente
De cog
tione intel
lectus no
stri.
De obie
cto intel
lectus no
stri.

De cog
tione intel
lectus hu
mani pro
agente
De cog
tione intel
lectus no
stri.
De obie
cto intel
lectus no
stri.
De cog
tione intel
lectus hu
mani pro
agente
De cog
tione intel
lectus no
stri.
De obie
cto intel
lectus no
stri.

Tractatus Tertius

conceptum simpliciter et proprium alterius in aliquo intellectu/nisi contineat illud essentialiter aut virtualiter: sed nullum accidens continet quidditatem propriam substantie essentialiter: ut notum est: nec virtualiter: quia contingens virtualiter semper est perfectius contento: et etiam est contra rationem posterioris essentialiter continere virtualiter suum prius: ut dicit Scotus ibidem. Accidens autem est posterius essentialiter substantia: ex vi meta. Ultima propositio: nullius substantie habemus conceptum proprium qui non esset connotativus: patet ex dictis. Has omnes propositiones inuenies apud Sco. iij. distin. 1. et in alijs locis. Omnes tamen propositiones iste intelligende sunt pro statu isto: nam loquendo de intellectu separato vel coniuncto corpori glorificato: ex virtute sua potest perfecte et distincte intelligere omnia quae intellectus angelicus ex virtute sua intelligit. Unde Sco. iij. q. q. dicit quod obiectum adequatum intellectui nostro ex natura sue potentie seu ad quod potest naturaliter attingere non est aliquod specialius obiecto intellectus angelici: quod quid potest intelligi ab uno potest et ab alio. Ultimo autor addit quod intellectus humanus non potest cognoscere deum per speciem abstractam: et hoc verum est pro quo cumque statu: et non solum est verum de intellectu humano sed etiam angelico. Nullus enim intellectus creatus ex naturalibus potest cognoscere essentiam divinam immediate sub propria ratione: ut probat Scotus iij. q. q. Probatio autem autoris ad hoc inducta non satis est efficax: fortasse enim non oportet speciem abstractam ab aliquo esse simpliciorē eo a quo est abstracta: sed necessario debet esse ens diminutum seu deficiens a perfectione rei cuius est species. Unde Sco. iij. distin. 1. q. 1. tenet quod non videtur inconueniens speciem representantem distincte essentiam divinam/indebitam esse a principio intellectus angelici: ita quod licet ipsa non sit naturalis intellectui: hoc modo quod ipse intellectus ex naturalibus suis possit eas acquirere: neque etiam quod possit eas habere ex actibus alicuius obiecti agentis naturaliter: quia eam non potest habere ex potentia obiecti mouentis/nisi essentie diuine tantum: quod nullum intellectum creatum mouet naturaliter: quia respectu cuiuslibet intellectus creati essentia diuina est obiectum voluntarium. De simplicitate autem dei hoc teneas ex sententia Sco. dif. viij. 1. q. 1. et ultra: quod licet deus sit summe simplex quantum ad realitatem: quia scilicet non est compositus in se nec cuiusque alteri ratione ponibilis: tamen conceptus dei non est simpliciter simplex: quia est resoluibilis in plures conceptus: scilicet in conceptum entis/et alios per quos determinatur ille conceptus entis communis ad deum. Solus enim ille conceptus dicitur simpliciter simplex/qui est irresolubilis in alios: ut est conceptus entis et eius passionum: si nulliter differentiarum vltimarum.

De intellectu separato a corpore potest.

De simplicitate dei.

Paruuli philosophie naturalis/cum glossa textuali ad Scoti intentionem/finis.

Basilee: ex edibus Ade Petri.
Mense Septembri. An
no MD B XVI.

non ubi

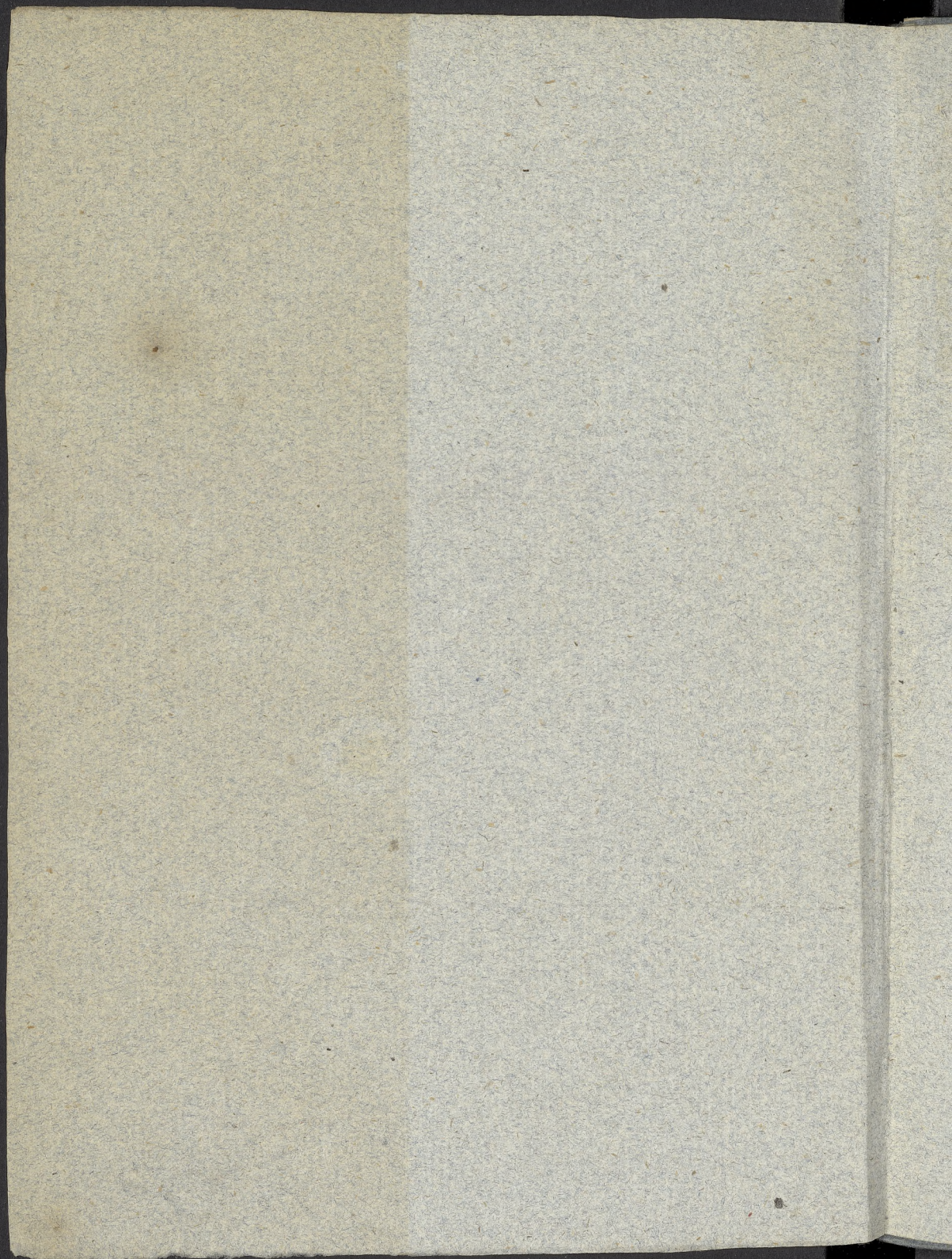
non ubi

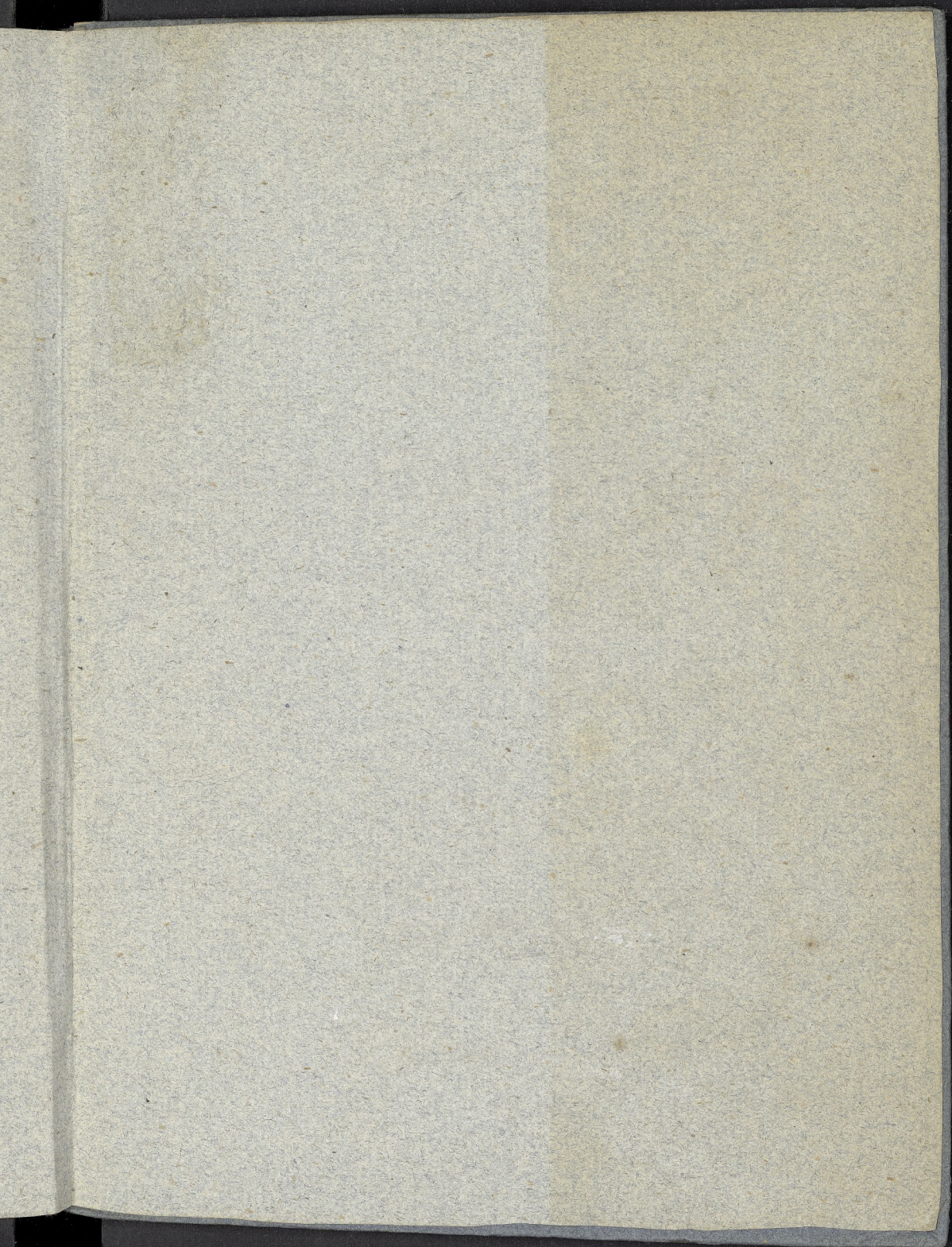
non ubi

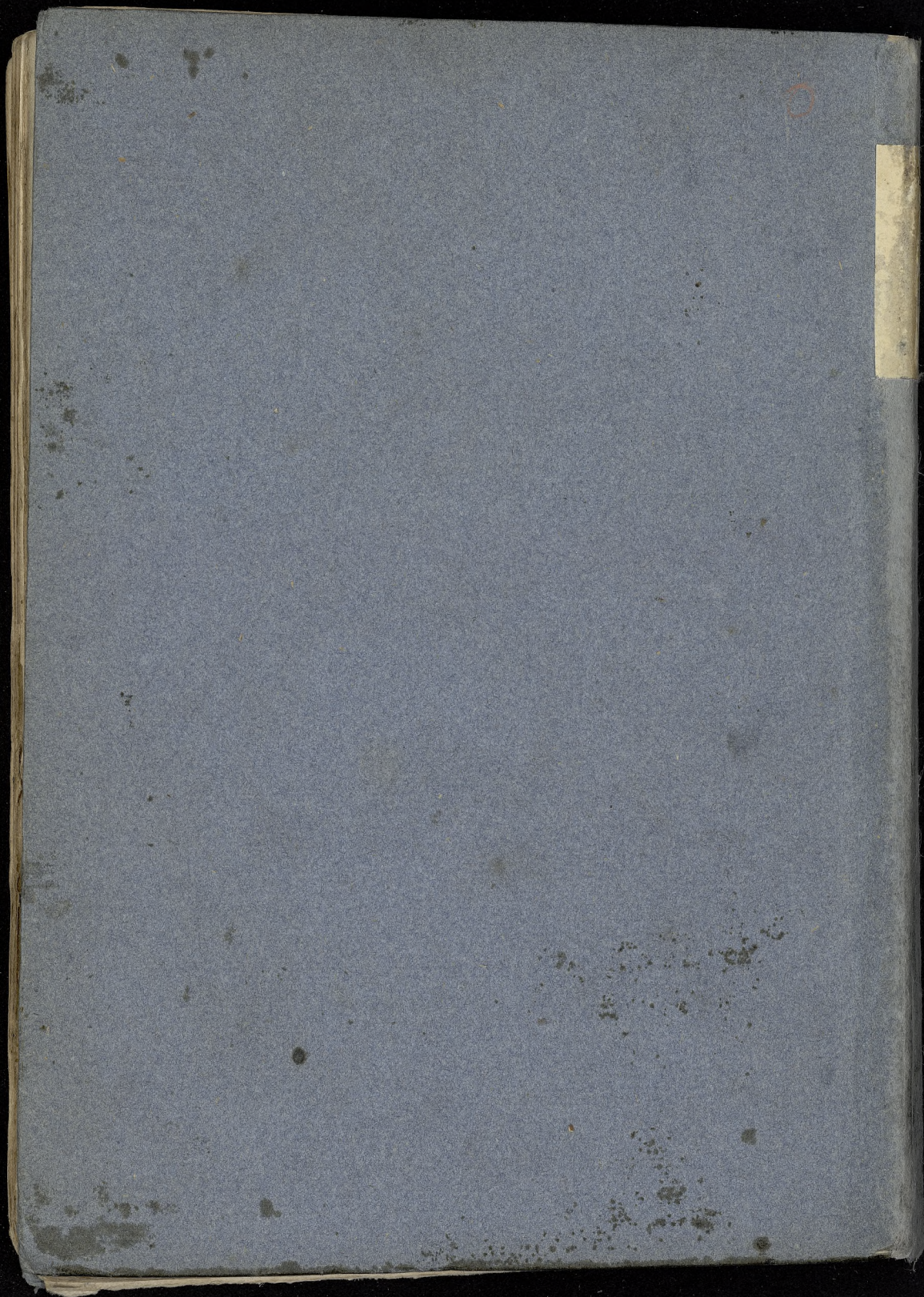
De omni

1665

1665

Parvum

philosophie
naturalis

Basilæ

1516